

KARABÜK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

BİREYLERİN BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİNE
YÖNELİK TUTUM VE DAVRANIŞLARI:
KARABÜK İLİNDE BİR ALAN ARAŞTIRMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Hidayet GÜNEŞ

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Gülay GÜNAY

KARABÜK

Haziran, 2015

TEZ KURULU ONAY SAYFASI

Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Hidayet GÜNEŞ'e ait **“Bireylerin Bireysel Emeklilik Sistemine Yönelik Tutum ve Davranışları: Karabük İlinde Bir Alan Araştırması ”** adlı bu tez çalışması Tez Kurulumuz tarafından İktisat Yüksek Lisans programı tezi olarak oybirliği/oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

	Akademik Unvanı, Adı ve Soyadı	İmzası
Tez Kurulu Başkanı	: Prof. Dr. Ali Fuat ERSOY	
Danışman Üye	: Doç. Dr. Gülay GÜNEY	
Üye	: Prof. Dr. Hamza GESPEPE	
Üye	: Doç. Dr. Hatice Bahar ASU	
Üye	: Doç. Dr. Hayrettin KESGİNEZ	

Tez Sınavı Tarihi : 16/06/2015

TEZ DOĞRULUK BEYANI
KARABÜK ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum, bu çalışmayı, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı dūřecek bir yol ve yardıma başvurmaksızın yazdığımı, yararlandığım eserlerin kaynakçada gōsterilenlerden oluştuğunu ve bu eserleri her kullanışımda alıntı yaparak yararlandığımı belirtir; bunu onurumla doğrularım.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara katlanacağımı bildiririm.

20/05/2015

Hidayet GÜNEş

İmza

TEŞEKKÜR

Çalıőmalarımnda, bilgi ve tecrübesinden bolca yararlandığım, bana tüm konularda rehberlik eden, beni çalışmaya her zaman teşvik edip desteğini esirgemeyen danışman hocam Doç. Dr. Gülay GÜNAY'a, yaőamım boyunca beni her zaman destekleyen ve bu günlere gelmemde büyük emekleri olan babam Ali GÜNEŞ, annem Hayriye GÜNEŞ, dedem Ali KILINÇ başta olmak üzere tüm aileme, tez savunma jürisinde görev alan değerli hocalarım Prof. Dr. Hamza ÇEŐTEPE, Prof. Dr. Ali Fuat ERSOY, Yrd. Doç. Dr. Hayrettin KESGİNGÖZ ve Yrd. Doç. Dr. Hatice Bahar AŐCI'ya teşekkürü bir borç bilirim.

Hidayet GÜNEŞ

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	İV
İÇİNDEKİLER	V
KISALTMALAR	İİİ
TABLolar LİSTESİ	V
ŞEKİL VE GRAFİK LİSTESİ	Vİİ
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	
SİGORTA, SOSYAL GÜVENLİK KAVRAMLARI VE TÜRKİYE'DE SOSYAL GÜVENLİK.....	5
1.1 SİGORTA KAVRAMI VE TARİHÇESİ	5
1.1.1 Sigorta Kavramı	5
1.1.2 Sigortanın Tarihçesi	6
1.2 SOSYAL GÜVENLİK KAVRAMI VE TARİHÇESİ	7
1.2.1 Sosyal Güvenlik Kavramı	7
1.2.2 Sosyal Güvenlik Sisteminin Tarihçesi	9
1.2.2.1 Sosyal Güvenliğin Dünyadaki Tarihsel Gelişimi.....	9
1.2.2.2 Sosyal Güvenliğin Türkiye'deki Tarihsel Gelişimi	11
1.3 TÜRKİYE'DE SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİ SORUNLARI.....	14
1.3.1 Türkiye'de Sosyal Güvenlik Sisteminin Yapısı ve İşleyişi	14
1.3.2 Türkiye'de Sosyal Güvenlik Sisteminin Sorunları.....	15
1.3.2.1 Sosyal Güvenlik Sistemine İlişkin Belirli Bir Devlet Politikasının Bulunmaması ve Kurumlar Arası Norm ve Standart Birliğinin Olmaması	16
1.3.2.2 Demografik Değişkenlerin Sistemi Olumsuz Etkilemesi.....	17

1.3.2.3 Sosyal Güvenlik Sisteminin Temel Sosyal Güvenlik Prensiplerine Uygun Olarak İşletilmemesi 19

1.3.2.4 Kaynak Yetersizliği ve Finansman Sorunları 21

İKİNCİ BÖLÜM

BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ VE SİSTEMİN TÜRKİYE'DEKİ DURUMU 24

2.1 BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ 24

2.1.1 Bireysel Emeklilik Kavramı 25

2.1.2 Bireysel Emeklilik Sisteminin Tarihçesi 26

2.1.3 Bireysel Emeklilik Sisteminin Amacı 27

2.1.4 Bireysel Emeklilik Sisteminin Özellikleri 28

2.1.5 Bireysel Emeklilik Sisteminin Ekonomiye ve Bireylerin Tutum ve Davranışlarına Etkisi 33

2.2 BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİNİN TÜRKİYE'DEKİ DURUMU 37

2.3 BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ ÜZERİNDE YAPILAN ARAŞTIRMALAR 43

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BİREYLERİN TÜRKİYE'DE BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİNE YÖNELİK TUTUMLARI, DAVRANIŞLARI VE BEKLENTİLERİNİN İNCELENMESİ 48

3.1 ARAŞTIRMANIN AMACI 48

3.2 ARAŞTIRMA YÖNTEMİ 49

3.2.1 Araştırmanın Modeli 49

3.2.2 Evren ve Örneklem 50

3.2.3 Veri Toplama Araçları 53

3.2.4 Araştırma Formunun Uygulanma Süreci 57

3.2.5 Araştırmanın Sınırlılıkları.....	58
3.2.6 Araştırma Verilerinin Değerlendirilmesi ve Analizi	58
3.2.7 Araştırmanın Hipotezleri.....	59
3.3 ARAŞTIRMANIN BULGULARI	61
3.3.1 Demografik Bilgiler.....	61
3.3.2 Bireylerin Bireysel Emeklilik Sistemine Dahil Olma Durumlarına İlişkin Bilgiler.....	62
3.3.3 Bireylerin Bireysel Emeklilik Sisteminde Tercih Ettiği Kuruma İlişkin Bilgiler.....	63
3.3.4 Bireylerin Bireysel Emeklilik Sistemine Dahil Olmakla İlgili Düşüncelerine İlişkin Bilgiler.....	65
3.3.5 Bireylerin Bireysel Emeklilik Sistemine İlişkin Bilgi Düzeyleri.....	66
3.3.6 Bireylerin Bireysel Emeklilik Sistemi Hakkında Bilgi Edindikleri Kaynaklar	68
3.3.7 Bireylerin Bireysel Emeklilik Sistemine İlişkin Görüşleri.....	69
3.3.8 Bireysel Emeklilik Sistemine Katılımı Etkileyen Faktörler	71
3.3.9 Bireylerin Bireysel Emeklilik Sistemine Katılmaya Yönelik Tutum ve Davranışları	72
3.3.10 Emekliliği Planlama Süreci Ölçeği	75
3.3.11 Bireylerin Bireysel Emeklilik Sistemine Katılmaya Yönelik Tutum ve Davranışları Ölçeği	81
3.3.11.1 Bireylerin Bireysel Emeklilik Sistemine Katılmaya Yönelik Tutum ve Davranışları Ölçeği' nin Açıklayıcı Faktör Analizi İle İncelenmesi	81
3.3.11.2 Bireylerin Bireysel Emeklilik Sistemine Katılmaya Yönelik Tutum ve Davranışları Ölçeğinin Güvenilirlik Analizi.....	84

<i>3.3.12 Bireysel Emeklilik Sistemine Katılımı Etkileyen Faktörlerin Bireylerin Bireysel Emeklilik Sistemine Katılmaya Yönelik Tutum ve Davranışlarına Etkisi</i>	86
<i>3.3.12.1 Bireysel Emeklilik Sistemine Katılımı Etkileyen Faktörlerin Bireylerin Bireysel Emeklilik Sistemine Katılmaya Yönelik Tutum ve Davranışlarına Etkisinin Korelasyon Analizi</i>	87
<i>3.3.12.2 Bireysel Emeklilik Sistemine Katılımı Etkileyen Faktörlerin Bireylerin Bireysel Emeklilik Sistemine Katılmaya Yönelik Tutum ve Davranışları Üzerine Etkisinin Regresyon Analizi</i>	89
TARTIŞMA VE YORUM	91
SONUÇ VE ÖNERİLER	97
KAYNAKÇA	104
EK1: ANKET FORMU	116
ÖZET	120
ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ:	121
ABSTRACT	122
ARCHIVAL RECORDS INFORMATION:	123
ÖZGEÇMİŞ	124

KISALTMALAR

BES	: Bireysel Emeklilik Sistemi
FİDÖ	: Finansal İdare ve Davranış Ölçeği
FMDÖ	: Finansal Memnuniyet Düzeyi Ölçeği
EPSÖ	: Emekliliği Planlama Süreci Ölçeği
TSB	: Türkiye Sigorta Birliği
ILO	: International Labour Organization
İHEB	: İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
EGM	: Emeklilik Gözetim Merkezi
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
SSK	: Sosyal Sigorta Kurumu
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TÜFE	: Tüketici Fiyat Endeksi
PAYG	: Pay As You Go
GSYİH	: Gayrisafi Yurt içi Hasıla
İMKB	: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
SPSS	: Statistical Package for the Social Sciences
GSMH	: Gayrisafi Milli Hasıla
KİT	: Kamu İktisadi Teşebbüsü
BAĞ-KUR	: Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu

OYAK : Ordu Yardımlaşma Kurumu

vb : Ve Benzeri

vd : Ve Diğerleri

TABLolar LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
TABLO 1. TÜRKİYE’NİN 65 YAŞ VE ÜSTÜ NÜFUS BİLGİLERİ.....	18
TABLO 2. TÜRKİYE SİGORTALI SAYISI BİLGİLERİ	19
TABLO 3. TÜRKİYE’DE BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ VERİLERİ	38
TABLO 4. TÜRKİYE’DE EMEKLİLİK YATIRIM FON GRUPLARININ BÜYÜKLÜKLERİ (BİN TL).....	40
TABLO 5. DEVLET KATKISI UYGULAMASI	42
TABLO 6. BİREYLERİN DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLERİNE İLİŞKİN BİLGİLERİ	62
TABLO 7. BİREYLERİN BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİNE DAHİL OLMA DURUMLARI VE DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLERE GÖRE DAĞILIMI	63
TABLO 8. BİREYLERİN BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİNDE TERCİH ETTİĞİ KURUM VE DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLERE GÖRE DAĞILIMI	64
TABLO 9. BİREYLERİN BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİNE DAHİL OLMAKLA İLGİLİ DÜŞÜNCELERİ VE DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLERE GÖRE DAĞILIMI.....	66
TABLO 10. BİREYLERİN BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ HAKKINDAKİ BİLGİ DÜZEYLERİ VE DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLERE GÖRE DAĞILIMI	67
TABLO 11. BİREYLERİN BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ HAKKINDAKİ BİLGİLERİNİN KAYNAKLARI VE DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLERE GÖRE DAĞILIMI.....	69
TABLO 12. BİREYLERE BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİNİN NE İFADE ETTİĞİ VE DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLERE GÖRE DAĞILIMI	70
TABLO 13. BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİNE KATILIMI ETKİLEYEN FAKTÖRLER	71
TABLO 14. BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİNE KATILIMI ETKİLEYEN FAKTÖRLER İLE DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLER ARASINDAKİ İLİŞKİYE YÖNELİK İSTATİSTİKSEL ANALİZ SONUÇLARI	72
TABLO 15. BİREYLERİN BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİNE KATILMAYA YÖNELİK TUTUM VE DAVRANIŞLARI	74

TABLO 16. BİREYLERİN BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİNE KATILMAYA YÖNELİK TUTUM VE DAVRANIŞLARI İLE DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLER ARASINDAKİ İLİŞKİYE YÖNELİK İSTATİSTİKSEL ANALİZ SONUÇLARI	75
TABLO 17. EMEKLİLİĞİ PLANLAMA SÜRECİ ÖLÇEĞİ.....	77
TABLO 18. EMEKLİLİĞİ PLANLAMA SÜRECİ ÖLÇEĞİ İLE DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLER ARASINDAKİ İLİŞKİYE YÖNELİK İSTATİSTİKSEL ANALİZ SONUÇLARI.....	80
TABLO 19. BİREYLERİN BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİNE KATILMAYA YÖNELİK TUTUM VE DAVRANIŞLARININ AÇIMLAYICI FAKTÖR ANALİZİ SONUCU.....	83
TABLO 20. BİREYLERİN BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİNE KATILMAYA YÖNELİK TUTUM VE DAVRANIŞLARI ÖLÇEĞİNİN GÜVENİLİRLİK ANALİZİ SONUÇLARI.....	85
TABLO 21. BİREYLERİN BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİNE KATILMAYA YÖNELİK TUTUM VE DAVRANIŞLARI ÖLÇEĞİNİN GENELİ VE ALT BOYUTLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ.....	86
TABLO 22. BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİNE KATILIMI ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN BİREYLERİN BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİNE KATILMAYA YÖNELİK TUTUM VE DAVRANIŞLARINA ETKİSİ.....	88
TABLO 23. DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLERİN, BES'E KATILIMI ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN, FİDÖ, FMDÖ VE EPSÖ'NUN BİREYLERİN BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİNE KATILMAYA YÖNELİK TUTUM VE DAVRANIŞLARINA ETKİSİNİN MODELİ	90

ŞEKİL VE GRAFİK LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 1. Araştırmanın Modeli.....	50
Grafik 1. Türkiye'nin Yıllara Göre Tasarruf Oranları (%).....	41

GİRİŞ

İnsanoğlu yeryüzüne geldiğinden beri çeşitli tehlikelerle karşı karşıya kalmaktadır. İçinde bulunulan dönem ve yaşam koşullarına bağılı olarak bu tehlikeler farklılık göstermektedir. İnsanlar kendi çabaları ve karşılıklı yardımlaşma anlayışına dayalı bir yapı ile bu tehlikeleri atlarmaya çalışmışlardır. Tarihsel süreç içerisinde insanların karşı karşıya kalabilecekleri tehlikelerin yok edilmesinde veya en aza indirilmesinde geniş aile yapısı önemli bir rol üstlenmiştir. Bu şekilde bireyin yaşayabileceği herhangi bir tehlike karşısında, aile bireyleri kendi içerisinde bütünlük oluşturup onu çözerek, ihtiyacı olan aile üyelerine sosyal güvenlik sağlayarak hayatlarını devam ettirmişlerdir. 19. Yüzyıldan itibaren sanayileşmenin artmasıyla birlikte; insanların sosyo-ekonomik yapılarının değişmeye başlaması, yaşam şartlarının karmaşıklaşması, kadınların çalışma hayatına katılması, üretim ve tüketimin artması, doğal hayatı olumsuz etkileyecek sorunların ortaya çıkması, insanın yaşam tarzında meydana gelen değişimlerden çeşitli olumsuzlukların yaşanması (hastalık, sakatlık, ölüm, işsizlik vb. faktörler) sosyal güvenliğin aile ortamında sağlanmasını güçleştirmiş ve kurumsal bir yapı kazanmasına sebep olmuştur. Böylece insanlar, her dönemde farklı biçimde de olsa sosyal güvenliğe yönelik önlemleri bulmuş ve uygulamışlardır.

Günümüzde ülkelerin sosyal refah devleti anlayışı içerisinde yer alan sosyal güvenlik, önemli ve vazgeçilmez bir hizmet haline gelmiştir. Sosyal güvenlik kapsamında devletler; hastalık halinde sağlık yardımı, hastalık ödenekleri, analık, malullük, yaşlılık, iş kazası ve meslek hastalığı, ölüm, aile ödenekleri ve işsizlik durumlarında güvence vermektedir. Almanya Başbakanı Bismarck'ın 1881 yılında zorunlu bir sosyal sigorta sistemini kurarak, sosyal refah devleti anlayışını oluşturmasından sonra devletler, vatandaşlarına bu tür hizmetleri vererek onları güvence altına almaktadır.

II. Dünya Savaşı sonrasında yaşanan doğum oranlarındaki artış ve ölüm oranlarındaki azalma gibi demografik değişimlerin beraberinde getirdiği nüfus patlaması tüm dünyada yaşlı nüfus oranlarında artışın yaşanmasına sebep olmuştur. Ayrıca tüm toplumlarda ekonomik, sosyal ve siyasi yapıya bağılı olarak aile yapısında yaşanan değişimler, aile içinde yaşlıların bakımını zorlaştırmış ve bu işin

kurumsal bir kimlik altında yapılması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bunun sonucu olarak da emeklilik tüm dünya ülkeleri için önemli bir sosyal sorun haline gelmiştir. Bu sorunu çözebilmek için sosyal güvenlik kapsamında verilen emeklilik programları da son zamanlarda ön plana çıkmıştır.

Sosyal güvenlik kapsamında verilen geleneksel emeklilik programları, dağıtım sistemine göre çalışmaktadır. Sistemde, bugünün çalışanlarının ödediği primlerle emekli bireylerin maaşları karşılanmaktadır. Ancak dağıtım esaslı emeklilik programlarının; yetersiz prim gelirlerinden dolayı (prim aflarının çok sık yapılması) gelir gider dengesinin bozulması ve toplum gereksinimlerini karşılayamaz hale gelmesiyle birlikte devlete yük olmaya başlamış ve beraberinde finansal ve yapısal krizleri de getirmiştir. Hemen hemen tüm toplumlarda yaşanan yapısal ve finansal problemlerin yanında, dünyadaki demografik değişim de sorunların daha da artmasına sebep olmuştur. Bu sorunların üstesinden gelebilmek için tek ayaklı bir yapıya sahip olan geleneksel emeklilik sistemi üzerine reform çalışmaları başlatılmıştır. 20. Yüzyılın son çeyreğinden itibaren şili tarafından uygulanmaya başlanan çok ayaklı emeklilik sistemi yapısı, tüm dünyada örnek gösterilmeye başlanmış ve bu program üzerine çalışmalar yapılmıştır. Çok ayaklı sistem pek çok ülke tarafından uygun görülerek sosyal güvenlik kapsamında yürürlüğe geçirilmiştir. Çok ayaklı sistemde en önemli ayağı özel emeklilik kurumları oluşturmaktadır. Bu sistem bazı ülkelerde zorunlu olarak, bazılarında ise mevcut sisteme yardımcı olmak üzere isteğe bağlı olarak hizmet vermektedir. Türkiye’de de bu sistem sosyal güvenliğe ek olarak isteğe bağlı bir şekilde bireysel emeklilik sistemi kapsamında uygulanmaktadır.

Asıl hedefi, emekli bireylere emeklilik dönemlerinde ek gelir sağlayarak onların refah seviyesini yükseltmek ve ekonomik bağımsızlıklarını kazanmalarını sağlamak olan Bireysel Emeklilik Sistemi, Türkiye’de 27 Ekim 2003 yılında uygulanmaya başlanmışır.

Özel emeklilik kurumları, bu sistemin tavsiye edilmeye başlanmasıyla birlikte ön plana çıkan kurumlar olmuştur. Bu kurumlar bireylerden aldıkları primleri, piyasalarda değerlendirerek hem bireye hem de kendilerine kazanç sağlamışlardır.

Dolayısıyla ülke ekonomileri de bu kurumların piyasada fonlarını değerlendirmesiyle yeni kaynaklar kazanmış olmaktadır.

Bünyesinde biriktirdiği fonların toplam büyüklüğüne bakıldığında özel emeklilik fonları tüm dünyada, kurumsal yatırımcılar içerisinde ilk sıralarda yer almaktadır. Bu tür fonların uzun vadeli olmasından dolayı ekonomiye kaynak yaratması sağlanmakta ve sermaye piyasalarında işlem görmesiyle birlikte piyasanın gelişmesine, büyümesine ve derinleşmesine yardımcı olmaktadır. Devlet de bu sisteme katılanlara kamu borçlanma senetleri satarak uzun vadeli borçlanma imkânı bulmaktadır. Bu sayede de faiz oranlarını daha düşük seviyelere çekebilme fırsatı yakalamakta ve dolayısıyla düşük faizden borçlanma imkânı bulmaktadır. Ayrıca bu fonların işletilmesiyle birlikte; istihdamda artış, enflasyonda azalma, piyasalarda volatilitenin azalması gibi ekonomik sonuçları da görmemiz muhtemeldir.

Bu nedenlere bağlı olarak bu araştırmada; bireylerin bireysel emeklilik sistemine katılmaya yönelik tutum ve davranışlarını belirlemek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda; bireylerin sistem hakkında ne kadar bilgiye sahip oldukları, bireylerin emeklilik yatırım kararlarını etkileyen unsurların neler olduğu, bireylerin bilgi, tutum, davranış ve tatmin düzeylerini ölçmek gibi durumlar yapılan anket çalışması sonucunda belirlenmeye çalışılmıştır. Anket kapsamına Kartopu Örneklem Yöntemi ile belirlenen 700 birey alınmıştır. Elde edilen verilere; t-testi, ki kare testi, korelasyon, regresyon gibi analizler uygulanmıştır. Bu konu hakkında yurtiçinde veya yurtdışında birçok çalışma yapılmıştır. Ancak bu çalışmanın farkı: bireylerin bireysel emeklilik sistemine yönelik tutum ve davranışlarını ön planda tutarak sistemi tanıtmaktır. Bireylerin bireysel emeklilik sistemine yönelik tutum ve davranışlarını ölçmek için geliştirilen ölçek, bundan sonraki literatür çalışmalarında yararlı olabilecektir. Bu kapsamda çalışma 3 bölümden oluşmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde sigorta ve sosyal güvenlik başlığı altında sigorta, sosyal güvenlik kavramsal olarak tanımlanmış ve sigorta ve sosyal güvenliğin tarihsel gelişimi konuları üzerinde durulmuştur. Ayrıca Türkiye'deki sosyal güvenlik sistemi sorunları ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir.

İkinci bölümde, çalışmanın ana konusu olan ve bireylere emeklilik yıllarında ek gelir sağlayarak, onların çalışma dönemlerindeki yaşam şartlarını

sürdürebilmelerini amaç edinen, bireysel emeklilik sisteminin yapısı, amacı, işleyişi, özellikleri ve etkileri ile dünyadaki ve Türkiye'deki gelişimi anlatılmış, bireysel emeklilik sistemi hakkında yapılan çalışmalara yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde, bireylerin bireysel emeklilik sistemine katılmaya yönelik tutum ve davranışları Karabük ilinde yapılan saha uygulamasıyla incelenmiştir.

Son olarak tartışma ve sonuç bölümünde, bireylerin bireysel emeklilik sistemine katılımda önemsedikleri kriterleri; bireysel emeklilik sistemine yönelik tutum ve davranışlarını etkileyen demografik özellik ve değişkenlerin neler olduğu belirlenip ortaya konmuştur. Elde edilen bulgulara yönelik olarak da konuyla ilgili olan bireylere, kurum ve kuruluşlara yardımcı olabilecek öneriler sunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

SİGORTA, SOSYAL GÜVENLİK KAVRAMLARI VE TÜRKİYE’DE SOSYAL GÜVENLİK

1.1 SİGORTA KAVRAMI VE TARİHÇESİ

Bu bölümde sigorta kavramı ve tarihsel gelişimi anlatılacaktır.

1.1.1 Sigorta Kavramı

İnsanoğlu var olduğundan beri hastalık, sakatlık, işsizlik, yaşlılık, ölüm vb. gibi çok sayıda tehlike ile karşı karşıya kalmakta ve bu tehlikeleri bertaraf etmek veya etkilerini azaltmak için çeşitli önlemler alma yoluna gitmektedir (Uğur,2002:131). Sürekli gelişen ve değişen yaşam koşulları karşısında bireysel olarak tehlikelerle mücadele edemeyen insanoğlu, zamanla bu tehlikelerle baş edebilmek için topluluk olarak mücadele etmenin yollarını aramıştır. Bu mücadele yollarından en önemli olanı ise sigortadır. Sigorta, bireylere gelecekteki beklenmedik ve arzulanmayan olayların finansal etkilerini minimuma indirmede ve onların işlerini ve hayatlarını daha iyi bir şekilde düzenlemelerine yardımcı olmak için hizmet vermektedir (David, Wahl ve Rose,2010:6-7).

Sigorta, bir bireyin diğer insanlarla beraber bir “havuza” küçük bir miktar para koyarak, onların değerli eşyalarının kaybolması, hasar görmesi veya çalınması durumunda bir kısmının ya da tamamının tamiri veya bedelinin ödenmesinde; ya da bir kişinin yaralanması durumunda tazminat ödemek için yardımcı olunması durumudur (CGU,2004:4).

Genç’e (2002:3) göre sigorta kavramı; istatistiki yöntemlerle gerçekleşme olasılığı hesaplanabilen ve gerçekleşmesi halinde ekonomik sonuçlarının para ile belirlenmesi mümkün olan rizikoların, tehdidi altında bulunan çok sayıdaki birey veya kurumların, bu sonuçları karşılayabilmek üzere bir fon yaratacak şekilde bir araya getirilmesi şeklinde ifade edilmektedir.

Uralcan’a (2004:25) göre sigorta; belirli bir prim karşılığında, kişi hayatının veya kişi ve kurumların parayla ölçülebilir maddi varlıklarının ya da üçüncü şahıslara olan sorumluluklarının; sigorta kural, kanun ve yönetmeliklerce belirlenmiş risklerin

gerçekleşmesinden kaynaklanacak hasarlarını, ölçülen değer üzerinden ve gerçekleşen hasar oranında karşılayarak sosyoekonomik çöküntüleri dağıtan ve önleyen, aynı zamanda yatırımlara aktarılan fonları ile ekonomiye kaynak sağlayan işlemler bütünüdür.

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 1401 numaralı maddesinde ise sigorta: sigortacının bir prim karşılığında, kişinin para ile ölçülebilir bir menfaatini zarara uğratan tehlikenin, rizikonun, meydana gelmesi halinde bunu tazmin etmeyi ya da bir veya birkaç kişinin hayat süreleri sebebiyle ya da hayatlarında gerçekleşen bazı olaylar dolayısıyla bir para ödemeyi veya diğer edimlerde bulunmayı yükümlendiği sözleşme olarak tanımlanmaktadır (6102 Sayılı K. md.1401).

Genel olarak tanımlamak gerekirse sigorta (CGU,2004:4; Genç,2002:3; Uralcan,2004:25);

- Değeri ölçülebilen ve gerçekleşme olasılığı bulunan rizikoların sözleşmece belirlenmesi,
- Sigorta sözleşmesi kapsamında bireylerin primlerini ödemesi ile *ortak sigorta havuzunun* oluşturulması,
- Rizikoların meydana gelmesi durumunda, sigortalıların zararlarının ortak sigorta havuzundan sözleşmece belirlenen tutar ve oranda tanzim edilmesi işlemlerinin bütünüdür.

1.1.2 Sigortanın Tarihçesi

Günümüzden yaklaşık 4000 yıl önce, o dönemin ticaret merkezi konumundaki Babil'de sigortacılığa benzer ilk uygulamalara rastlanmaktadır. Kervan tüccarlarına borç veren sermayedarlar, kervanların soyulması veya fidyeye ödeme durumunun yaşanması halinde tüccarların borçlarını silmekte, buna karşılık borcu tüccarlardan geri aldıkları zaman, katlandıkları riskin karşılığı olarak ana borç miktarı üzerinden bir miktar para almaktaydılar. Bu olay daha sonra Kral Hammurabi tarafından yasallaştırıldı. Hammurabi Kanunlarının en büyük özelliği haydutların saldırısına uğrayan kervanların zararlarının bütün diğer kervanlar arasında paylaşılmasını öngörmeseydi (TSBa,2014).

Sigortacılığın gelişmesinde 17.yy.'ın ikinci yarısında gerçekleşen iki önemli olayın etkisi büyük olmuştur. Bunlardan birincisi sigortacılıkta istatistik metot ve yönteminin uygulanmaya başlaması (İhtimal Hesapları), ikincisi ise 2 Eylül 1666 tarihinde Londra'da yaşanan ve dört gün devam eden 13.000 evle 100 kilisenin kül olması ile sonuçlanan büyük yangındır. Bu olay, büyük felaketlerin ortaya çıkartabileceği olumsuz sonuçlara karşı önlem alınması fikrini doğurmuş ve Kara sigortalarının oluşmasına sebep olmuştur (TSBa,2014). Ayrıca 18. Yüzyılda Sanayi Devrimi ile başlayan endüstrileşme hareketleri sonucunda da devletler, farklılaşan rizikoların ortaya çıkardığı sorunları çözebilmek için uygun sigorta türlerine ait hukuki esasları belirlemiş, sigortalı haklarının korunmasına yönelik denetim esasları oluşturmuşlardır (Sergici,2001:112). Yaşanan bu gelişmelere bağlantılı olarak sigorta şirketleri 20. Yüzyılın başından itibaren, ortaya çıkabilecek her türlü riske karşı sigorta ihtiyacını karşılayabilecek seviyede örgütlenmesini tamamlamış kurumlar olarak hizmet vermektedirler. Günümüz şartlarına uygun düzenlemeler yaparak da kendilerini modernize etmektedirler (TSBa,2014).

Türkiye'de sigortacılık faaliyetleri, 1872 yılında İngiliz sigorta şirketlerinin ülkemizde temsilcilik açmasıyla başlamıştır. 1878 yılında da ilk Fransız şirketi faaliyete geçmiştir. 1893 yılında Osmanlı Umum Sigorta Şirketi ilk yerli sigorta şirketi olarak çalışmaya başlamıştır. Mayıs 2014 tarihi itibariyle toplam 61 sigorta ve 1 reasürans şirketi aktif olarak faaliyet vermektedirler. Şirketlerin 4'ü hayat, 18'i hayat/emeklilik, 39'u diğer faaliyet alanlarında çalışan şirketlerdir (TSBb,2014).

1.2 SOSYAL GÜVENLİK KAVRAMI VE TARİHÇESİ

Bu kısımda sosyal güvenlik kavramı ayrıntılı şekilde tanıtılacak ve tarihsel gelişiminden bahsedilecektir.

1.2.1 Sosyal Güvenlik Kavramı

Sosyal devlet anlayışının en temel göstergelerinden olan sosyal güvenlik (Acar ve Kitapçı,2008:78): bireylerin ve hane halkının, sağlık hizmetlerine erişimini sağlamak ve gelir güvenliğini garanti altına alabilmek için özellikle yaşlılık, işsizlik, hastalık, malullük, iş kazası, analık veya aile gelirinin yetersizliği durumlarında, sunulan bir korumadır (ILO,2003:1). Karşılaşabilecek bu tehlikelerin insanlar

tarafından tahmin edilebilmesi veya önlenmesi muhtemel olmamakla birlikte zararlarının telafi edilmesi mümkündür. Bu zararlar da sosyal güvenlik kapsamında verilen hizmetler sayesinde telafi edilmeye çalışılmaktadır. Sosyal devlet anlayışında devletler vatandaşlarını her türlü tehlikeye karşı korumakla mükelleftir. İnsan Hakları Evrensel Beyanname'si'nin 25. Maddesinde de değinildiği üzere “her bireyin, kendisinin ve ailesinin sağlığı ve iyi yaşaması için yeterli yaşama standartlarına, beslenme, tıbbi bakım gibi gerekli toplumsal hizmetlere ve işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, yaşlılık ya da kendi denetiminin dışındaki başka koşullardan kaynaklanan geçimini sağlayamama durumlarında sosyal güvenlikten yararlanma hakları vardır” (İHEB md.25).

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) sosyal güvenliği; temel olarak hastalık, doğum, iş kazaları, işsizlik, maluliyet, yaşlılık ölüm sonucu kazancın durması ya da ciddi miktarlarda azalması sonucu oluşan ekonomik ve sosyal sıkıntılara karşı, kamunun kendi üyelerini korumak için almış olduğu bir dizi tedbirlere verilen ad olarak belirtmiştir (ILO,1994:2).

Sosyal güvenlik, temel olarak kişilerin istek ve iradeleri dışında meydana gelen ve onların malvarlığında, gelirlerinde ve/veya çalışma gücünde kayıplara yol açarak kendilerinin ve geçindirmekle yükümlü oldukları kişilerin yaşamlarında sorunlara sebep olan tehlikelerin zararlarını telafi ve tanzim etmeye yönelik önlemlerden oluşmaktadır (Alper ve Tuncay,1997:27).

Stiglitz'e (1994:94) göre sosyal güvenlik; insanları kişisel ve toplumsal risklere karşı koruyan bir kurallar bütünüdür. Ayrıca sosyal güvenlik sistemi, sosyal güvenlik araçlarının “yeniden dağıtım aracı” işlevi taşımasından dolayı, siyasi otoriteye sosyal politika uygulamalarında kullanabileceği bir araç vasfı taşımaktadır. Yani, sosyal güvenlik hizmetleri bireylerin geleceklerini sigortalarken, aynı zamanda devlete sosyal politika uygulamalarından faydalanarak kaynak transferi de sağlamaktadır.

Sosyal güvenlik sistemleri, bireylerin kazanç ve çalışma yeteneklerini etkileyen sosyal risklere karşı bireyleri muhafaza etmeye ve bu risklerin zararlarını telafi etmeye yönelik çağdaş bir kolektif dayanışma sistemidir (Akgeyik,2006:48).

1.2.2 Sosyal Güvenlik Sisteminin Tarihçesi

Sosyal güvenliğin gelişimi dünya ve Türkiye açısından farklı zaman ve şartlarda gerçekleşmiştir.

1.2.2.1 Sosyal Güvenliğin Dünyadaki Tarihsel Gelişimi

Sosyal güvenlik sistemi, Sanayi Devrimi'nin toplumda sosyo-ekonomik sorunları ortaya çıkarması, yaşam koşullarının iyileşmesine bağlı olarak beklenen yaşam süresinin uzaması, nüfus artışı, üretim ve tüketim artışı, ekonomik koşulların baskısı, işgücü artışı ve aynı zamanda işsizlik gibi faktörlerin ortaya çıkmasıyla 19. Yüzyılın son çeyreğinden itibaren toplumların ihtiyacını karşılamak üzere ortaya çıkmış ve gelişmiştir. Paternalistik dönem (devletin, vatandaşlarının iyiliğine olacak şekilde toplumun ihtiyaçlarını karşılaması ve hayatlarını düzenlemesi -babanın evladına baktığı gibi-) olarak adlandırılan 1850-1880 yılları arasında, Sanayi Devrimi'nin ortaya çıkardığı ağır şartların olumsuz etkilerini ortadan kaldırmak için gönüllü kuruluşların, arkadaşlık cemiyetlerinin ve sendikaların sosyal dayanışma, işverenlerin bireysel sorumluluk ve devletin gelir transferleri ile fakirlere yardım edilmesi şeklinde gerçekleştirilmiştir (Alper ve Tuncay,1997:28). Zamanla değişen ve gelişen sosyal güvenliğin ayrıca modern emeklilik sisteminin asıl başlangıcı, 1889 yılında Almanya Başbakanı Bismarck'ın (1815-1898) sosyal refah sistemini benimsemesiyle, Almanya'da sigortacılık ilkelerine dayalı malullük ve yaşlılık durumunda, işçileri korumak için çıkardığı sosyal sigorta emekliliğine dayanmaktadır (Hu ve Steward,2009:2). Modern anlamda sosyal güvenlik ise Sir William Beveridge (1879-1963) tarafından 1942 yılında Birleşik Krallık' ta Sosyal Sigorta ve Müttelik Hizmetleri üzerine yayınlanan raporla başlamıştır ve buna *Beveridge Modeli* denilmektedir. *Beveridge modelinde* iki ayaklı sistem tavsiye edilmektedir. Birincisi, aile yardımları ve ulusal sağlık hizmetlerinin hazine tarafından ulusal birliği sağlamak için karşılanması: ikincisi ise, sigortalı çalışanın ve onu çalıştıran işverenin sisteme ödedikleri primlerle geçici iş göremezlik ödeneklerinin karşılanması şeklindedir (Gutierrez,2001:2).

Sosyal güvenlik sistemlerinin en parlak gelişmeyi sağladıkları dönem, I. ve II. Dünya Savaşı sonrası olmuştur. Bir daha savaşın acılarını yaşamak istemeyen gelişmiş ülkeler, 1950'li yılların başından itibaren refah devleti anlayışını hayata

geçirmeye başlamışlar ve bunun için sosyal güvenlik anlayışını kullanmışlardır (Alper ve Tuncay,1997:28). Başlangıçta zorunlu ulusal kamu emeklilik programları engelli veya emekli işçi / ailesi için gelir bağlanması şeklinde birçok ülkede oluşturulmuştur. Sabit oranlı getiri sağlayan sabit tekdüze katkı oranı ile finanse edilen zorunlu ulusal kamu emeklilik programları kademeli kazanca bağlı, Tanımlanmış Fayda (Defined Benefit) (20. Yüzyılın ilk yarısında yaşanan ekonomik krizler ve II. Dünya Savaşı sonrası zorlu koşulların ardından bu sisteme geçilmiştir) sistemine dönüştürülmüştür. 1970'lerin sonlarından itibaren ulusal ekonomilere, emeklilik planlarının yüksek maliyet çıkarması ve orta ve uzun vadede mali sürdürülebilirlik konusunda yaşanan endişeler bu uygulamanın uygunluğunun tartışılmasına sebep olmuştur. Aynı zamanda, ekonomik kalkınma ve sosyal güvenlik programlarında mali dengenin sürdürülebilmesi için nüfusun giderek yaşlanmasını önemli bir tehdit olarak gösteren demografik beklentiler de ulusal emeklilik sistemlerinde reformun gerekliliğini ön plana çıkarmıştır (Gutierrez,2001:1-2).

1994 yılında Dünya Bankası sağlıklı ve sürdürülebilir bir sosyal güvenlik sistemini sağlamak için tek ayaklı uygulamalardan vazgeçilerek çok basamaklı bir yapının uygulamaya geçirilmesi tavsiyesinde bulunmuştur. Bu çok basamaklı sosyal güvenlik uygulamaları üç ayaktan oluşmaktadır (World Bank,1994:16). Bu üç ayak şu şekilde açıklanabilir (Böhm,2012:4; Eken ve Gaygısız,2010:58; Korkmaz vd,2007:53; Mladen,2012:35; Uğur,2002:140):

- *Birinci ayak*, kamu tarafından oluşturulan ve zorunlu katılımın esas olduğu sosyal güvenlik kurumlarından oluşmakta,
- *İkinci ayak*, kamu veya özel sektör inisiyatifi ile oluşturulan, zorunlu veya gönüllü katılımın söz konusu olabildiği, genellikle işyeri veya sektör bazlı, sigorta ve tasarruf fonksiyonlarını yerine getirmeye yönelik olarak oluşturulan sosyal güvenlik kurumlarından oluşmakta,
- *Üçüncü* ve son ayak ise, gönüllü katılımın esas olduğu ve tamamen özel sektör inisiyatifi ile oluşturulan, fon esasına göre çalışan özel emeklilik kurumlarından oluşmaktadır.

Dünya Bankası'nın bu önerisinden sonra çoğu ülke bu sistemi farklı şekillerde de olsa uygulamaya geçirmiştir. Şili bu uygulamayı öneriden daha önce 1981 yılında

gerçekleştirmiştir. Öneriden sonra ise; Arjantin, Kolombiya ve Çek Cumhuriyeti 1994, Kosta Rika 1995, Meksika 1997, Estonya, Macaristan, Kazakistan ve Polonya 1998, İsveç 1999, Japonya 2000, Estonya 2002, Avustralya 2005 yılında bu uygulamaya geçmişlerdir (Tapia,2008).

1.2.2.2 Sosyal Güvenliğin Türkiye'deki Tarihsel Gelişimi

Türkiye'de sosyal güvenlik anlayışını Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarına kadar götürebiliriz. Osmanlı Devleti'nde sosyal güvenlik anlamında ilk örgütlenme, 13. yüzyılda önce Ahilik (esnaf, zanaatkâr, çiftçi vb. bütün çalışma kollarını içine alan ocak), sonra Gedik (hak, imtiyaz) - Lonca (belli bir iş kolunda usta, kalfa ve çırakları içine alan dernek) teşkilatı adı altında ortaya çıkmış ve 18. yüzyıla kadar işlevlerini sürdürmüştür (SGK,2014). Ahilik ve Lonca teşkilatları bu dönemde sosyal güvenlik alanında önemli görevler üstlenmişlerdir. Ahilik teşkilatının temel amacı; karşılıklı yardımlaşma ve dayanışma düşüncesini oluşturmak ve yaygınlaştırmaktır. Ayrıca yoksula, yabancıya, garip ve misafire sofrayı kurup onu beslemek de temel kurallarındandır (Şen,2002:26). Lonca teşkilatında ise, Usta çırak ilişkisi burada ön planda tutulmuştur. Çıraklıktan-kalfalığa, kalfalıktan-ustalığa geçiş törenlerinde yapılan merasimlerde ustalar tarafından çıraklarına/kalfalarına paralar verilmektedir. Kalfalara verilen bu paralar vasıtasıyla yeni yetişen ustaların maddi yükü hafifletilmeye çalışılmaktadır. Bu teşkilatın üyeleri işçi ve işverenlerden oluşmaktadır. Amacı ise; üyeleri veya üyelerin aile fertlerine, yaşlılık, sağlık, sakatlık ve ölüm yardımları ile sosyal yardım kapsamında muhtaç durumdaki bireylere yardım yapılması şeklindedir (Şen,2002:28-29). 18. yüzyılda ise Osmanlılarda ilk kez sosyal yardım amaçlı vergi toplanmaya başlanmıştır. Daha sonra, 1921 yılında 151 sayılı Ereğli Maden Amelesinin Hukukuna Müteallik Kanunu ile kurulan *Amele Birliği*, ülkemizin kanun ile kurulan ve üyeliği zorunlu olan ilk sosyal güvenlik kuruluşu olmuştur (SGK,2014). Amele Birliği, TBMM tarafından kurulan ilk sosyal yardım kurumudur. Hastane ve dispanserlerin inşa edileceği yerlerin belirlenmesi, hastane inşa edilmesi, eczane yapılması, bunlarla ilgilenecek doktorları tayin etmek ve maaşlarını ödemek, ihtiyaç sahiplerine yardım sandıkları aracılığıyla ihtiyaç duydukları avansları vermek, işçilerin ücretsiz sağlık hizmetleri alması, 18 yaşını doldurmamış bireylerin çalıştırılmaması, mesai saatinin 8 saati geçmemesi, maden kazalarında hayatını kaybeden işçilere tazminat verilmesi

konularında düzenlemeler yapmıştır. Bu düzenlemelerin yanında maden işçilerinin maaşlarının İktisat Vekaleti'nce tespit edilmesi, işçilerin haklarını savunmak ve işçi işveren arasındaki uyuşmazlıkların çözümlenmesinde işçileri temsil etmek, işçilerin gerektiğinde maddi ihtiyaçlarının karşılanmasında yardımcı olmak, işveren tarafından maden bölgesine okul, hastane, mescit gibi sosyal tesislerin yaptırılması gibi bir çok sosyal içerikli düzenlemelerle ilgilenmiş ve bunların gerçekleştirilmesinde etkili olmuştur (İleri,2013:1453).

Cumhuriyet sonrası dönemde ise (SGK,2014),

- 1936 tarihli ve 3008 sayılı İş Kanunu ile ilk kez Türkiye'de sosyal sigortaların kuruluşu ve sosyal sigortalara ilişkin temel ilkeler öngörülmüştür.
- Sosyal sigorta ile ilgili ilk kanun 27.06.1945 tarihli ve 4772 sayılı İş Kazaları, Meslek Hastalıkları ve Analık Sigortaları Kanunudur. Bu Kanunun yürürlüğe girmesi ile İş Kazaları, Meslek Hastalıkları ve Analık Sigortası uygulanmaya başlamıştır.
- 16.07.1945 tarihinde 4792 sayılı İşçi Sigortaları Kurumu Kanunu çıkarılmış, 01.01.1946 tarihinde yürürlüğe girmesiyle İşçi Sigortaları Kurumu kurularak 1945 yılına kadar kurulan çok sayıdaki sandığın da birleştirilmesi sağlanmıştır. İşçi Sigortaları Kurumu kurulduğu yıl, ilk önce 4772 sayılı İş Kazaları, Meslek Hastalıkları ve Analık Sigortaları Kanunu kapsama alınmıştır.
- 1950 yılında 5417 sayılı İhtiyarlık Sigortası Kanunu,
- 1951'de 5502 sayılı Hastalık ve Analık Sigortası Kanunu
- 1957'de de 6900 sayılı Maluliyet, İhtiyarlık ve Ölüm Sigortası Kanunu kabul edilmiştir.

1949 yılında kamu alanında çalışan memurlar için T.C. Emekli Sandığı, 1971 yılında kendi adına bağımsız çalışanlar için Esnaf ve Sanatkârlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu (BAĞ-KUR) kurulmuştur. İşçi Sigortaları Kurumu 1964 yılında Sosyal Sigortalar Kurumu adını almıştır. Bu üç kurum kanun çerçevesinde, kapsama aldıkları bireylere koruma garantisi sağlamaktadır. 1983 yılında tarım kesiminde çalışanlara yönelik 2925 sayılı "Tarım İşçileri Sosyal

Sigortalar Kanunu” 2926 sayılı “Tarımda Kendi Adına Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu” (Tarım BAĞ-KUR’u) ile tarımda çalışanları kapsamına almıştır. 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu (geçici madde 20) kapsamında faaliyet gösteren *wakıf statüsündeki banka ve sigorta şirketleri sandıkları* da yer almaktadır. Ayrıca 1961 tarihli 205 Sayılı yasa ile *Ordu Yardımlaşma Kurumu (OYAK)* tamamlayıcı sosyal güvenlik kurumu statüsünde kurulmuştur (Alper ve Tuncay,1997:71-74).

Üç temel sigorta kurumundan biraz ayrıntılı bahsetmek gerekirse;

Sosyal Sigortalar Kurumu (SSK): 1945 tarihli 4792 Sayılı İşçi Sigortaları Kurumu Kanunu, 1964 tarih 506 Sayılı Kanun ile Sosyal Sigortalar Kurumu adını alarak yürürlüğe girmiştir. Kanun, iş kazalarıyla meslek hastalıkları, hastalık, analık, malullük, yaşlılık ve ölüm hallerinde bu kanunda yazılı şartlarla sosyal sigorta yardımlarından, sigortalılar ile bunların eş ve çocukları ve sigortalıların ölümlerinde bu kanuna göre hak sahibi olan kimselerin yararlanması üzerine kurulmuştur (506 Sayılı K. md. 1-2). İşçi pozisyonunda görev yapan kamu ve özel sektör çalışanları ile önceden sigorta yaptırıp ara veren bireyler de bu kuruma katılabilmektedirler.

Emekli Sandığı: 1949 tarihli 5434 Sayılı Kanun ile yürürlüğe girmiştir. Emekli Sandığı Maliye Bakanlığı’na bağlı olmak ve bu kanunda yazılı emeklilik işlerini görmek üzere kurulmuştur. Sandıktan faydalanacaklar ise devlet kurum ve kuruluşlarında çalışan devlet memurlarıdır (5434 Sayılı K.md. 1-12).

Esnaf ve Sanatkârlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu (BAĞ-KUR): 1971 tarihli 1479 Sayılı Kanun ile yürürlüğe giren BAĞ-KUR’a: Kanunla ve Kanunların verdiği yetkiye dayanılarak kurulu sosyal güvenlik kuruluşları kapsamı dışında kalan ve herhangi bir işverene hizmet akdi ile bağlı olmaksızın kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlar katılabilmektedir (1479 Sayılı K.md.24).

Sistemin sosyal yardım ve hizmetlerden oluşan primsiz ayağında, 1976 tarih ve 2022 sayılı Kanun ile 65 yaşın üzerindeki yoksullara aylık bağlanması (65 yaş aylığı); 1986 tarih ve 3294 sayılı Kanun ile Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu kurularak, vakıflar aracılığıyla yoksullara ayni ve nakdi yardım yapılması; 1983 tarih ve 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu ile muhtaç çocuk, yaşlı ve sakatlara yönelik hizmet sunumu; 1992 tarih ve

3816 sayılı Yeşil Kart Kanunu ile yoksul vatandaşlara sağlık yardımı yer almaktadır (Gökbayrak,2010:145).

Sürdürülebilir ve sağlıklı bir sosyal güvenlik sistemi sağlanması için: Sosyal Sigortalar Kurumu Başkanlığı, T.C. Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü ve BAĞ-KUR Genel Müdürlüğünü aynı çatı altında toplayarak, 20.05.2006 tarihli ve 26173 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 5502 sayılı Kanunla Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı kurulmuştur. Bu kanunla sosyal güvenlik alanında faaliyet gösteren tüm birimler tek bir çatı altında toplanmış ve sigortalının hak ve yükümlülükleri eşitlenmiştir. Nüfusun tamamına eşit, kolay ulaşılabilir ve kaliteli sağlık hizmeti sunumunu amaçlayan genel sağlık sigortası sistemi, 31.05.2006 tarihinde 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu kabul edilmiş, 01.10.2008 tarihinde yürürlüğe girmiştir (SGK,2014). İşsizlik sigortası da 25.08.1999 Tarih ve 4447 Sayılı Kanun ile yürürlüğe girmiştir.

Sosyal güvenlik sisteminin de entegrasyon sürecinin bir aşaması olan Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu, TBMM tarafından 28 Mart 2001 tarihinde kabul edilmiş, 7 Nisan 2001 tarih ve 24366 sayılı Resmi Gazete’ de yayımlanmıştır. Kanunun yürürlüğe girdiği 7 Ekim 2001 tarihinden sonra tamamlayıcı mevzuat çalışmaları devam etmiş, ilk emeklilik planlarının tasdiklenmesiyle, 27 Ekim 2003 tarihinde bireysel emeklilik sistemi fiilen hayata geçirilmiştir (EGM,2005:21).

1.3 TÜRKİYE’DE SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİ SORUNLARI

1.3.1 Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sisteminin Yapısı ve İşleyişi

1982 Anayasasınının 60. Maddesi, temel bir “sosyal hak” olarak sosyal güvenliği, tüm vatandaşlara tanımış ve bu temel hak bünyesinde devletin, gerekli olan bütün tedbir ve düzenlemeleri vatandaşlarının yararına olacak şekilde yerine getirmesi gerektiğini başlıca görevi olarak belirtmiştir (Ayhan,2012,53). Devletin, bireylere iyi bir yaşam seviyesi sunmasının yanında onların ihtiyaçlarını ve yoksulluklarını gidererek refah seviyelerini artırması görevi anayasal hak olarak da yer almaktadır (Acar ve Kitapçı,2008,86).

Türk Sosyal Güvenlik sistemi iki farklı programdan oluşmaktadır. Birincisi, primsiz dağıtım sistemi denilen: kimsesiz, muhtaç, yaşlı, malul, dul, yetim ve korunmaya muhtaç çocuklara karşılıksız olarak yapılan *sosyal yardım ve hizmetlerdir*. Diğeri ise, sosyal sigorta kurallarına göre hazırlanmış, bireylerin karşılaşılabileceği risklerin önlenmesinde ve karşılanmasında devletin sosyal güvenlik kapsamında hizmet vermesine dayanan, primli dağıtım sistemidir (Korkmaz vd.,2007,94).

Türk Sosyal Güvenlik sisteminin kurumsal yapısının ve çalışma standartlarının 1940'lı yılların ikinci yarısından itibaren meydana geldiğini söylemek mümkündür. Sosyal sigortalar temel sosyal güvenlik kurumu olarak tercih edilmiş ve çalışanların meslek statüleri göz önüne alınarak örgütlenme yapısı oluşturulmuştur. 1945 de sanayi ve hizmet sektöründe çalışanlar için *İşçi Sigortaları Kurumu*, 1949 da kamu sektöründe çalışanlar için *T. C. Emekli Sandığı* ve 1971 de kendi adına bağımsız çalışanlar için *BAG-KUR* kurulmuş; İşçi Sigortaları Kurumu *Sosyal Sigortalar Kurumu* adını 1964 yılında alarak kapsamını genişletmiştir (Alper ve Tuncay,1997,71). 2006 yılında bu kurumlar 5502 sayılı Kanunla Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı adı altında tek çatıda toplanmıştır.

1.3.2 Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sisteminin Sorunları

Günümüzde teknolojik gelişmeler ışığında sağlık alanında yaşanan olumlu gelişmeler, yaşam koşullarının iyileştirilmesi gibi etmenlerin yaşam süresini uzatması, doğum oranlarındaki artış ve ölüm oranlarındaki azalmalar sonucunda yaşlı nüfus sayısında artış yaşanması, yanlış finansman uygulamaları, Türkiye’nin küreselleşen dünyaya ayak uyduramaması sonucunda zaman zaman ortaya çıkan ekonomik sorunlar ve siyasi istikrarsızlık gibi faktörler Türk sosyal güvenlik sisteminde uzun yıllar sürecek ekonomik, yapısal, politik ve demografik sorunların yaşanmasına sebep olmuştur.

Türk sosyal güvenlik sisteminde yaşanan sorunları, çok yönlü olarak ele almak gerekmektedir. 1960'lı yılların ikinci yarısından itibaren politik kaygılarla yapılan yasal ve idari düzenlemeler nedeniyle sistemin sorunlarının artmaya başladığı (Peker,1997:21) ve 1990'lı yıllardan itibaren de bu sorunların tartışılmasının ve çözümlenmesinin gerekliliği ortaya çıkmıştır (Güzel,2005:68).

Sistemin sorunlarının hem yapısal hem de finansal sorunlar olduğu; yapısal sorunların finansal sorunları tetiklediği, hem yapısal hem de finansal bozuklukların iç içe geçmesiyle de sorunların bir bütün olarak gerçekleşmeye başladığı görülmektedir (Acar ve Kitapçı,2008:86). Türk sosyal güvenlik sisteminde yaşanan sorunlar:

1. Sosyal güvenlik sistemine ilişkin belirli bir devlet politikasının bulunmaması ve kurumlar arası norm ve standart birliğinin olmayışı,
2. Demografik değişkenlerin sistemi olumsuz etkilemesi,
3. Sosyal güvenlik sisteminin temel sosyal güvenlik prensiplerine uygun olarak işletilmemesi,
4. Kaynak yetersizliği ve finansman sorunları,

başlıkları altında ele alınabilir.

1.3.2.1 Sosyal Güvenlik Sistemine İlişkin Belirli Bir Devlet Politikasının Bulunmaması ve Kurumlar Arası Norm ve Standart Birliğinin Olmayışı

Türkiye’de sosyal güvenlik kurumlarının hizmete başladığı günden itibaren, hükümetlerin geniş kapsamlı ve etkin bir sosyal güvenlik politikasına sahip olmaması sorunların yaşanmasına sebebiyet vermiştir. Yapılan düzenlemelere ve sistemin kendisine, kapsam içerisinde bulunan grupların destek vermemesi ve onu sahiplenmemesi sistemin işlerliğini ve etkisini azalttığı gibi, sisteme duyulan güvenin de azalmasına sebep olmuştur (Güzel,2005:68).

Sosyal güvenlik kurumlarının, sosyal güvenlik prensiplerine göre işletilmesi gerektiğini göz ardı eden siyasi iktidarlar; prim afları, borçlanma olanakları ve fonların kullanımı gibi sosyal güvenlik kurumlarının sunduğu imkânları kullanma yolları arayarak, kurumları kısa vadeli politik amaçlarını gerçekleştirmek için kullanmışlardır. Hükümetler, sosyal güvenlik sisteminin kriterlerine uymayarak olası sorunların çıkmasını göz önünde bulundurmamışlar ve yaşanabilecek olumsuzlukları hesaba katmamışlardır. Bu da sosyal güvenlik sisteminin farklı zamanlarda hem yapısal hem de finansal krizlere sürüklenmesine sebep olmuştur (Korkmaz vd,2007:98).

2006 yılına kadar SSK ve BAĞ-KUR, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na, Emekli Sandığı ise Maliye Bakanlığı'na bağlı olarak hizmet vermiştir (Gümüş,2010:17). Sosyal güvenlik sistemi içerisinde hizmet veren kurumlar farklı

bakanlıklara bağılı olduğundan, bu durum kurumlar arası norm ve standart birliği ve koordinasyon sağlanmasını önlemektedir. Kurumların işleyişte özerk bir yapıda bulunmaması yavaş işleyen bir bürokratik yapıya sebep olmakta, sonuç olarak da hızlı ve etkin bir hizmetin verilmesine engel olmaktadır (Peker,1997:25). Aynı zamanda kurumların farklı bakanlıklarda yer alması, kaynak ve zaman israfına ve sonuç olarak makro düzeyde sosyal güvenlik politikalarının uygulanamamasına neden olmaktadır. Tek bakanlık bünyesinde yönetim tarzı olmayan sigorta kurumları, yapılacak yeni düzenlemeleri hizmete geçirebilmek ve yeni kararlar alabilmek için bürokratik sıkıntılarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu da zamanın ve elde bulunan kaynakların doğru ve etkin bir şekilde değerlendirilmesini önlemektedir. Kurumlar arası koordinasyonun üst düzeyde olması, alınabilecek kararların hızlı bir şekilde alınmasını ve yürürlüğe girerek belirlenen eksiklikleri gidermesini sağlayabilecektir (Korkmaz vd,2007:117).

1.3.2.2 Demografik Değişkenlerin Sistemi Olumsuz Etkilemesi

Sosyal güvenlik sistemlerinin mali açıdan sürdürülebilir bir yapıya sahip olup olmadığını belirleyen en önemli göstergelerden biri, nüfusun yaş gruplarına göre dağılımıdır. 65 yaş ve üstü nüfus grubunun toplam nüfus içerisindeki oranının artması, sosyal güvenlik sisteminin gelirlerinin azalmasının yanında giderlerinin artması anlamına gelmektedir. Yaşam beklentisinin artması ve yaşlanan nüfus ile birlikte insanlar emekli olduktan sonra daha uzun bir dönem emekli aylığı alacaklardır. Bu durumda sosyal güvenlik sisteminin gelirleri azalacağı gibi giderleri de artacaktır (Korkmaz vd,2007:99). Türkiye’de nüfusun yapısının değişmesi, doğurganlık oranının azalması, ölüm oranlarının gerilemesi, daha uzun yaşam beklentisi ve yaşlı bağımlılık oranlarındaki değişimler de sosyal güvenlik sisteminin yapısında sorunlara sebep olmuştur (Acar ve Kitapçı,2008:87; Daykin,2003:2).

Tablo 1’den de görüleceği üzere Türkiye’de 65 yaş ve üstü nüfusun toplam nüfus içerisindeki payı yıllar itibariyle artma eğilimindedir. 1935 yılında toplam nüfusun %3,9’unu oluşturan yaşlı bireylerin oranı; 2013 yılına gelindiğinde %7,7 oranına ulaşmıştır. Bu oranın 2023 yılına gelindiğinde %10,2’ye, 2050 de %20,8’e ve 2075’te %27,7 ulaşacağı tahmin edilmektedir (TÜİK,2014a). 2014 yılı sonunda ise bu oran %8’e ulaşmıştır.

Tablo 1. Türkiye'nin 65 Yaş ve Üstü Nüfus Bilgileri

Yıllar	65 Yaş ve Üstü Nüfus	Toplam Nüfus	Toplam Nüfusa Oranı
1935	628.041	16.158.018	3,9
1940	629.859	17.820.950	3,5
1945	626.543	18.790.174	3,3
1950	690.662	20.947.188	3,3
1955	822.408	24.064.763	3,4
1960	978.732	27.754.820	3,5
1965	1.242.525	31.391.421	4,0
1970	1.565.696	35.605.176	4,4
1975	1.853.251	40.347.719	4,6
1980	2.113.247	44.736.957	4,7
1985	2.125.908	50.664.458	4,2
1990	2.417.363	56.473.035	4,3
2000	3.858.949	67.803.927	5,7
2007	5.000.175	70.586.256	7,1
2008	4.893.423	71.517.100	6,8
2009	5.083.414	72.561.312	7,0
2010	5.327.736	73.722.988	7,2
2011	5.490.715	74.724.269	7,3
2012	5.682.003	75.627.384	7,5
2013	5.891.694	76.667.864	7,7

(Kaynak: TÜİK (2014a), Yıllara, Yaş Grubu ve Cinsiyete Göre Nüfus, 1935-2013) www.tuik.gov.tr

Türkiye’de sosyal güvenlik kapsamında nüfusla ilgili olan önemli bir konuda, aktif sigortalı başına düşen pasif sigortalı ve bağımlı sayısının (bağımlılık oranı) yüksekliği ve bu sayıların giderek artması da mali açıdan sosyal güvenlik kurumlarının sürdürülebilirliğini olumsuz yönde etkilemektedir (Gökbunar ve Koç,2009:30). Toplam bağımlılık oranı, çalışan sigortalı sayısının nüfusa olan oranı demektir (Korkmaz vd,2007:100). 1980-1996 yılları arasındaki dönemde prim ödeyen aktif sigortalı sayısındaki artış %81 olarak gerçekleşirken, aylık alanların sayısındaki artış ise %272’ye ulaşmıştır. Sigortalıların bakmakla yükümlü olduğu bağımlıların sayısındaki artış, yine aynı yıllar arasında %134 olmuştur (Peker,1997:27-28). Mali açıdan sağlıklı ve sürdürülebilir bir sosyal sigorta kurumunda aktif/pasif sigortalı oranının en az 4 olması gerektiği ifade edilmektedir (Korkmaz vd,2007:102; Peker,1997:28; Alper ve Tuncay,1997:81). 1980 yılında sosyal güvenlik kurumlarının aktif/pasif dengesi 4’ün üzerinde iken (Güzel,2005: 68), 1996 yılında 1,8 oranına gerilemiştir (Peker,1997:28; Alper ve Tuncay,1997:82). Türkiye için aktif/pasif oranına ilişkin bir projeksiyonda, 1999’da 2,25 olan oranın 2050 yılına dek 1’in altına düşeceğini, yani bir çalışanın bir emekliyi bile finanse edemeyeceği sinyalini vermektedir (Korkmaz vd,2007:103).

Türkiye’de aktif/pasif oranı son 11 yılda %2’nin altında seyretmektedir (Tablo 2). Bu durum çalışan bireyler üzerindeki yükün artmasına sebep olurken, sürdürülebilir ve sağlıklı işleyen bir sosyal sigorta hizmetinin verilmesinin de önündeki engellerdendir. Bağımlı sayısındaki artış da yine çalışanların aleyhine bir durum teşkil etmektedir. Çünkü burada çalışanlar, çalışmayan bireylerin de yükünü çektikleri için bağımlı sayısındaki artış doğrudan çalışan bireylere ekstra bir yük getirmektedir.

Tablo 2. Türkiye Sigortalı Sayısı Bilgileri

Yıllar	Aktifler	Pasifler(Dosya)	Pasifler(Kişi)	Bağımlılar	Sosyal Güvenlik Kapsamı	Aktif/Pasif Oranı
2003	12.289.808	6.178.174	6.848.022	28.661.079	48.094.450	1,99
2004	12.553.265	6.500.925	7.174.632	30.109.280	50.138.617	1,93
2005	13.156.439	6.836.925	7.504.453	31.423.261	52.391.314	1,92
2006	14.124.935	7.248.893	7.913.724	32.330.398	54.667.326	1,95
2007	14.763.075	7.589.715	8.279.444	33.070.537	56.423.907	1,95
2008	15.041.268	8.045.815	8.746.703	33.227.265	57.338.454	1,87
2009	15.096.728	8.488.856	9.173.750	33.989.891	58.591.574	1,78
2010	16.196.304	8.820.679	9.518.648	35.470.436	61.506.194	1,84
2011	17.374.631	9.274.682	10.014.982	36.348.316	64.088.819	1,87
2012	18.352.859	9.635.709	10.382.419	33.807.725	62.899.043	1,90
2013	18.886.989	9.965.089	10.607.263	32.944.917	62.806.374	1,90
2014	19.821.822	10.225.718	10.920.901	33.940.086	65.060.690	1,94
2015*	19.700.925	10.310.394	11.009.520	33.818.815	64.907.641	1,91

(Kaynak: SGK (2015) Aylık Temel Göstergeler) www.sgk.gov.tr

*: 2015 Şubat ayı itibarıyla.

1.3.2.3 Sosyal Güvenlik Sisteminin Temel Sosyal Güvenlik Prensiplerine Uygun Olarak İşletilmemesi

Sosyal güvenlik sistemleri belirli prensiplerle çalışmaktadır (Korkmaz vd,2007:113; Alper ve Tuncay,1997:78). Sosyal sigortalar, sosyal amaçla faaliyet gösteren kuruluşlar olmasının yanında, işleyişinde teknik kuralların ve hesapların ağırlıklı olduğu kurumlardır (Alper ve Tuncay,1997:78). 1970’li yıllarda başlayan ve devam eden zorunlu veya keyfi yanlış uygulamalar ile sosyal güvenlik kurumlarının gelir-gider dengeleri ön planda tutulmamış, temel sosyal güvenlik ilkelerine aykırı müdahalelerin yapılması sistemin yaşadığı sıkıntıların temel sebeplerinden biri olmuştur (Korkmaz vd,2007:113).

Sosyal sigortacılıkta sürdürülebilirlik ve etkinlik, alınan primlerle verilen aylıklar arasında dengenin olmasına bağlıdır. Bu dengeye “Nimet-külfet dengesi” denmektedir. Yani “Nimet-külfet dengesi”, ödenen primlerle sağlanan faydalar

arasında olması gereken dengeyi ifade etmektedir (Korkmaz vd,2007:113). Sosyal sigortalar nimet-külfet dengesi üzerine kurulan kurumlar olsa da, külfeti ortadan kaldıran uygulamalar olmuştur (Alper ve Tuncay,1997:83). Bu uygulamaların en başında, borçlanma düzenlemeleri gelmektedir. Borçlanma, sosyal güvenlik kuruluşlarından birine bağlı olmaksızın ve bir hizmet sözleşmesine dayanarak geçen hizmetlerin, uzun vadede sigorta primleri ödenerek değerlendirilmesi ve sigortalılık süresine eklenmesi ile sigortalılığın satın alınmasıdır (Korkmaz vd,2007:113). Borçlanma düzenlemeleri; sistemde prim gelirlerinin düşmesine, sigortalılar arasında yükümlülüklerini yerine getiren ile getirmeyen arasında dayanışmanın azalmasına, prim ödeme isteğini azaltmasına, sisteme olan güveni azaltmasına, yükümlülüklerini zamanında yerine getireni cezalandırmasına ve sosyal adalet duygusunu zedelemesine sebep olmaktadır (Korkmaz vd,2007:114; Alper ve Tuncay,1997:84). Bu uygulama ile kurumlar, karşılıksız hizmet veren bir sosyal yardım kuruluşu durumuna getirilmiş ve kamunun aktüeryal dengelerinin olumsuz yönde bozulmasına sebebiyet vermiştir (Korkmaz vd,2007:114).

Sosyal güvenlik sistemindeki nimet-külfet dengesini olumsuz etkileyen diğer uygulamalar ise, “*isteğe bağlı sigortalılık ve süper emeklilik*” uygulamalarıdır. Bu uygulamalarda, ödenen primlerle sağlanan faydalar arasında denge bulunmamakta ve zorunlu sigortalılara olumsuz etki yapmaktadır (Korkmaz vd,2007:113; Peker,1997:26).

Sosyal güvenlik fonlarının temel işlevi, fonların verimli alanlarda değerlendirilerek ek gelir kaynağı sağlamasıdır (Korkmaz vd,2007:115). Hükümetler sosyal güvenlik kuruluşlarını ucuz birer fon kaynağı olarak görmüşler ve kuruluşların kaynaklarını kendi tercihleri doğrultusunda kullanmışlardır (Öz,2005: 186). Bu fonlar 1970’li yıllarda toplam tasarrufların %25’ini geçmesiyle kalkınmanın finansman kaynağı olarak görülmüştür. Fonların hükümetler tarafından daha çok iç borçlanmada ve yüksek enflasyon dönemlerinde enflasyon oranından düşük bir getiri oranında değerlendirilmesi fonların erimesine ve sosyal sigortaların zarara uğramasına neden olmuştur. KİT zararları ve finansman açıklarını kapatmak için çok düşük faizli devlet tahvillerine yatırılmış ya da atıl gayrimenkul yatırımlarının alımında kullanılmıştır. Bu fonların verimli alanlarda kullanılmayıp erimesiyle

birlikte de yeniden fon sağlanması zorunluluğu ortaya çıkmıştır (Korkmaz vd,2007:115; Alper ve Tuncay,1997:86).

Sosyal güvenlik sistemindeki açıkların en büyük nedenlerinden birisi de, 1992 yılında yapılan düzenlemeyle emeklilik programlarında “*yaş sınırlarının kaldırılması ve erken emeklilik*” uygulamasının yürürlüğe girmesidir (Korkmaz vd,2007:103-104). 1992 yılında yürürlüğe giren 3774 Sayılı Kanun ile yaş sınırı kaldırılmış ve kadınların 20 yıl, erkeklerin 25 yıl sigortalı olmasının ardından emekli olma hakkı getirilmiştir. Yaş sınırı olmaması nedeniyle, 18 yaşında sigortalı olarak işe başlayan bir kadın 38 yaşında, bir erkek ise 43 yaşında emekli olabilecektir (Acar ve Kitapçı,2008: 89; Korkmaz vd,2007:103-104; Peker,1997:28; Alper ve Tuncay,1997:83).

Bir diğer prensiplere aykırı davranış uygulaması ise, “*emekli olanların tekrar çalışmaya devam edebilmesi*” uygulamasıdır. Sosyal güvenlik kurumlarından emekli olan bireyler, Sosyal Sigortalar Kurumu’na % 20 oranında sosyal güvenlik primi ödeyerek tekrar çalışma hayatına dönebilmektedirler. Bu uygulamayı işverenler de maliyetlerini azaltması nedeniyle kabul etmektedirler (Gökbunar ve Koç,2009:31). Birey emekli aylığı almaya devam ederken sosyal güvenlik primi ödemesi yapmamaktadır. Bu durum sonucunda sosyal güvenlik kurumunun gelirleri azalırken giderleri de artış göstermektedir.

1.3.2.4 Kaynak Yetersizliği ve Finansman Sorunları

Bir sosyal güvenlik sisteminin bireylere gerekli seviyede sosyal güvenlik garantisi verebilmesi için yeterli miktarda kaynaklarının olması gerekmektedir (Gökbunar ve Koç,2009:28; Korkmaz vd,2007:105). Bu amaç için tahsis edilecek kaynakların genişliğini belirleyen faktör, ülkenin iktisadi gelişme düzeyidir (Korkmaz vd,2007:106; Alper ve Tuncay,1997:76). Gelişmiş ülkelerin bu amaç için GSYİH’nin %20 ile %35’i arasında değişen miktarı tahsis etmelerine rağmen, Türkiye’nin 1995 yılında geniş anlamda sosyal güvenlik harcamalarının GSYİH’nin %9,2 olduğunu; sağlık harcamaları hariç tutulursa bu oranın %5’e düştüğü belirlenmiştir. Sosyal güvenlik harcamaları gelişmiş ülkelerde 2500-6000 dolar arasında değişirken, ülkemizde bu rakamın yalnızca 250 dolar seviyesinde olduğu

belirtilmiştir (Alper ve Tuncay,1997:76-77). 2010 yılında Türkiye’de sosyal harcamaların GSYİH’e oranı 10.9’a ulaşmıştır (Alper,2011,15).

Sosyal sigorta kuruluşlarının fon esasına göre kurulmaları nedeniyle, bugünün çalışanlarının ödediği primlerle gelecek dönem emeklilerinin ödemelerini finanse edebilecek fonlarının bulunması gerekmektedir. Bir yılın gelirleri ile bir yılın giderlerinin karşılanması temeline dayalı “dağıtım yöntemi” finansman metoduna göre sosyal sigorta kurumları, 1992 yılından itibaren açık vermeye başlamıştır (Alper,2011:14; Peker,1997:29).

Türk Sosyal güvenlik sisteminde finansman sorununun bir boyutunu, sosyal sigorta kurumlarının açıkları oluşturmaktadır (Alper ve Tuncay,1997:87). Türkiye’de sosyal sigorta kurumlarına devletin katkısı, 1992 yılında kurumların açık vermesiyle başlamış, 1995-1996 arası %8’e ulaşmış, 1997’den sonra da %10’lara çıkmıştır (Korkmaz vd,2007:119). Sosyal güvenlik kurumlarının açıklarını kapatmak için genel bütçeden kurumlara transferler yapılmıştır. Yapılan transferlerin GSMH oranı 1997 yılında %1,82 iken bu oran 2005 yılında %4,81’e yükselmiş ve 2006 yılında da %4,14 seviyesinde gerçekleşmiştir (Gümü,2010:14). SSK, BAĞ-KUR ve Emekli Sandığı’nın özellikle yapısal sorunları sebebiyle önemli boyutlara ulaşan finansman açıkları vergiler ya da hazine borçlanması yoluyla finanse edilmektedir. Finansman açıklarının bu yollarla karşılanması sonucunda, kamu kesimi borçlanma gereği yükselmekte dolayısıyla daha yüksek faiz oranlarında borçlanması sonucunu ifade etmektedir (Acar ve Kitapçı,2008:87).

SSK’nın toplam gelirlerinin %95’e yakınının primlerden oluştuğunu göz önünde bulundurduğumuz da, hükümetler tarafından çıkarılan prim aflarının sosyal güvenlik sistemine finansal açıdan ne ölçüde zarar verdiği anlaşılmaktadır (Peker,1997:31). Türkiye de 1960 yılından itibaren 7 SSK prim affı, 4 BAĞ-KUR prim affı, af niteliği taşıyan 16 SSK hizmet borçlanması ve 12 BAĞ-KUR hizmet borçlanması uygulamaları yapılmıştır (Korkmaz vd,2007:112). Prim tahsilatını artırma hedefi ile çıkarılan aflar, zamanında prim ödeyen işverenleri cezalandırmakta, ödemeyenleri ise ödüllendirmektedir. Bu uygulamalar, işverenlerin prim ödeme isteklerini azaltmış ve prim ödeme ahlakını olumsuz etkilemiştir (Alper ve Tuncay,1997:88).

Türkiye’de sosyal güvenlik kurumlarının işverenden ve çalışandan aldığı prim oranları yüksek olmasına rağmen sistem açık vermektedir. Çünkü prim oranının yüksekliğine rağmen, prime esas kazançlar oldukça düşük seviyelerdedir (Korkmaz vd,2007:111). Denetim yetersizliğinden dolayı, sigortalıların çalışma gün sayısının ve prime esas kazançların eksik bildirilmesi prim gelirlerini olumsuz yönde etkileyen sebeplerdendir (Peker,1997:31; Korkmaz vd,2007:112).

Prim ödeme tabanı, kayıt dışı sektörün genişliği ve işgücünün önemli bir bölümünün tarım sektöründe istihdam edilmesinden dolayı genişletilememektedir (Peker,1997:32). 1990 yılında toplam istihdamın %55,6’sı sigortasız olarak çalışmakta iken, 2006 yılında bu oran %48,5 seviyesinde gerçekleşmiştir. Bu veriler göstermektedir ki, sosyal güvenlik sistemini finanse eden çalışanların yükleri her geçen yıl daha da ağırlaşmaktadır. Çünkü prim ödeyen çalışanların oranı oldukça düşüktür (Gümüş,2010:9).

Yukarıda açıklandığı üzere Türkiye’de Sosyal güvenlik sistemi kriz içerisinde işlevini devam ettirmektedir. Ancak sistemde reform yapılması gerekliliği verilen bu bilgiler kapsamında kendini ön plana çıkarmıştır. Yaşanan sorunları dikkate alarak yapılacak yeni düzenlemelerin hem bireye hem de devlete karşılıklı yarar getirmesi gerekmektedir. Bu sayede sürdürülebilir ve sağlıklı bir sosyal güvenlik sistemi sağlanmış olacaktır. Bu kapsamda Türkiye dünya devletleri tarafından birer birer uygulanmaya başlanan çok ayaklı sisteme geçmeye karar vermiştir. Bu kapsamda, Bireysel emeklilik sistemi uygulanmaya başlanmıştır. Bu sistemde bireyler gönüllü birer katılımcı olacak ve kendi primleri doğrultusunda ek kazanç elde edebileceklerdir.

İKİNCİ BÖLÜM

BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ VE SİSTEMİN TÜRKİYE'DEKİ DURUMU

2.1 BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ

Emeklilik sistemlerinin yapısı, ülkelerin politik düşünce ve kültürel özellikleri; bireysel sorumluluk, aile, işveren, sermaye piyasaları ve hükümetler yönünden çeşitlilik gösterebilmektedir (Turner,2001:5). Ancak tüm ülkelerde emeklilik sistemlerinin temel hedefi; bireylere yeterli, ekonomik, güvenli, sürdürülebilir ve sağlam bir emeklilik geliri sağlamaktır (Hollzman,2003:13; Tapia ve Yermo,2008:2; Turner,2010:1). Emeklilik sistemleri temel işlevlerini yerine getiremediği zaman da sistemin tekrar gözden geçirilmesi ve değişen ekonomik ve sosyal koşullar çerçevesinde yeniden düzenlenmesi gerekebilmektedir.

Özellikle gelişmiş ve gelişme dönemi içerisinde olan ülkelerde, teknolojik gelişmeler ışığında yaşanan sosyal ve kültürel dönüşümler, çalışma hayatına katılan işgücü oranındaki artış gibi faktörler sosyal güvenlik sistemleri üzerindeki yüklerin artmasına ve beraberinde çeşitli problemlerin yaşanmasına sebep olmaktadır. Ayrıca genel olarak kayıtdışı istihdamın yüksekliği ve piyasa ekonomisindeki değişime bağlı olarak sosyal güvenlik kuruluşlarının finansman açısından ekonomide ağır bir yük oluşturması gibi ekonomik değişimler, emekliliğin finansmanı konusunun yeniden yapılandırılmasını kaçınılmaz bir zorunluluğa dönüştürmüştür (Altıntaş,2009:152; Daykin,2004:2-3; Korkmaz vd,2007:63). Dünyada nüfusun yaşlanmasına yönelik demografik göstergelerin, ülkelerin ekonomik kalkınma ve sosyal güvenlik programlarında sürdürülebilir mali dengenin sağlanabilmesi adına önemli bir tehdit olarak görülmesi de, ulusal emeklilik sistemlerinin reform ihtiyacı konusunda önemini artırmıştır (Gutierrez,2001:1-2). Ayrıca PAYG (Pay As You Go) dağıtım esaslı emeklilik sisteminin, bireylerin emeklilik dönemlerinde yaşayabilecekleri finansal problemlerini önlemede yeterli olmadığı düşüncesi de bir reform gerekliliğini ortaya çıkarmıştır (Antolin, Payet ve Yermo,2012:29). Bu gibi faktörlerin etkisiyle ülkeler sosyal güvenlik sistemine ilişkin reform çalışmalarını

hızlandırmışlardır. Reform çalışmaları sonucunda pek çok ülke çok ayaklı yapıya geçmeye karar vermiştir.

Çok ayaklı emeklilik reformu, eski sistemde uygulanan tek ayaklı sosyal güvenlik sisteminden farklı olarak; devlet sigorta programlarını ve özel emeklilik kurumlarının vermiş olduğu hizmetleri de kapsamından dolayı yeni bir paradigmayı temsil etmektedir. Bu paradigma, sosyal güvenlikte sadece devleti değil özel sektörü de işin içine katmasından dolayı oluşmaktadır (Orenstein,2003:171). Çok ayaklı yapıyla beraber özel emeklilik kurumları tarafından verilen emeklilik hizmetlerinde bir artış yaşanmıştır. 20. Yüzyılın son çeyreğinden itibaren yaygın şekilde kullanılmakta olan Bireysel Emeklilik Sistemi, özel emeklilik kurumları tarafından verilen hizmetlerin en önemli ayaklarından birini oluşturmaktadır.

2.1.1 Bireysel Emeklilik Kavramı

Emeklilik kavramı; aktif çalışma hayatının sona ermesiyle başlayan ve çalışanların bazıları için bir amaç, beklenti, özgürlük ve mutlu son bazıları için de bir bitiş anlamına gelmektedir. Ayrıca, yalnızca iş hayatı ve iş faaliyetlerinden geri çekilme değil, aynı zamanda özgürlük, aile ve sosyal ilişkileri geliştirme gibi bireyin çalışma hayatında gerçekleştiremediği faaliyetlere katılma zamanıdır (Günay,2013:85). Bireylerin çalışma hayatı içerisindeyken emeklilik dönemlerine yönelik planlar yapması, o döneme gelindiğinde bireylerin daha kaliteli ve sürdürülebilir bir yaşam içerisinde olmaları açısından büyük önem teşkil etmektedir.

Günümüzde birçok ülkede, bireylere gönüllü ya da zorunlu biçimde sunulan bireysel emeklilik sistemleri, katılımcılardan toplanan katkı paylarının emeklilik yatırım fonları aracılığıyla çeşitli para ve sermaye piyasası araçlarına yönlendirilmesi ve etkin bir fon yönetimi sayesinde, birikimlere yatırım getirisinin elde edilmesi şeklinde yürütülmektedir (Altıntaş,2009:152).

Bireysel emeklilik, bireylere aktif çalışma yaşamlarının sonunda ek bir gelir elde etmelerini sağlayan, primlerin her katılımcı adına ayrı hesaplarda takip edildiği ve her bireyin kendi birikimleri oranında gelir alacağı, devletin gözetim ve denetiminde ancak tamamen özel şirketler tarafından yürütülen, gönüllü katılıma dayalı, kamu emeklilik sistemlerini tamamlayıcı bir emeklilik sistemi modelidir (Eken ve Gaygısız,2010:61).

Bireysel emeklilik sistemi, bireyleri; üretken oldukları çalışma dönemlerinde tasarrufa yönlendirerek emeklilik yaşamında refah düzeylerinde görülebilecek ciddi gelir azalışlarına karşı koruma sağlama ve yaşam kalitelerini artırmayı hedeflemektedir. Bu sistemle bireyler, gelirleri daha yüksek olduğu aktif çalışma hayatında tasarruf yaparak, ileri yaşlarda ortaya çıkabilecek finansal sorunların kolaylıkla üstesinden gelebilme imkânına sahip olacaktadırlar (Ercan ve Gökçe,1998:38-39). Kısacası, çalışanların kendi ücretlerinin bir parçasını tasarrufa zorlayarak emeklilikte daha fazla kazanç elde etmelerini ve dolayısıyla harcamalarını da artırabilmelerini sağlayan bir sistemdir (Asaminew,2010:8).

Bireysel emeklilik sisteminde, bireyler çalışma hayatları boyunca elde ettikleri gelirin bir bölümünü katkı payı şeklinde sisteme yatırarak kendi emeklilik dönemlerini finanse etmektedirler (Özer ve Çınar,2012:77). Yani her nesil kendi emeklilik gelirini, genç nesillerden önceki nesillere bir transfer söz konusu olmadan kendisi oluşturmaktadır (Daykin,2003:3).

Sistem, bireylerin emeklilik dönemlerindeki gelirlerini artırma amacıyla olduğundan dolayı, bireyleri şimdiki değil de geleceği ön planda tutarak yatırıma yönlendirmektedir. Yatırım yaptıkları varlıklarda uzun dönemde getiri elde etme arayışında bulunmalarından dolayı “*sabırlı sermaye*” olarak tanımlanan bireysel emeklilik fonları, genel olarak likiditeden çok, uzun dönemli getiri üzerine odaklanmaktadır (Ergenekon,1998:105).

Devletler, tasarruf sahiplerinin sisteme gönüllü olarak katılmasıyla zorunlu emeklilik sigortasından kaynaklı sorumluluklarının bir kısmını bu sayede çalışanın kendi sorumluluğuna bırakabilmektedir. Yani zorunlu emeklilik sigortasından yeteri kadar gelir elde edemediğini düşünen çalışanlara, gönüllü olarak katılabilecekleri bu sisteme yönlendirerek gelirlerini artırabilme imkânı sunmaktadır. Bu sayede de hem devletin kasasından daha fazla para çıkması engellenmekte (zam verme gibi) hem de gelirden memnun olmayan çalışanın memnuniyetsizliğinin giderilmesi mümkün olabilmektedir (Orenstein,2003:171).

2.1.2 Bireysel Emeklilik Sisteminin Tarihçesi

Yaklaşık olarak yüz elli yıl kadar eskiye dayanan özel emeklilik sistemi, özellikle ikinci dünya savaşı sonrasında bir ivme kazanmış ve hızlı bir gelişim

sürecine girmiştir. Özel emeklilik sistemi, ABD başta olmak üzere gelişmiş ülkelerin birçoğunda başarılı bir şekilde işlemiş ve daha sonra Şili, Peru ve Meksika gibi gelişmekte olan ülkeler de bu sistemi kendi yapılarına entegre ederek farklı ve yeni modeller geliştirmişlerdir (Zor,2008:11).

Türkiye’de, sosyal güvenlik sisteminin entegrasyon sürecinin bir aşaması olan 4632 Sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu, TBMM tarafından 28 Mart 2001 tarihinde kabul edilmiş, 7 Nisan 2001 tarih ve 24366 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır. Kanunun yürürlüğe girdiği 7 Ekim 2001 tarihinden sonra tamamlayıcı mevzuat çalışmaları devam etmiş, ilk emeklilik planlarının tasdiklenmesiyle, 27 Ekim 2003 tarihinde Bireysel Emeklilik Sistemi fiilen hayata geçirilmiştir (EGM,2005:21).

2.1.3 Bireysel Emeklilik Sisteminin Amacı

4632 Sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu’nda bireysel emeklilik sisteminin: kamu sosyal güvenlik sisteminin tamamlayıcısı, bireylerin emekliliğe yönelik tasarruflarının yatırıma yönlendirilmesi ile emeklilik döneminde ek bir gelir sağlanarak refah düzeylerinin yükseltilmesi, ekonomiye uzun vadeli kaynak yaratarak istihdamın artırılması ve ekonomik kalkınmaya katkıda bulunulması gibi amaçlarının olduğu belirtilmiştir (4632 Sayılı K.md.1).

Yasanın genel gerekçesine bakıldığında sistemin, Türkiye’deki emekliliğe yönelik tasarrufların finans sektörüne aktarılarak ülke ekonomisine kanalize edilmesi ve sürdürülebilir bir sosyal güvenlik sisteminin oluşturulması gibi nihai hedefleri bulunmaktadır (Arıcı,2001:21; Korkmaz vd,2007:159). Bireysel emeklilik sistemi ile bireylere emeklilik dönemlerinde ek bir gelir sağlanarak refah düzeylerinin yükseltilmesi şeklindeki doğrudan amacının yanı sıra, makroekonomiyi etkileyecek dolaylı bir takım amaçların da ön planda tutulduğu görülmektedir. Uzun vadeli altyapı yatırımlarına gerekli fonların oluşturulması ve dolayısıyla istihdamı artıracak, kamunun uzun vadeli borçlanmasına fırsat sağlayacak, piyasalardaki kısa vadeli spekülasyonları azaltacak, toplam milli tasarrufu artıracak, emekliliğe yönelik tasarrufların mali sistemde değerlendirilmesi ile kayıt dışılığı azaltacak ve sermaye piyasalarının derinleşmesi ve gelişmesine katkıda bulunacak bir yapı amaçlanmıştır

(Arıcı,2001:20-21; Korkmaz vd,2007:159-160; Şahin, Rittersberger-Tılıç ve Elveren,2010:123).

Aktif çalışma hayatı sonrasında bireylerin, yeterli düzeyde sosyal güvenlik garantisi beklentisine ücret açısından cevap verilmediğinden, bireysel yatırım tercihlerini dikkate alarak ve tasarruf işlevine öncelik tanıyarak, sosyal güvenlik kurumlarının ödediği ücretin üzerinde ek bir getiri elde etmeleri de bu sistemin önemli amaçları arasında yer almaktadır (Ekin, Alper ve Akgeyik,1999:137).

Genel olarak değerlendirildiğinde sistem, katılımcılarına aktif çalışma hayatlarının ardından emeklilik dönemlerinde, yaşam seviyelerinde herhangi bir finansal kayıp yaşamadan ve daha iyi standartlarda hayatlarını idame ettirebilmeleri için ek gelir fırsatı sunmaktadır. Bunu yaparken de bireylerin birikimlerini emeklilik fonları sayesinde finansal piyasalarda değerlendirerek ülke ekonomisinin gelişip kalkınmasına destek olmaktadır.

2.1.4 Bireysel Emeklilik Sisteminin Özellikleri

Sisteme bireyler, gönüllü olarak, mevcut gelir düzeyleri ve emeklilik dönemine ait beklentilerini hesaba katarak, ödeyecekleri katkı payı tutarını belirler ve emeklilik sözleşmesini imzalayarak sisteme katılabilirler (Işık vd.,2011:27). Sisteme katılımda herhangi bir yaş, cinsiyet, mesleki statü, iş durumu, sosyal güvenlik kurumuna bağlı olup olmadığı, vergi mükellefiyeti durumuna bakılmadan herkes özgür iradesiyle sisteme katılabilmektedir (Korkmaz vd,2007:160).

4632 Sayılı Kanuna göre “Bireysel emeklilik sistemine fiil ehliyetine sahip kişiler katılabilir. Sisteme katılmak için şirket ile emeklilik sözleşmesi akdedilir. Emeklilik sözleşmesi; şirket nezdinde bireysel emeklilik hesabı açılması, hesaba katkı payı ödenmesi, ödenen katkı paylarının tercih edilen fonlarda yatırıma yönlendirilmesi ve hesapta biriken paraların hak sahiplerine ödenmesine ilişkin esas ve usuller ile tarafların bu kapsamdaki diğer hak ve yükümlülüklerini düzenleyen sözleşmedir” (4632 Sayılı K.md. 4).

Türkiye’de mevcut kamu emeklilik sistemini tamamlayıcı bir rol üstlenen bireysel emeklilik sistemi, katılımcılar tarafından ödenen primlerin, emeklilik şirketleri ile yapılan emeklilik sözleşmeleriyle toplanmasını ve emeklilik yatırım fonları aracılığıyla çeşitli para ve sermaye piyasası araçlarına yatırım yapılması

şeklinde işlemektedir (Altıntaş,2009:155). Yani bireysel emeklilik sistemine katılan bir bireyin en önemli yükümlülüğü, emeklilik sözleşmesi ile belirlenen şartlar kapsamında, şirket bünyesinde açılacak bireysel emeklilik hesabına belirlediği katkı payı tutarını aksatmadan ödemesidir (Korkmaz vd.,2007:177). Katılımcılar, belirledikleri katkı paylarını emeklilik yatırım fonları arasında, bireysel risk ve beklenti tercihlerine göre, istedikleri fon ve oranlarda karar verme özgürlüğüne sahiptirler (Altıntaş,2009:157; Can,2010:140). Katılımcı katkı payı ödemesine ara verebilmekte, yılda en fazla dört defa emeklilik planını veya en fazla altı defa katkı payının fonlar arasındaki dağılımında değişikliğe gidebilmektedir (İşseveroğlu ve Hatunoğlu,2012:157). Buradan da anlaşılacağı üzere, emeklilik yatırım araçlarını belirlerken, bireyler kendi kişisel tercihleri doğrultusunda karar verebilme imkânına sahiptirler (Collard and Breuer,2009:4). Bireysel tercihler doğrultusunda yatırım yapıldığından dolayı, katılımcının ileride elde edeceği gelir, ödeyeceği katkı payı tutarına ve seçtiği emeklilik yatırım fonlarının performanslarına bağlıdır (Weiss,1976:140).

Sistemden grup olarak da yararlanmak mümkündür. Grup emeklilik sözleşmesi, en az on kişiyi veya on kişiden az olan bir işyerinde, tüzel kişiliğe sahip bir kuruluşa, grupta çalışanlara ya da üye olanları kapsayacak şekilde düzenlenebilmektedir. Çalışanlar, bireysel iş sözleşmelerinde veya toplu iş sözleşmesinde bulunacak hükümlerle ya da tek taraflı irade beyanıyla sistemden yararlanabilmektedirler (Bacak,2005:165).

Sistemin dikkat çekici özelliklerinden birisi de, sosyal sigortalardaki teklik ilkesinin aksine katılımcının birden fazla emeklilik hesabı açtırabilmesidir. Bu durumda, katılımcı en az bir sözleşmeden emekliliğe hak kazandığı takdirde tüm emeklilik sözleşmelerinden emekliliğe hak kazanmış olmaktadır (İşseveroğlu ve Hatunoğlu,2012:157).

4632 Sayılı Kanunda da belirtildiği gibi; katılımcı, bireysel emeklilik hesabındaki birikimlerinin başka bir emeklilik şirketine aktarılmasını talep edebilir. Başka bir şirkete aktarım talebinde bulunulabilmesi için şirkette en az bir yıl süreyle kalınmış olması gereklidir (4632 Sayılı K.md.5).

Bireysel emeklilik sistemi devlet garantisi altında değildir. Fakat Hazine Müsteşarlığı, Sermaye Piyasası Kurulu (SPK), Emeklilik Gözetim Merkezi (EGM), Takasbank, bağımsız denetim şirketleri dahil olmak üzere birçok kurumun denetimi ve gözetimi altındadır (Dağlı, Bank ve Er,2008:86).

Sistemin kamuyu ve katılımcılarını aydınlatmaya yönelik iki temel özelliği bulunmaktadır. İlki, katılımcıların bireysel hesaplarındaki hareket ve değişimleri iletişim araçlarıyla istedikleri anda takip edebilmeleridir. İkincisi ise, fonlarla ilgili çeşitli finansal raporlar ve bilgilerin, belirli aralıklarla kamuoyuna açıklanmasını ve katılımcıların talebi doğrultusunda, bu hesapların emeklilik şirketlerinin merkezinde katılımcılar tarafından incelenmesi zorunlu kılınmıştır (Altıntaş,2009:156).

Sistem içerisinde katılımcı adına bazı maliyet unsurları bulunmaktadır. Bu maliyet unsurları 4632 Sayılı Kanunun 7. Maddesinde belirtildiği üzere: *giriş aidatı, yönetim gideri ve fon işletim gideri* şeklindedir (4632 Sayılı K.md.7).

Giriş aidatı, şirket tarafından katılımcının sisteme ilk kez katılması sırasında ve yeni bir bireysel emeklilik hesabı açtırması halinde talep edilebilir. Söz konusu giriş aidatları bireysel emeklilik hesabına ödenen katkılardan ayrı olarak azami bir yıl içerisinde taksitler halinde de ödenebilir (4632 Sayılı Kanun,md7). Kanunda belirtildiği gibi, katılımcı tüm birikimlerini başka bir emeklilik şirketine aktardığı zaman tekrar giriş aidatı ödemesi yapmasını engelleyici nitelikte tanımlama yapılmıştır. Yani katılımcı, sadece sisteme katılım aşamasında bireysel hesap açtırırken bir defaya mahsus bu ödemeyi yapmak zorundadır (Korkmaz vd,2007:163).

Yönetim gideri kesintisi, bireysel emeklilik sisteminde katılımcıların ödemekle yükümlü olduğu bir maliyet unsurudur. Emeklilik şirketleri, üstlendikleri yükümlülükleri yerine getirirken katlandıkları maliyetleri karşılayabilmek amacıyla, katılımcının kendi hesabına ödediği katkı payları üzerinden belirli bir oranda yönetim gideri kesintisi yapabilmektedirler (Korkmaz vd,2007:163). Katılımcı tarafından ödenen katkı payları yönetim gideri düşüldükten sonra yatırıma yönlendirilmektedir. Yönetim gideri kesintisi, katkı payı tutarının %8'ini geçmemek

üzere emeklilik şirketleri tarafından serbestçe belirlenebilmektedir (Özel ve Yalçın,2013:16).

Fon işletim gideri kesintisi, emeklilik yatırım fonları içtüzüklerinde belirtilen ve fon portföyünün yönetim giderlerini karşılamak üzere belirli bir oranda alınan ödeme türüdür. Bu kesinti, fon net varlık değeri üzerinden hesaplanıp, günlük yüzbinde on oranından fazla yapılamamaktadır (Korkmaz vd,2007:164).

Bireysel emeklilik hesaplarında katılımcılara tasarruf teşviki, genellikle bazı vergi muafiyeti ve vergi teşvikleri (vergi indirimleri) uygulamaları ile sağlanmaktadır (McCarthy ve Pham,1995:1; Antolin, Payet ve Yermo,2012:23). Bireysel emeklilik sisteminde yapılan düzenlemeye göre, katılımcıların kendileri veya eş, çocukları vb. bakmakla yükümlü oldukları kişiler adına ödedikleri katkı payı gelirlerinin %10' u kadar kısmını, vergi matrahlarından indirebilmektedirler. Burada önemli bir husus, bu tutarın yıllık asgari ücretin toplam tutarını geçmemesidir. Bir diğer vergi avantajı ise; sistemden emeklilik hakkı elde edenler ile sistemden vefat, maluliyet veya tasfiye gibi zorunlu nedenlerle ayrılanlara yapılan ödemelerin %25'i gelir vergisinden muaf tutulmaktadır. Bu durum katılımcıları teşvik edecek en önemli unsur olarak görülmektedir (Bacak,2005:169).

4632 Sayılı Kanun da belirtildiği üzere, bireysel emeklilik sisteminden emekli olunabilmesi için, sisteme başlangıç tarihinden itibaren 10 yıl süre ile belirlediği katkı payı tutarını ödemesi ve 56 yaşını doldurması gerekmektedir. Katılımcı, istediği anda sistemden birikimlerini alarak ayrılabilme hakkına sahiptir (4632 Sayılı K.md.6). Ancak 10 yılı tamamlamadan sistemden çıkılması halinde birikimler üzerinden %15, 10 yılı tamamlayıp emeklilik yaşı gelmeden çıkılması halinde %10 stopaj kesintisi yapılmaktadır. Tüm şartları gerçekleştirip emeklilik hakkı kazanılması durumunda ise, toplam birikimler üzerinden vergi muafiyetleri de dikkate alındığında %3,75 oranında stopaj kesintisi yapılmaktadır (Can,2010:140; Özel ve Yalçın,2013:15). Bireysel emeklilik hesabınızda biriken tüm birikimleriniz, toplu olarak ya da ömür boyu aylık maaş ödemesi şeklinde planlanabilmektedir (OECD,1997:8). Vergi açısından ise en avantajlı durum ömür boyu aylık sözleşmesi ile emekliliğe hak kazanılması durumudur. Bu aşamada katılımcının düzenli olarak aldığı aylık tutarlar vergiden muaf tutulmaktadır (Işık vd.,2011:40).

2012 yılında çıkarılan ve 2013 yılının başında yürürlüğe giren 6327 Sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile bireysel emeklilik sisteminde değişikliklere gidilmiştir. Bu kanuna göre: işveren tarafından ödenenler hariç katılımcı adına bireysel emeklilik hesabına ödenen katkı paylarının %25'ine karşılık gelen tutar, şirketler tarafından emeklilik gözetim merkezine iletilen bilgiler esas alınarak Devlet katkısı olarak emeklilik gözetim merkezince hesaplanır. Devlet katkısı, Hazine Müsteşarlık bütçesine konulan ödenekten katılımcıların ilgili hesaplarına şirketler aracılığıyla aktarılmak üzere emeklilik gözetim merkezine ödenir (6327 sayılı K. md. 29).

Bir katılımcı için bir takvim yılında ödenen ve Devlet katkısı tutarının hesaplanmasına esas teşkil eden katkı paylarının toplamı, ilgili takvim yılına ait hesaplamaya ilişkin dönemin sona erdiği tarihte geçerli brüt asgari ücretin toplam tutarını aşamaz. Devlet katkısı, katkı payı ödemelerinden ayrı olarak takip edilir ve Hazine Müsteşarlığınca belirlenen yatırım araçlarında yatırıma yönlendirilir. Ayrıca üç yıl veya daha önce sistemden ayrılan katılımcı devlet katkısından faydalanamazken; devlet katkısından üçüncü yılın sonunda %15'lik, altıncı yılın sonunda %35'lik, onuncu yılın sonunda ise %60'lık kısmından faydalanabilecek ve sistemden emeklilik hakkı kazanarak veya vefat veya maluliyet nedeniyle ayrılanlar devlet katkısının tamamından yararlanabilecektir (6327 Sayılı K.md.29).

Devlet katkısı uygulamasına kadar, Bireysel Emeklilik Sistemindeki temel teşvik unsuru, katılımcıların ödeyecekleri vergiden belirli bir oranda indirim hakkı kazanmaları ve dolayısıyla net maaşlarının artması şeklinde olmaktadır. Ancak katılımcıların sadece %35'i bu sistemden yararlanmakta, %65'i ise hiçbir şekilde yararlanamamaktadır. Yeni getirilen devlet katkısı sistemiyle Bireysel Emeklilik Sistemine üye olan herkes vergi mükellefi olsun ya da olmasın bu devlet katkısından faydalanabilmektedir (İşseveroğlu ve Hatunoğlu,2012:170). Düşük vergi diliminde yer alan veya vergi indirimi teşvikinden yararlanmayan katılımcılar için yeni sistem daha yüksek bir fon büyüklüğüne ulaşılmasına imkân tanımaktadır. Yeni sistemin düşük gelir grubunda bulunan katılımcılar lehine katılımcı tabanını genişletebileceği, buna karşın görece yüksek gelir grubunda yer alan katılımcıları sistemden uzaklaştırabileceği düşünülmektedir. Ancak, yeni sistem yüksek gelir grubu için bir

avantaj sunmaktadır. Mevcut sistemde katılımcılar kendileri ve bakmakla yükümlü oldukları aile fertleri için toplamda yıllık brüt asgari ücretle sınırlı bir vergi indiriminden yararlanabilmekteyken, yeni sistemde aile bireylerinin her biri ayrı olarak yıllık brüt asgari ücretle sınırlı devlet katkı payından faydalanabilmektedir (Özel ve Yalçın,2013:22). Eski uygulamada bir kişi kendisi, eşi ve çocuğu adına bireysel emeklilik sistemine girdiği zaman, vergi indiriminden sadece tek bir kişiymiş gibi faydalanabilmekte ve bu da yıllık brüt asgari ücreti geçmemektedir. Ancak yeni uygulama ile hem kendisi hem de eşi ve çocuğu ayrı ayrı devlet katkısından yararlanabilmektedir. Bu da sisteme katılımı artırabilecek bir unsur olarak değerlendirilebilir.

Özetlemek gerekirse, sistemin sigorta değil, tasarruf işlevi niteliğinde olması en önemli özelliklerindedir. Tasarruf sahibi olan bireyleri kapsama içine alan sistem, bu grupların emeklilik dönemi içerisinde daha rahat bir hayat sürebilmeleri amacıyla tasarruf etmeye teşvik etmektedir. Katılımcıların ödediği katkı paylarına dayalı bir fonlama sistemi olan bireysel emeklilikte, katılımcının emeklilikte elde edeceği gelir, bireysel emeklilik hesabında biriken katkı payları ile bunların faiz getirisini içermektedir. Katılımcıya herhangi bir emeklilik geliri taahhüdünde bulunulmamaktadır. Çünkü, katılımcı kendi istekleri ve risk/getiri beklentileri doğrultusunda yatırım tercihini yapmaktadır (Korkmaz vd.,2007:161).

2.1.5 Bireysel Emeklilik Sisteminin Ekonomiye ve Bireylerin Tutum ve Davranışlarına Etkisi

Bireysel Emeklilik Sistemi uygulandığı ülkelerde yalnızca sosyal güvenlik sisteminin tamamlayıcısı olmamış aynı zamanda ülkelerin ekonomik kalkınmasına da katkıda bulunmuştur (Can,2010:141). Sistem çalışanlara, işverenlere, serbest meslek sahiplerine, devlete, ekonomiye, sermaye piyasası ve sigorta sektörüne farklı şekillerde faydalar sağlayabilecektir (Uyar,2012:78). Bu nedenle bireysel emeklilik sistemi ülkenin finansal ve ekonomik gelişmesinde önemli bir rol üstlenmektedir (Asaminew,2010:7; Brainard,2008:3; Feyen, Lester ve Rocha,2011:2; Lester,2010:5; Rao ve Srinivasulu,2013:47).

Bireysel görüş ve düşüncelerin ön planda olduğu bu sistemde, bireyler daha yüksek ve farklılaştırılmış bir sosyal güvenlik garantisi elde etme arzusunda dırlar.

Özel sigorta çeşitlerinden biri olan bireysel emeklilik; bireylere tasarruf edebilme fırsatı sunarak ekonomide tasarruf düzeyinin yükseltilmesini sağlamaktadır (Gürbüz ve Ekinci,2003:207). Özel emeklilik planları, bireylerin tüketimlerini kısımlarını sağlamakta, böylece emeklilikte daha fazla gelir elde etmelerine imkan vermektedir (Feldstein,1981:16).

Bireylerin çalıştıkları dönem boyunca biriktirdikleri emeklilik tasarruflarından oluşan emeklilik fonları, sosyal güvenlik sisteminde demografik değişimden dolayı tüm dünyada yaşanan krizlerin de etkisiyle zaman içerisinde artan oranda tasarrufları bünyesinde toplamaktadır (Ergenekon,1998:104). Bu fonların kurumsal yatırımcı özellikleri, sermaye piyasasına olumlu etkiler yapması ve piyasaya uzun vadeli fon sağlamasından dolayı gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde önemi giderek artmıştır (Demir ve Yavuz,2004: 297; Musalem ve Pasquini,2012:5; Zor,2008:6).

Emeklilik fonlarının sermaye piyasalarında önemli boyutlara ulaştığı ülkelerde, piyasanın volatilitesinde (bir fiyatın zaman içinde gösterdiği oynaklık) düşüşler meydana gelmiştir. Talep artışına bağlı olarak fiyatların gerçek seviyelerine ulaşması, sermaye maliyetini azaltmak suretiyle menkul kıymet ihraçlarının ve finansal varlık yatırımlarının artmasını sağlamaktadır. Sonuç olarak, bireysel emeklilik fonları ile ülkelerdeki kurumsal yatırımcı sayısı artış göstermiş ve sermaye piyasasında olumlu gelişmeler görülmeye başlanmıştır (Gürbüz ve Ekinci,2003:225). Emeklilik fonlarının, kısa vadeli değil de uzun vadede getiri elde etme gayesi, sermaye piyasalarında uzun vadeli kurumsal yatırımların artmasını sağlamaktadır. Bu da, kısa vadeli sermaye hareketlerinin meydana getireceği dalgalanmaları ve bunların etkilerini en aza indirirken, sermaye piyasalarının krizlere karşı direncini artırmaktadır. Sonuç olarak da yatırımcılar için daha güvenli bir ortam sağlanmış olacak ve finansal istikrar bu durumdan olumlu yönde etkilenecektir (İşseveroğlu ve Hatunoğlu,2012:161).

Özel emeklilik fonları, gelişmiş ülkelerin sermaye piyasalarında en önemli aktörlerdendir. Uzun vadeli fon birikimi sağlaması, tasarruf artışına sebep olması, piyasalara yeni enstrümanlar sunması ve özelleştirmeyi kolaylaştırıcı etkiler yapabilmesi nedeniyle gelişmekte olan ülkeler için de önemli bir yapı taşıdır. Ancak

bu ülkelerde, bu fonların sermaye piyasalarında önemli bir aktör olarak bulunabilmeleri için yeterli seviyede fon birikimine sahip olmaları ve sermaye piyasalarında değerlendirilmeleri gerekmektedir. Yeterli fon seviyesine ulaşamayan ya da bu varlıklarını sermaye piyasalarına aktaramayan emeklilik fonlarının, sermaye piyasalarının gelişimine katkısı istenilen düzeyde gerçekleşmeyebilmektedir (Aras ve Müslümov,2003:66).

Uzun vadeli kaynakların büyük bir kısmı çoğunlukla çeşitli yatırım fonlarında değerlendirilmekte, böylece kamu sektörüne ve özel sektöre uygun faiz oranlarında uzun vadeli kredi imkânı sunulmaktadır. Bu kredilerin de doğru ve etkin bir şekilde kullanılmasıyla yatırımlar, istihdam ve üretim artacak, bu sayede ihracat ve yurtiçi tüketimin artması sağlanmış olacaktır. Pek çok ülkenin güçlü ekonomiye sahip olmasında, güvenilir ve şeffaf bir yönetim anlayışı ve bireylerin tasarruflarını bireysel emeklilik yatırım fonlarına yatırmalarının etkisi bulunmaktadır (Korkmaz vd.,2007:66).

Bireysel emeklilik sistemiyle, bireylerin yastık altında tuttıkları birikimlerini toplayıp kayıt altına alarak uzun vadeli tasarrufların oluşması sağlanmaktadır. Tasarruflar sayesinde oluşabilecek rekabetçi bir piyasa ekonomisinin gelişimi ile halka arzların hızla artmasının sağlanması, sermaye piyasasının derinleşmesi ve gelişmesine yardımcı olabilecek yeni finansal kuruluşların ortaya çıkması sağlanmış olacaktır (Asaminew,2010:10; Demir ve Yavuz,2004:285; İşseveroğlu ve Hatunoğlu,2012:161).

Özel emeklilik planları, ülkenin toplam tasarruf seviyesini yükseltebilecek yatırım araçlarından birisidir (İzgi,2008:94; Singh,1998:72). Bundan dolayı devletler özel emeklilik sistemine katılımın yaygınlaştırılmasında ve böylece tasarrufların artırılmasında kararlı adımlar atmalıdır (Vickerstaff vd.,2012:7). Özel emeklilik fonlarının gelişimi hisse senedi ve tahvil piyasalarının genişlemesine ve emeklilik fon portföylerinin çeşitliliğinin artmasıyla birlikte piyasanın derinleşmesine katkıda bulunacaktır. Toplam tasarrufların artmasını sağlayarak bu tasarrufların verimli yatırımlarda değerlendirilmesiyle beraber toplumun tüm kesiminin hayat standartlarının gelişmesine destek olacaktır (Blommestein,1998:84; Singh,1998:58).

Bireysel emeklilik fonları, sermaye piyasalarına uzun vadeli ve her geçen gün düzenli bir şekilde artan oranda yeni fonların girmesini sağlamaktadır. Fonların uzun vadeli olması nedeniyle, menkul kıymet piyasasındaki aşırı dalgalanmaların önüne geçerek istikrar kazanmasına ve faiz oranlarının düşmesine katkıda bulunurken, kamu sektörünün borçlanma imkânını artırmakta ve borçlarını uzun vadeye yayarak elini rahatlatmaktadır (İşseveroğlu ve Hatunoğlu,2012:161: Zor,2008:19). Kısacası, piyasaları derinleştirici etki yaparak ödünç verilebilir fonlar piyasasını etkileyecek ve bu sayede kamu ve özel sektörün borçlanma maliyetlerini düşürecek etki yapabilecektir (Korkmaz vd.,2007:224). Finansal sistem, bütçe açıklarının ve kamunun sosyal güvenlik kaynaklı yükünün azalması sonucunda daha sağlıklı işler hale gelebilecektir. Özel sektörün finansman kaynaklarına yönelik imkânların artması, menkul kıymet ihraçlarının ve yatırımların artmasını, risklerin de piyasa yatırımcıları arasında paylaştırılmasını sağlamaktadır (İşseveroğlu ve Hatunoğlu,2012:161-162).

Emeklilik fonlarının devlet borçlarını finanse etmede kullanılması sonucunda, alt ve orta gelir gruplarının gelir düzeylerinin yükselebileceği ileri sürülmektedir. Bunun nedeni de, alt ve orta gelir gruplarında bulunan bireylerin çoğunun emeklilik fonlarına yatırım yapmalarından kaynaklanmaktadır. Bireyler, fonlardan gelen anapara ve faiz ödemeleri sonucunda gelirlerini artıracaklardır (Hicks,1989:59). Bu sayede de gelir dağılımında bir eşitlik ya da hiç olmazsa üst gelir ile alt gelir grubu arasındaki makasın daraltılması sağlanabilecektir. Ancak burada iki temel sorun bulunmaktadır. İlki, bu fonlara yatırım yapanların üst gelir grubunda yer alması durumunda bireyler, elde edecekleri gelir sayesinde daha da zenginleşecek ve makas daha da açılacaktır. İkincisi ise, alt gelir grubunda bulunan bireylerin ancak kendi geçimlerini sağlayabilecek kadar gelir elde etmeleri durumunda sisteme katılımlarının olmaması durumudur. Bu da yine alt gelir ile üst gelir grubu arasındaki farkın azalmasını önleyecek bir etki yapacaktır.

Tasarrufların yatırımlara yönlendirilmesi ile üretim ve istihdamın artması sağlanacak ve ekonominin istikrarlı bir şekilde büyüebilmesi için önemli bir kaynak elde edilmiş olacaktır. Ayrıca, azalan tüketim sayesinde artan tasarruf büyüklüğü, enflasyonun kontrol altında tutulmasına katkıda bulunurken, fonların daha çok yerel

para türünde kullanılmasıyla da ulusal para birimine olan güven sağlamlaştırılmaktadır (TCMB,2011:55).

Bireysel emeklilik sisteminin, istihdamı doğrudan ve dolaylı olarak etkilemesi de önemli bir ekonomik durumdur. Sistem sayesinde sigorta sektörü içerisinde yeni bir alt sektör oluşturulmuş ve bu sektörde görev yapacak yeni elemanlar gerekmektedir. Dolaylı olarak istihdama yapacağı etki doğrudan yapacağı etkiye oranla daha büyük bir beklenti oluşturmaktadır. Sistem bünyesinde biriktirilecek fonlar sayesinde yeni yatırımlara kaynak sağlanacak ve bu yatırımlar sonucunda da çalıştırılacak yeni elemanlara ihtiyaç duyulacaktır. Asıl önemli etkinin de bu uzun vadeli altyapı yatırımları sonucunda istihdamda yaşanacak belirgin artış olacağı tahmin edilmektedir (Korkmaz vd.,2007:207-208).

Bireysel emeklilik ile kuşaklararası eşitlik artırılabilecek, iş piyasasındaki bozulmalar giderilecek ve daha iyi teşvikler sunarak ekonomik verimlilik ve büyüme kolaylaştırılacak ve kaynakların daha iyi kullanılması sağlanabilecektir (Ma ve Zhai,2001:7).

Ancak yukarıda bahsedilen ekonomik gelişmelerin yaşanabilmesi için, sistemin desteklenmesi ve yeterli fon birikimine ulaşması gerekmektedir. Bununla birlikte, sistemde biriken fonların sermaye piyasalarında değerlendirilebilmesi için sermaye piyasalarının gelişmesi ve ekonomik istikrara önem verilmelidir. Ancak, bu fonların ekonomik istikrarsızlık ve devlet iç borçlanma ihtiyacının yüksek olması nedeniyle, kısa vadeli kamu borçlanma senetlerinde değerlendirilmesi, sermaye piyasalarının gelişmesine katkısının beklenen seviyede olmasını engelleyecektir (Aras ve Müslümov,2003:71).

2.2 BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİNİN TÜRKİYE'DEKİ DURUMU

İktisadi büyüme ve gelişmenin en önemli faktörlerinden biri, ulusal tasarruflar kullanılarak gerçekleştirilmesi mümkün olan sermaye birikimidir. Türkiye'nin de yaşadığı ulusal tasarruf eksikliğine bir çare olarak, ulusal tasarruflarını artırabilecek yeni düzenlemeler uygulamaya koyması gerekmektedir. Bu sorun ortadan kaldırıldığı zaman, tasarrufların yatırıma yönlendirilmesiyle de

ekonomik büyüme sağlanabilecek ve istikrarlı bir refah artışı yakalanabilecektir (Korkmaz vd.,2007:220). Türkiye'deki tasarruf eksikliği problemini çözebilmek için atılan önemli adımlardan birisi de bireysel emeklilik sistemine geçilmesidir.

Sigorta sektöründe çalışan bazı yöneticiler, Türkiye'de 2003 yılında uygulanmaya başlanan bireysel emeklilik sisteminin ilk on yıl sonuna kadar 10- 15 Milyar Dolarlık bir fon büyüklüğüne ulaşacağını tahmin etmekteydiler. Yabancı analistler ise bu miktarın aynı zaman diliminde 15 Milyar Dolar, otuz yıl sonunda da 100 Milyar Dolar'a ulaşacağını öngörmektedirler (Zor,2008:17). Bu tahminlere bakıldığı zaman, bireysel emeklilik sisteminin Türkiye ekonomisine yüksek tutarda bir fon kaynağı sağlayabileceği görülmektedir. İlk on yıl için tahmin edilen tutarda bir fon büyüklüğüne ulaşılmıştır (11 Milyar Dolar). Tam olarak istenilen seviyelere ulaşamamasına rağmen bireylere sistemi iyi tanıtarak ve doğru bilgilendirme yaparak sistemin kapsamını genişletmek mümkündür.

Tablo 3. Türkiye'de Bireysel Emeklilik Sistemi Verileri

	Katılımcı Sayısı	Toplam Katkı Payı Tutarı(TL)	Yatırıma Yönlendirilen(TL)	Fon Büyüklüğü(TL)
2004	334.557	288.325.706	276.287.104	299.907.849
2005	714.146	1.117.233.826	1.078.630.423	1.216.954.536
2006	1.141.428	2.592.489.968	2.512.373.823	2.814.938.925
2007	1.576.273	3.917.061.211	3.786.517.089	4.566.383.316
2008	1.745.354	5.467.695.761	5.284.206.740	6.372.756.623
2009	1.987.940	7.102.007.561	6.869.992.691	9.097.436.467
2010	2.281.478	9.515.230.234	9.221.131.447	12.011.986.651
2011	2.641.843	12.393.688.644	12.028.485.722	14.329.771.986
2012	3.128.130	16.177.757.755	15.741.037.013	20.346.290.278
2013	4.153.055	21.921.860.114	21.455.900.238	25.145.718.418
2014	5.092.871	28.346.503.495	27.842.765.911	34.793.077.808
2015*	5.526.126	31.818.621.642	31.293.801.782	38.156.389.105

(Kaynak: EGM, Bireysel Emeklilik Sistemi Gelişim Raporları (2004-2014)) www.egm.org.tr

* : 19.06.2015 tarihli veriler.

Tablo 3'te Türkiye'de Bireysel Emeklilik Sisteminin uygulanmaya başlandığı 2004 yılı ve sonrasındaki veriler yıllık olarak verilmiştir. Bireyleri tasarrufa yönlendirerek, onların emeklilikte ek gelir elde etmelerini sağlayan ve fonlardaki varlıklar ile ekonomiye uzun vadeli kaynak sağlamayı hedefleyen Bireysel Emeklilik Sistemi henüz büyüme aşamasında olmasına rağmen büyük bir sıçrama göstermiştir. 2014 yılında katılımcı sayısı ilk yıla göre 15 kat artış göstermiştir. Ancak tabloya göre sisteme katılım oranının nüfusun yaklaşık %6,5'ine denk gelmesi, sisteme katılımın yeterli olmadığını göstermektedir. Bunun sebepleri olarak da; bireylerin

sistem hakkındaki bilgilerinin yeterli olmaması, sigorta konusunda eğitim eksikliğinin olması, gelir seviyesinin düşük olması, sistemin tanıtımının iyi yapılmaması gösterilebilir. Ayrıca bireylerin tasarruf aracı niteliği olan özel emeklilik fonlarına olan güvenlerini yitirmiş olmaları da sisteme katılımın yetersizliğinin nedenleri arasında sayılabilir (Vickerstaff vd.,2012:7).

Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemi verilerine bakıldığında; 2014 yılı sonu itibariyle toplam fon büyüklüğü içerisindeki ağırlıklı katılımcıların yaş ortalaması 44,9 olarak gerçekleşmektedir. Sisteme dahil olan katılımcıların genel yaş ortalaması 38,4 olarak belirlenmiştir. Katılımcılara ait toplam fon büyüklüğünün %57’sine erkek, %43’üne kadın katılımcılar sahiptir. Katılımcıların mesleklerine ilişkin bilgilere bakıldığında; %28,3’ünün serbest meslek, %16’sının ev hanımı, %8,5’inin işçi ve %7,3’ünün doktor/eczacı olduğu görülmektedir. Katılımcıların %40,1’inin 2AÜ-3AÜ(AÜ=Brüt Asgari Ücretin Aylık Tutarı) ve %30,2’sinin AÜ-2AÜ gelir aralığında olduğu belirlenmiştir (EGM, 2015).

Tablo 3’deki verilere göre: sisteme üye olan bireylerin toplam katkı payı tutarı ile yatırıma yönlendirilen tutar da ilk yıla göre sırasıyla 98 ve 100 kat artış göstermiştir. Katkı payı tutarları üzerinden fon işletim gideri kesintisi yapıldığı için yatırıma yönlendirilen tutar daha azdır. Yatırıma yönlendirilen tutarların yaratmış olduğu toplam fon büyüklüğü ise ilk yıla göre 116 kat artmıştır. 2012 yılsonundan 2014 yılsonuna kadar geçen sürede ise toplam fon büyüklüğünde yaklaşık %75’lik bir artış söz konusudur. Bu durum devletin Bireysel Emeklilik Sistemini teşvik edecek uygulamalar yapmasından kaynaklanmaktadır.

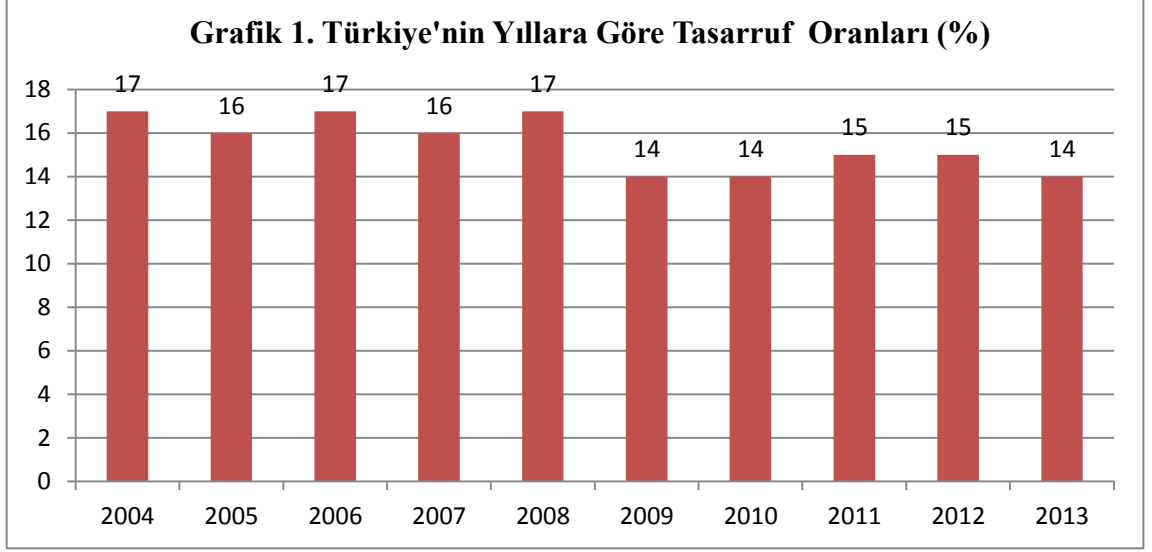
Dünyada, Emeklilik Yatırım Fonlarının toplam tutarı 2013 yılında 24.7 Trilyon Dolar’a ulaşmıştır. Emeklilik Yatırım Fonları toplam tutarının GSYH’ye oranı 2013 yılında Dolar cinsinden; Hollanda da %166, İsviçre de %119, İngiltere de %101 iken bu oran Türkiye de sadece %4 olarak gerçekleşmiştir (OECD, 2014:10-11). Bu sonuca göre, Türkiye’de emeklilik yatırım fonları tutarının düşük seviyelerde olduğu ancak büyüme potansiyeline sahip olduğu söylenebilir.

Tablo 4. Türkiye’de Emeklilik Yatırım Fon Gruplarının Büyüklükleri (Bin TL)

	Kamu Borçlanma (TL)	Likit	Esnek	Dengeli	Hisse Senedi	Kamu Borçlanma (YP)	Uluslararası	Toplam
2004	134.727	49.454	59.920	-	17.606	-	38.201	299.908
2005	638.315	150.906	209.146	44.844	80.409	89.886	11.822	1.225.327
2006	1.483.695	323.078	503.985	95.629	159.239	231.287	23.188	2.820.100
2007	2.395.274	521.873	923.078	164.580	277.458	260.784	27.878	4.570.925
2008	3.424.130	1.084.983	1.116.497	149.845	210.411	360.235	38.384	6.384.485
2009	4.990.748	1.194.592	1.795.488	184.757	462.009	441.001	38.293	9.106.887
2010	6.320.738	1.159.915	3.047.056	221.757	766.252	462.838	38.579	12.017.135
2011	7.205.407	1.358.655	3.836.214	225.667	900.164	677.134	98.554	14.301.795
2012	10.118.959	1.688.869	5.907.530	289.402	1.449.133	799.223	86.232	20.339.347

(Kaynak: EGM, Bireysel Emeklilik Sistemi Gelişim Raporları (2005-2013)) www.egm.org.tr

Tablo 4’te Bireysel Emeklilik Sistemindeki yatırım fonlarının dağılımı verilmiştir. Kamu borçlanma senetlerini tercih eden katılımcıların oranı diğer yatırım türlerini tercih edenlere göre daha yüksektir (2012 yılında %50). Bu durum, katılımcıların çoğunun risksiz yatırımı daha çok tercih etmesi yani getirisi az ama garanti para anlayışını benimsemeleri, finansal varlıklar ve piyasalar hakkında yeterli bilgiye sahip olunmaması, yatırım tercihleri yönünden yeterli desteğin verilmemesi ya da istenmemesi gibi sebeplerle açıklanabilmektedir. Diğer taraftan finansal piyasaların tam olarak gelişmemiş olması da katılımcıları etkileyen bir faktör olabilir. RNCOS isimli bir araştırma şirketinin 2009 yılında yaptığı çalışmada, Türkiye’deki Bireysel Emeklilik Sisteminin, finansal krize rağmen, oldukça güçlü ve dinamik olduğunu; bunda, bireylerin fonlarını az riskli yatırım araçlarında değerlendirmesinin etkili olduğu tespit edilmiştir (İşseveroğlu ve Hatunoğlu,2012:170). Ağırlıklı olarak Kamu borçlanma senetlerine yatırım yapmanın avantajları olduğu gibi dezavantajı da bulunmaktadır. Bireysel Emeklilik Sisteminde toplanacak fonların kamu borçlanma senetlerine yatırılması, bu fonların sermaye piyasalarının gelişmesine katkısını beklenen seviyede gerçekleştirmesine engel olabilmektedir (Aras ve Müslümov,2003:71).

(Kaynak: Worldbank (2015) <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDS.TOTL.ZS>)

Türkiye’de toplam tasarruf seviyesi düşük (Grafik 1), finansal varlıklar ve finansal piyasalar ise büyüme safhasındadırlar. Finansal araçlara olan talep sınırlı olduğu için finansal piyasalar gelişmemiş ve sığ kalmıştır. Bundan dolayı da küçük ve dağınık vaziyetteki tasarrufların bir araya getirilmesi zor bir durumdur. Ülkede tasarruf kapasitesi bulunsa da, tasarrufların yastık altında tutularak ekonomiye kazandırılmaması, gerekli fon birikiminin oluşmasına engel teşkil etmektedir (Korkmaz vd.,2007:220-221). Türkiye’deki durum da tam olarak bu şekilde açıklanabilmektedir. Bireylerin ellerinde birikimleri olmasına rağmen, bunları ekonomik konjonktür içerisinde kazandırma aşamasında isteksiz davranmaktadırlar. Devlet bu sorunun çözülebilmesi adına *Devlet Katkısı* uygulamasına başlamıştır.

Bu uygulama ile devlet katılımcıların hesaplarına, katkı payları tutarlarının %25’ine denk gelen tutarı kendi bütçesinden eklemektedir. Yani her bir katılımcının katkı payı tutarı %25 oranında artarak emeklilik hesaplarına aktarılmaktadır. Devlet katkısı uygulamasının 1 Ocak 2013’ten itibaren başlamasıyla birlikte 2013 yılında neredeyse 1 milyon kişi sisteme katılmıştır. Bu da göstermektedir ki uygulamaya konulan devlet katkısı modeli bireyler tarafından cazip görülerek sisteme yönelmelerini sağlamıştır. Bu sayede de ulusal tasarruf seviyesi artabilecek ve ekonomiye yeni fon kaynakları sağlanmış olacaktır.

Devlet katkısı uygulaması, düşük vergi diliminde olan veya vergi indirimi teşvikinden faydalanamayan katılımcılar için daha yüksek bir fon büyüklüğüne

ulaşılmasına fırsat vermektedir. Bu sistemin nispeten düşük gelir grubunda yer alan katılımcılar lehine katılım tabanını genişletebileceği, yüksek gelir grubundaki katılımcıları da sistemden vazgeçirebileceği öngörülmektedir. Bu düşüncenin aksine aslında yeni sistem, yüksek gelir grubunda bulunan katılımcılara yeni bir avantaj sunmuştur. Mevcut sistemde katılımcılar kendileri ve aile üyeleri için toplamda yıllık brüt asgari ücretle sınırlı bir vergi indiriminden faydalanırken, yeni sistem sayesinde her bir aile üyesi için yıllık brüt asgari ücretle sınırlı devlet katkı payından yararlanabilmektedir (Özel ve Yalçın,2013:22).

Tablo 5. Devlet Katkısı Uygulaması

	Ödenen Tutar (TL)	Ödenen Katılımcı Adedi
2013	1.369.932.116	2.800.129
2014	3.236.666.628	3.456.433
2015*	3.778.914.225	**

(Kaynak: EGM, Bireysel Emeklilik Sistemi Gelişim Raporu (2014-2015)) www.egm.org.tr

*:19.06.2015 tarihi itibariyle elde edilen veriler.

** :Bu veri yıllık olarak verildiği için 2014 yılı verisi tespit edilememiştir.

Sisteme yeni katılımcıları çekmek için uygulamaya konulan devlet katkısı, ilk yılın ardından yaklaşık 1,4 Milyar TL'lik bir tutara ulaşmıştır. Bu tutarlar katılımcıların hesaplarına aktararak hem bireylerin kazançları artırılmış hem de bu tutarların tekrar ekonomide kullanılmasıyla da yeni fonların sermaye piyasalarında işlem görmesi sağlanmış olmaktadır (Tablo 5).

Çeşitli uygulamalarla bireyler sisteme katılmaya teşvik edilmeye çalışılsa da sisteme katılımı bazı engeller bulunmaktadır. Fon işletim maliyetlerinin yüksek olması ve bireylerin gelir düzeyi en önemli engellerdendir. Ancak devlet katkısı uygulaması sayesinde daha kapsayıcı bir sistem hüviyeti kazandırılmıştır. Bu katkıların doğrudan bireylerin hesaplarına yatırılması ile katılımı teşvik eden ve katılımcı tabanını genişleten bir etki oluşturması beklenmektedir (Özel ve Yalçın,2013:27).

Bünyesinde birikecek fonların artması sonucunda, finansal sistemde önemli değişimlerin yaşanması beklenmektedir. Bu fonların Türkiye'de kısa vadeli spekülasyon sermaye hareketleri sonucu meydana gelen finansal krizleri engelleyeceği ya da en azından krizin etkinliğini azaltacak bir etki yaratabileceği öne sürülmektedir. Ayrıca, sermaye piyasasında oluşan aşırı volatilitenin ortadan

kaldırılmasında ve borsanın derinleşmesinde önemli bir rol üstleneceği düşünülmektedir (Zor,2008:15).

2.3 BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ ÜZERİNDE YAPILAN ARAŞTIRMALAR

Bireysel emeklilik sistemi uzun zamandır uygulanan bir sistem olduğu için, sistemin ekonomi ve birey üzerinde yaptığı etki ile ilgili birçok çalışma yapılmıştır.

Kaydu (2006) 96 katılımcı ile yaptığı bireysel emeklilik sisteminde Antalya ve Isparta illerinin tüketici profillerinin karşılaştırılması çalışmasında: katılımcıların %49'unun düşük gelir, %31'inin üst gelir ve %19'unun da orta gelir grubunda yer aldıklarını belirlemiştir. Kaydu'ya göre sonucun böyle çıkması, alt gelir grubunda bulunan bireylerin daha çok gelecek kaygısı yaşamaları sebebine bağlanabilir. Ayrıca, bireysel emeklilik sistemine en çok katılan kesimin özel sektörde çalışan bireyler olduğunu belirlemiştir.

Fesliyen'in (2007) bireysel emeklilik sözleşmesi sahibi 1000 kişiye müşteri memnuniyeti üzerine yaptığı çalışmasında; katılımcıların %65,6'sı finansal yatırım danışmanının vermiş olduğu açıklayıcı bilgilerin çok iyi olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcıların bireysel emeklilik şirketlerini tercih etme sebeplerini; emeklilik şirketinin güvenilir olması (%85,9), finansal yatırım danışmanının kalitesinin iyi olması (%50,8) olarak belirttiklerini belirlemiştir.

İstanbul'da 1000 bireyin bireysel emeklilik sistemine bakış açıları üzerine Korkmaz ve diğerleri (2007)'nin yaptığı araştırma sonuçlarına göre: katılımcıların %22'sinin özel emeklilik sigortasına sahip; %31'inin bireysel emeklilik sistemi hakkında yeterince bilgisi olduğu; sistemin yeterince tanıtımının yapılmadığını düşünenlerin oranının %42 olduğu; %39'unun bireysel emeklilik sistemine dahil olmayı düşündüğü; %49'unun bireysel emeklilik sisteminin çalışmayan kişilere de emekli olma imkânı tanınmasını sistemin en önemli özelliği olarak değerlendirdikleri bulunmuştur. Ayrıca katılımcıların %49'unun bireysel emekliliği mevcut sosyal güvenlik kurumuna ek bir emeklilik aracı olarak, %28'inin tasarruf aracı olarak, %23'ünün çocukları için gelecek güvencesi olarak gördüğü belirlenmiştir.

İşbilen (2008) tarafından yapılan çalışmaya göre; bireysel emeklilik sistemine dahil olan 104 kişi içinde, 26-33 yaş arasındaki bireylerin sisteme güvenlerinin yüksek olduğu; sisteme katılımda bekâr olanların evli olanlara göre daha istekli olduğu gözlemlenmiştir. Bireysel emeklilik sistemine dahil olmayan 107 kişinin ise; on yıl sistemde kalma ve elli altı yaşını doldurma gerekliliği olmasının sisteme katılımda tereddüt etmelerine sebep olduğunu belirlemiştir.

Koban'ın (2008) Gebze, İzmit ve Adapazarı'nda 600 kişi ile yürüttüğü çalışmasına göre; katılımcıların sadece %4,5'inin bireysel emekliliği tasarruf aracı olarak gördüğünü; %26,3'ünün bireysel emeklilik sistemini kullandığını ve %13,3'ünün sistemden ayrıldığını; %16,2'sinin sistem hakkında geniş bilgileri olduğunu; bireylerin %47,8'inin hayat sigortalarıyla ilgili olarak yaşanan olumsuz tecrübelerden dolayı bireysel emeklilik sistemini tercih etmediklerini belirlemiştir. Bireysel emeklilik sistemine dahil olan 158 katılımcının: %35,4'ü bireysel emeklilik sistemine dahil olma nedeni olarak "bir amacım yoktu bankadan kredi alırken yaptılar" seçeneğini; %48,8'i bireysel emeklilik hakkındaki bilgilerini bankadan aldıklarını bulmuştur.

Bozkuş ve Elveren (2009) 2006 yılı Emeklilik Gözetim Merkezi'nin BES katılımcı verilerini kullanarak 1.381.172 kişi üzerinden, Türkiye'de Bireysel Emeklilik Sistemi'ndeki cinsiyet farklılıklarını analiz etmek için yaptıkları çalışmanın sonuçlarına göre; yaş değişkeninin hem erkek hem de kadınlar için düzenli katılımlar üzerinde olumlu etkisi olduğunu ancak erkeklerde etkisinin daha güçlü olduğunu; ayrıca eğitim seviyesinin yüksekliğinin kadınlar için düzenli katılımların üzerinde hiçbir etkisinin olmadığını ancak erkekler için olumlu etkisi olduğunu belirlemişlerdir.

Samancı (2010) 251 tüketici üzerinde yaptığı çalışma sonucuna göre; Katılımcıların bireysel emekliliğe yaklaşımlarında en olumlu görüş bildirdikleri ifadelerin "sistemin tanınması katılımı artıracaktır" ($\bar{X}=4.14$), "sistemin güvenilirliğinin zamanla daha da artacağını düşünüyorum" ($\bar{X}=3.89$), "bireysel emekliliğe katılmamda bankama olan güvenim etkili olmuştur" ($\bar{X}=3.78$), "bireysel emeklilik sistemi ile ilgili bilgim tamdır" ($\bar{X}=3.69$) olduğunu belirlemiştir. Aynı çalışmada katılımcıların bireysel emeklilik sisteminin işleyişi ile ilgili görüşlerinde

en olumlu görüş bildirdikleri ifadelerin “günlük fon bilgilerime kolayca ulaşabilmekteyim” ($\bar{X}=3.54$), “ödediğim katkı paylarını hesabımdan kontrol edebiliyorum” ($\bar{X}=3.57$), “Şikâyetim şirketimce zamanında ve tatmin edici bir biçimde sonuçlandırıldı” ($\bar{X}=3.54$) olduğunu tespit etmiştir. Ayrıca katılımcıların sisteme katılım sebepleri olarak “birikimlerimi toplu para olarak alabilmek amacıyla katıldım” ($\bar{X}=3.97$), “düzenli ve profesyonellerce yönlendirilen tasarruf olanağı sağlaması nedeniyle katıldım” ($\bar{X}=3.89$), “ikinci bir emeklilik olanağına sahip olmak için katıldım” ($\bar{X}=3.72$) ifadelerini belirttikleri belirlenmiştir.

Şener ve Akın'ın (2010) bireylerin bireysel emeklilik sistemine giriş kararlarını etkileyen faktörleri belirlemek üzere 400 birey üzerinde yaptıkları çalışmaya göre; katılımcıların %88'inin bireysel emeklilik sistemini duyduklarını; ayrıca gelir düzeyinin bireysel emeklilik sistemine giriş kararında önemli bir etken olduğunu belirlemişlerdir. Yani bireylerin gelir düzeyi arttıkça bireysel emeklilik sistemine girişlerine olumlu etki yaptığını belirlemişlerdir. Bir diğer etken ise eğitim durumu: bireylerin eğitim düzeyi arttıkça sisteme dahil olma isteklerinde bir artış olduğu gözlemlenmiştir.

Yanardağ'ın (2010) 120 kişi üzerinde yaptığı çalışmasına göre; katılımcıların %50'si sadece devlete bağlı zorunlu emeklilik sisteminden yararlanmakta, %37'si ise devlete bağlı zorunlu emeklilik sisteminin yanında bireysel emeklilik sistemine de dahil olduğunu belirtmişlerdir. Bireysel emeklilik sistemine katılmayı düşünmeyen 40 katılımcının %70'i yeterli birikimleri olmadığı, %50'si de sağlık hizmetlerini kapsamadığı için bu görüşte olduklarını belirtmişlerdir. Aynı çalışmada, katılımcıların yaklaşık %77'si bireysel emeklilik sisteminin kişilerin gelirlerini artıracaklarını düşündüklerini; %80'i bireysel emeklilik sisteminin zorunlu emeklilik sisteminin yetersizliğinden ve ikinci bir maaş imkânı sunmasından dolayı ilerleyen dönemlerde geliyeceğini düşündüklerini tespit etmişlerdir.

Özer ve Çınar (2012) bir vakıf üniversitesinde görev yapan 112 öğretim üyesinin bireysel emeklilik sistemine bakış açısını belirlemek üzerine yaptıkları çalışmaya göre; katılımcıların %38,4'ünün bağlı olunan sosyal güvenlik kurumunun ihtiyaçlarını karşılamadığını düşündüklerini belirlemişlerdir. Katılımcıların %44,8'inin bireysel emeklilik sistemini ek bir emeklilik aracı olarak gördüğü;

%42,1'inin bireysel emeklilik sistemine dahil olduğu; %37,1'inin bireysel emeklilikten banka aracılığıyla haberdar olduğu; %55'inin emeklilik döneminde ek bir gelir elde etmek amacıyla bireysel emeklilik yaptırdığı; %54'ünün bireysel emeklilik yaptırmama nedeninin bireysel emeklilik şirketine güvenmeme olduğu; %43,7'sinin bireysel emeklilik sistemine dahil olmayı düşünmediği; %48,2'sinin bireysel emeklilik sisteminin tanıtımının yeterince yapıldığını düşündüklerini tespit etmişlerdir.

Uyar (2012) Bireysel emeklilik sistemi (BES) verileri ile temel ekonomik göstergeler arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını: BES katılımcı sayısı, sertifika sayısı ve toplam yatırım tutarı ile makroekonomik göstergelerden İMKB endeksi, mevduat faizi, enflasyon (TÜFE), döviz kuru (dolar), büyüme oranı ve dış ticaret verilerinin (ihracat ve ithalat) 2004-2009 yılları arasındaki aylık verileri göz önüne alarak belirlemeye çalıştığı çalışmasına göre; BES katılımcı sayısı, sertifika sayısı ve toplam yatırım tutarı ile İMKB endeksi, enflasyon (TÜFE), döviz kuru (dolar), büyüme oranı ve dış ticaret verileri (ihracat ve ithalat) arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiş sadece BES'in sertifika sayısı ve mevduat faiz oranları arasında anlamlı bir ilişkiyi tespit etmiştir. Yani ilgili dönemdeki sertifika sayısı bir sonraki dönemin mevduat faizini etkilemekte; söz konusu dönemin mevduat faizi bir sonraki dönemin sertifika sayısını etkilemektedir.

Özel ve Yalçın (2013) Türkiye dahil olmak üzere 16 ülkede, özel emeklilik (zorunlu ve/veya gönüllü) uygulamalarının yurtiçi tasarruf oranlarına etkilerini belirlemek için panel yöntemiyle yaptıkları ekonometrik tahminlere göre; özel emeklilik sisteminin benimsenmesiyle beraber, yurtiçi tasarruf oranlarında artışın meydana geldiği ve artışın gecikmeli olarak 1,5 puana kadar çıkabildiğini belirlemişlerdir. Örnekleme yer alan ülkelerin çoğunun zorunlu özel emeklilik planlarını kullanmalarından dolayı tahmin edilen bu etkinin daha çok bu ülkeler üzerinde geçerli olduğu kanısına varmışlardır.

R. L. Clark ve Pitts (1999), Bernasek ve Shwiff (2001), Gerrans ve Clark-Murphy (2004) tarafından yapılan çalışmalara göre; cinsiyet, yaş ve gelir gibi demografik değişkenlerin bireylerin emeklilik tasarruf seçimi üzerinde önemli bir etkisinin olduğunu tespit etmişlerdir.

Bajtelsmit, Bernasek ve Jianakoplos. (1999), Bernasek ve Shwiff (2001), Speelman, Clark-Morhpy ve Gerrans (2007), Koh vd. (2007) tarafından yapılan çalışmalara göre; kadınların emeklilik tasarruf fonlarını yatırım seçenekleri arasında erkeklere göre daha az değerlendirdiklerini belirlemişlerdir.

Walker ve Lefort (2002) 33 gelişmekte olan ülkeden oluşan örneklem üzerinde yaptıkları çalışmada; emeklilik fonlarının menkul kıymet fiyatları üzerinde dengeleyici bir etkisinin olduğunu tespit etmişlerdir.

Voronkova ve Bohl (2003) Polonya’da menkul kıymet fiyatları üzerinde emeklilik fonlarının önemli derecede etkisinin olmadığını belirlemişlerdir.

Antolin, Payet ve Yermo (2012) 8 OECD ülkesinin emeklilik planlarını dikkate alarak yaptıkları çalışmada: genç bireylerin özellikle emeklilik sistemlerine gönüllü katılımın uygulandığı ülkelerde, özel emeklilik planlarına daha az sıklıkla kayıt olma eğiliminde olduklarını belirlemişlerdir. Aynı çalışmada, bireylerin özellikle gönüllü emeklilik sistemlerinde gelirlerini artırdıklarını tespit etmişlerdir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BİREYLERİN TÜRKİYE’DE BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİNE YÖNELİK TUTUMLARI, DAVRANIŞLARI VE BEKLENTİLERİNİN İNCELENMESİ

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın amacı, konusu ve kullanılan yöntem açıklanmaktadır. Bireylerin Türkiye’de bireysel emeklilik sistemine yönelik tutumları, davranışları ve beklentilerinin incelenmesi üzerine yapılan araştırmanın bulguları ve sonuçları verilmiştir.

3.1 ARAŞTIRMANIN AMACI

Aktif çalışma hayatı içerisinde bulunan bireyler, ülkenin sosyal güvenlik politikalarına bağlı olarak belirli bir yaşta emekli olmaya hak kazanmaktadırlar. Emeklilik yaşı, uygulanan sosyal güvenlik politikalarına göre ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir (Şakar,2011:259). Bireyler emekli olduklarında, çalışma hayatlarındaki yaşam düzeylerini koruyabilmek ve yaşam kalitelerini yükseltebilmek için finansal açıdan gelir kaybı yaşamamaları gerekmektedir (Altıntaş,2009:152). Sosyal güvenlik kapsamında verilen emeklilik maaşları, emeklilik yaşamında bireylerin çeşitli faktörlere bağlı olarak ortaya çıkan ihtiyaç ve isteklerini karşılamada çoğu zaman yetersiz kalmaktadır. Emeklilik yaşamlarında finansal açıdan sıkıntı çekmemek ve ihtiyaçlarını rahatlıkla karşılayabilmek için bireyler, aktif çalışma yaşamında iken gelecek yıllar için birikim yapmak zorundadırlar. Bireysel Emeklilik Sistemi bu açıdan bireyler için çeşitli kolaylıklar sunabilmektedir. Çalışan bireyler kendi istek ve arzuları doğrultusunda Bireysel Emeklilik Sistemine katılabilmekte ve birikimlerini çeşitli finansal varlıklarda değerlendirerek emeklilik yaşamlarında ek kazanç elde edebilmektedirler.

Bireysel Emeklilik Sistemi bir taraftan bireylerin; yaşam kalitelerini koruyabilme ve sürdürebilme, refah seviyelerinin artırılmasını sağlama, emeklilikte ekonomik bağımsızlıklarını sürdürebilme gibi kazanımlar elde etmelerini sağlamaktadır. Diğer taraftan ise; mikro ve makro tabanda ülke ekonomisine kaynak sağlanması, sürdürülebilir ve sağlıklı sosyal güvenlik sisteminin oluşturulması, kamunun sosyal güvenlik kaynaklanan yükünün hafifletilmesi, yeni iş

olanaklarının artırılması, enflasyonla mücadele edilmesi açısından da ülke ekonomisine kaynak oluşturmaktadır. Sonuç olarak BES uzun vadede hem bireyler hem de ülke ekonomisi açısından çeşitli kazanımları beraberinde getirmektedir. Bu nedenle, bu araştırmada bireylerin;

- Bireysel Emeklilik Sistemi hakkında ne kadar bilgiye sahip olduklarını belirlemek,
- Bireysel Emeklilik Sistemi içerisinde yatırım kararlarını etkileyen unsurların neler olduğunu saptamak,
- Sistem hakkındaki; bilgi, tutum, davranış ve tatmin düzeylerini ölçmek,
- Sistemin avantajlı ve dezavantajlı gördükleri yönlerini saptamak amaçlanmıştır.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre birey, kurum ve kuruluşlara konu ile ilgili yararlı olabilecek önerilerde bulunmak amacıyla planlanmış ve yürütülmüştür.

3.2 ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Bu araştırma, farklı demografik özelliklere sahip bireylerin, bireysel emeklilik sistemine yönelik tutum ve davranışlarını belirlemek amacıyla planlanmıştır. Bu kısımda araştırmanın modeli, evren ve örnekleme ile veri toplama aracı ve verilerin analiz edilmesi ile ilgili bilgilere yer verilecektir.

3.2.1 Araştırmanın Modeli

Bireysel emeklilik sistemine katılımın yüksek seviyede olması, bireylerin finansal kaynaklarının iyi olmasıyla bağlantılıdır. Bu sistem ile bireyler günlük ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra gelecekte için birikim ve plan yapabileceklerdir. Sistemin devlet tarafından altyapısının tam olarak oluşturulması ve sistemin tanıtımının iyi bir şekilde yapılmasıyla sistemin büyümesi sağlanabilecektir. Sisteme katılmak isteyen bireylerin tutum ve davranışları sistemin geleceği açısından önemli bir göstergedir. Bireyler sistemden memnun kaldıkça ve getirilerini artırdıkça sisteme katılım giderek artacaktır. Sisteme katılım aşamasında belirlenen bazı

unsurlar bireylerin sisteme katılım ve sistemde kalma kararlarını etkileyen önemli değişkenlerdendir. Oluşturulan modelde bireylerin finansal idare davranışları, finansal memnuniyet düzeyleri ve emekliliği planlama süreçleri ve bireysel emeklilik sistemine katılımda önemli olan kriterlerin bireysel emeklilik sistemine karşı tutum ve davranışları üzerine etkisi incelenecektir.

Şekil 1. Araştırmanın Modeli

3.2.2 Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini Karabük ilinde yaşayan bireysel emeklilik sistemine dahil olan veya olmayan aktif çalışma yaşında olan bireyler oluşturmaktadır. Karabük il merkezinde yaklaşık olarak 120.000 kişi yaşamaktadır (TÜİK,2014b). Karabük şehrinde demir-çelik işletmelerinin etkin rol oynaması, bu işletmeleri ekonomik yapıda ön plana çıkarmaktadır. Bu durum Karabük'ün sanayi kenti haline dönüşmesini sağlamaktadır. Ayrıca ekonomik yapı içerisinde memur kesimi de fazla olarak barındırmasından dolayı gelişmekte olan bir şehir kimliği kazanmıştır. Araştırma bölgesi olarak Karabük'ün seçilme nedenleri:

- Birçok farklı kültürel yapıyı bir arada barındıran bir şehir olması,
- Benzer bir çalışmanın bu bölgede yapılmamış olması,
- Demir-çelik sektöründen dolayı göç alan bir bölge olması,
- Uygulama aşamasında araştırmacıya kolaylık sağlayacağı ve kolay ulaşabileceği bir bölge olması olarak belirtilebilir.

Araştırmada bireylerin bireysel emeklilik sistemine ilişkin bilgi düzeyleri, görüşleri, davranış ve tatmin düzeylerini belirlemek ve elde edilen sonuçlara göre de aktif çalışma yaşamında yer alan bireylerin sisteme katılımlarının teşvik edilmesi

açısından bireysel emeklilik sistemi ile ilgili politikalar oluşturan ve uygulamaları gerçekleştiren kurum ve kuruluşlara önerilerde bulunmak amacıyla yürütülmüştür. Bu amaç doğrultusunda çalışma, sisteme üye olan veya olmayan tüm bireylerin görüşlerini dikkate alarak uygulanmıştır. Bu aşamada sisteme daha geniş bir perspektiften bakmak amaçlanmıştır. Sisteme üye olan bireyin düşünce ve görüşleri ile üye olmayan bireyin düşünce ve görüşleri göz önünde bulundurularak, sistemin tüm kesimde nasıl bir imaj oluşturduğu belirlenmeye çalışılmıştır. Sistemin hem bireylere hem de ülke ekonomisine kazandıracığı faydalar dikkate alındığında sistemin daha geniş kesimlere tanıtılması ve bu doğrultuda bireylerin görüşlerini ön planda tutarak çeşitli düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Bu nedenle araştırmanın örnekleme 700 birey alınmıştır. Bu örneklem hacminin belirlenmesinde örneklem genişliği formülünden yararlanılmıştır;

$$n = \frac{NPq}{(N-1) B^2 + Pq} \cdot \frac{Z^2}{\dots}$$

Formülde yer alan sembollerin anlamları:

n= Örnekleme sayısını

N= Araştırmaya konu olan topluluğu

P= Topluluk oranını veya tahminini

q= 1-P'yi

B= Katlanılabilir hata oranını

Z= İstenilen güven aralığını ifade etmektedir.

Buna göre;

N= 120.000 kişi

P= 0,5

$$q= 0,5$$

$$B= 0.05$$

$$Z= 1,96$$

$$100.000 (0,5)(0,5)$$

$$n= \frac{100.000 (0,5)(0,5)}{(1,96)^2}$$

$$\frac{(100.000 - 1) (0,05)^2 + (0,5)(0,5)}{(1,96)^2}$$

$$(1,96)^2$$

$$n= 384 \text{ kişi}$$

Formüle göre, minimum örneklem hacmi 384 kişi olarak belirlenmiştir. Ancak çalışmanın uygulama aşamasında oluşabilecek bazı sorunların ortadan kaldırılması ve geçersiz anket olabileceği düşüncesinden hareketle 384 sayısı 850 bireye tamamlanmıştır. Çalışmaya katılım da gönüllülük esasına önem verilmiştir. Anket formlarının uygulama aşamasında 115 kişi çalışmaya katılmak istemediğini belirtmiş, 35 kişi de anket formunu eksik ve hatalı doldurmuş olmasından dolayı araştırmanın örneklemini toplam 700 birey oluşturmuştur.

Çalışmada Kartopu Örnekleme Yöntemi kullanılmıştır. Kartopu örnekleme yöntemi, farklı nüfus özelliklerine sahip potansiyel bireyleri bulmakta araştırmacının zorluk yaşadığı durumlarda kullanılan bir örneklem seçimi yöntemidir. Araştırmacı, çalışmasını yapmayı planladığı nüfus üyelerinden en az bir kişiyi belirleyerek çalışmaya başlar. Belirlenen kişi çalışmaya katılmaya istekli olmakla birlikte çalışmada araştırmacıya yardımcı olmaya da istekli olmalıdır. Yani belirlenen kişi başka kişileri araştırmacıya önererek çalışmaya yardımcı olur. Böylece araştırmacı gittiği bireylerden de başka bireylerin isimlerini alarak evreni genişletir. Burada kartopu gibi tepeden aşağıya yuvarlandıkça büyüyen bir örneklem grubu oluşur (Adams ve Lawrance, 2015:132). Bu çalışmada da belirlenen katılımcılardan başka bireylerin isimleri istenmiş, gidilen bireylerden de başka bireylerin isimleri alınmış ve çalışmanın evreni oluşturulmuştur. Kartopu örnekleme yöntemini kullanırken dikkat edilmesi gereken bazı hususlar vardır. Çalışmada belirlenen ilk katılımcı,

diğer bireylerin isimlerini vereceği için tüm katılımcıların birbirlerini tanımalarından dolayı benzer görüşleri ve deneyimleri olabilir. Bu sorunu ortadan kaldırabilmek için araştırmacının katılımcılarla doğrudan iletişime geçmesi gerekmektedir. Bir diğer seçenek ise katılımcının araştırmacıya, diğer katılımcılar ile iletişime geçmesine olanak sağlaması veya potansiyel katılımcıları kendi isteğiyle araştırmacıya getirmesi şeklinde olabilmektedir (Adams ve Lawrance, 2015:132).

3.2.3 Veri Toplama Araçları

Anket formu toplam 6 bölümden oluşmaktadır. Çalışmada demografik bilgi formu, bireysel emeklilik sistemi hakkındaki bilgiler, bireylerin bireysel emeklilik sistemine yönelik tutum ve davranışları, finansal idare davranış ölçeği, finansal memnuniyet ölçeği ve emekliliği planlama süreci ölçeği kullanılmış olan veri toplama araçlarıdır.

Demografik Özellikler (I. Bölüm): Demografik bilgi formu; katılımcı bireylerin cinsiyeti, yaşı, medeni durumu, ailenin aylık geliri, öğrenim durumları, meslekleri gibi bireyler hakkında genel bilgileri belirlemeye yönelik sorulardan oluşmaktadır.

Bireysel Emeklilik Sistemi Hakkındaki Bilgiler (II. Bölüm): Bu bölümde bireylerin genel olarak BES'e katılım durumları ve bilgi düzeylerini belirlemek amaçlanmıştır. Bölüm; bireylerin bireysel emeklilik sistemine katılım durumu, sisteme katılımda hangi kurumu tercih ettikleri, sisteme katılmayan bireylerin sisteme katılımı düşünme durumları, bireylerin sistem hakkındaki bilgi düzeyleri, sistem hakkındaki bilgilerinin nereden elde edildiği, sistemin bireylere hangi anlamı ifade ettiği gibi sorulardan meydana gelmektedir. Ayrıca bireylerin bireysel emeklilik sistemine katılım durumunda hangi kriterleri dikkate aldığını belirlemek üzere 10 sorudan oluşan bir form hazırlanmıştır. Form 5' Likert tarzı ölçek ile ("1- hiç önemli değil", "2-önemli değil", "3-kararsızım", "4-önemli" ve "5-çok önemli") cevaplanabilecek şekilde hazırlanmıştır. Bu form "Devlet desteği, Prim ödemesi, Çalışanların davranışı, Katkı payı ödemesi" gibi ifadelerden oluşmaktadır.

Bireylerin Bireysel Emeklilik Sistemine Yönelik Tutum ve Davranışları (III. Bölüm): Bireyler, aktif çalışma hayatları sonrasında yaşayabilecekleri finansal kayıpları önlemek için ek gelire ihtiyaç duymaktadırlar. Bireylerin bireysel emeklilik

sistemine karşı tutum ve davranışlarını belirlemek amacıyla bir ölçek oluşturulmuştur. Ölçek oluşturma çalışması dört aşamada gerçekleştirilmiştir. Bunlar; ölçek maddelerini belirleme, deneme ölçeğini hazırlama, ölçeği uygulama, güvenirlik ve geçerliliği belirleme olarak adlandırılmıştır.

1.Maddeleri Belirleme: Bireylerin, bireysel emeklilik sistemine katılmaya yönelik tutum ve davranışlarını incelemek amacıyla önceden yapılmış konuyla ilgili çalışmalar incelenmiş ve literatür taraması yapılmıştır. İşbilen (2008), Koban (2008), Samancı (2010) ve Yanardağ (2010) tarafından yapılan çalışmalardan yararlanılarak bireylerin, bireysel emeklilik sistemine katılmaya yönelik tutum ve davranışlarını belirleyici bir ölçek hazırlanmıştır.

2.Deneme Ölçeği Hazırlama: Bireylerin bireysel emeklilik sistemine katılmaya yönelik tutum ve davranışlarını belirleyen “BES ile yaptığım yatırımlar sayesinde geleceğimi güvence altına alabiliyorum”, “Bankaların da BES’i kullanmalarının rekabeti artıracakını düşünüyorum” gibi ifadelerden oluşan 23 madde alt alta sıralanmıştır. Katılımcıların sisteme yönelik tutum ve davranışlarını belirlemeye yönelik hazırlanan maddeler 5’li Likert tipi ölçekli olup “1=kesinlikle katılmıyorum – 5=kesinlikle katılıyorum” şeklinde puanlanan seçenekler ile katılımcıların değerlendirmeleri istenmiştir. Hazırlanan 23 madde, hem alanla ilgili uzman tarafından hem de anlatımda bir eksiklik ya da yanlış anlamaya yol açabilecek bir karmaşa olup olmadığını kontrol etmek amacıyla Türk Dilbilgisi konusunda uzman 2 kişi tarafından kontrol edilmiştir. Kontroller sonucu ölçeğin herhangi bir maddesi çıkartılmamıştır. Deneme amaçlı bir ölçek hazırlanmıştır.

3.Deneme Ölçeğinin Uygulanması: Taslak olarak hazırlanan ve toplam 23 maddeden oluşan bireysel emeklilik sistemine yönelik tutum ve davranışlarını belirleyen ölçeğin ön denemesi, 1 – 31 Ekim 2013 tarihleri arasında 100 kişiye uygulanmıştır. Uygulama sonrası yapılan geri bildirimler doğrultusunda ölçek üzerinde gerekli düzeltmeler yapılmıştır.

4.Güvenilirliği ve Geçerliliği Belirleme: Faktör analizi uygulanırken ölçeğin yapı geçerliliğini belirlemek amacıyla *açımlayıcı faktör analizi* yapılmış ve ölçeğin boyutları belirlenmiştir. Bulgular kısmında faktör analizinin sonuçları detaylı bir şekilde verilmiştir.

Finansal İdare Davranış Ölçeği (Financial Management Behavior Scale) (FMBS) (IV. Bölüm): Finansal İdare Davranış Ölçeği, bireylerin finansal yönetim davranışlarını belirlemek amacıyla Dew ve Xiao (2011) tarafından Amerika Birleşik Devletleri'nde geliştirilmiştir. Ölçek 5'li Likert tipi şeklinde olup 15 sorudan oluşmaktadır. Ölçek "1-hiçbir zaman", "2-nadiren", "3-arasıra", "4-sıklıkla" ve "5-her zaman" seçeneklerinden oluşmaktadır. Ölçeğin amacı, son 6 ay içerisinde katılımcıların sorularda belirtilen faaliyetleri hangi sıklıkla yaptıklarını belirlemektir. Bu ölçek, 1- tasarruf ve yatırım davranışları, 2- nakit yönetimi, 3- kredi yönetimi ve 4- sigorta davranışı şeklinde 4 faktörden oluşmaktadır. Bu 4 faktör toplam varyansın % 59'unu açıklamaktadır. Finansal İdare Davranış Ölçeğini Türkçeye uyarlama çalışması Günay, Aydıner Boylu ve Oğuz (2015) tarafından 696 kişi ile gerçekleştirilmiştir. Bu ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlılık kat sayısı .83 olarak hesaplanmıştır. Orijinal araştırmadaki gibi ölçek 4 faktörden oluşmakta ve bu 4 faktörün toplam varyansın %67,4'ünü açıklamaktadır.

Finansal Memnuniyet Düzeyi Ölçeği (Consumers' Financial Satisfaction) (V. Bölüm): Finansal Memnuniyet Düzeyi Ölçeği için, Hira ve Mugenda (1998) tarafından geliştirilmiş olan bir formdan yararlanılmıştır. Ayrıca araştırmacı tarafından literatür bilgileri ışığında yeni ifadeler eklenmiştir. Bu form katılımcıların finansal durumlarına ilişkin memnuniyet düzeylerini ölçmeye çalışan 11 maddeden oluşmaktadır. 5'li Likert tipi ölçekte "1-hiç memnun değil". "2-memnun değil", "3-kararsız", "4-memnun" ve "5-çok memnun" seçeneklerine verilen cevaplarla tablolara kaydedilmiştir. Cronbach alfa katsayısını .89 olarak tespit etmişlerdir.

Emekliliği Planlama Süreci Ölçeği (The Process of Retirement Planning Scale) (PRePS) (VI. Bölüm): "Emekliliği Planlama Süreci Ölçeği" (The Process of Retirement Planning Scale-PRePS) bireylerin emeklilik yıllarında artan boş zamanların değerlendirilmesi, toplumsal ilişkilerin sağlıklı sürdürülmesi, gelirin yeterli olması, sağlığın korunması ve aile ile olumlu ilişkilerin sürdürülmesine yönelik plan yapma süreçlerini değerlendirmek amacıyla Noone, Stphens ve Alpass (2010) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek "Gelecekteki finansal durumum hakkında çok düşündüm", "Emekli insanların rolleri hakkında ailemle sık sık konuşuyorum" gibi ifadeleri içeren 48 maddeden oluşmaktadır. Katılımcılar, her biri bir emekliliği planlama davranışını betimleyen maddeleri beş basamaklı likert tipi ölçek üzerinden

kendilerine en uygun olan seçeneği işaretleyerek doldurmaktadırlar. Beş basamaklı likert tipi ölçek “1= benim için kesinlikle doğru değil, 2= benim için doğru değil, 3= benim için doğru olup olmadığından emin değilim, 4=benim için doğru, 5=benim için kesinlikle doğru” şeklinde tanımlanmıştır.

Ölçek *finansal planlama süreci, yaşam tarzını planlama süreci, psikososyal planlama süreci ve sağlığı planlama süreci* olarak adlandırılan dört alt ölçekten oluşmaktadır. Dört alt ölçek kendi içinde dört faktöre ayrılmaktadır. *Finansal planlama süreci, yaşam tarzını planlama süreci, psikososyal planlama süreci* için faktörler sırası ile emekliliği planlama düşüncesi, emekliliği planlama zamanlaması, emeklilik planlama kararı ve emeklilik planı hazırlıkları olarak adlandırılmıştır. *Sağlığı planlama süreci* için ise dört faktör emekliliği planlama düşüncesi, emekliliği planlama zamanlaması, emeklilik planlama kararı, davranışa dayalı emeklilik planı hazırlıkları ve tıbbi dayalı emeklilik planı hazırlıkları şeklinde isimlendirilmiştir.

Finansal Planlama Süreci alt ölçeği 14 maddeden oluşmakta ve kişinin emeklilik yaşamına ilişkin finansal açıdan planlama durumunu sorgulamaktadır. Bu alt ölçeğin iç tutarlılık katsayısı dört faktör için emekliliği planlama düşüncesi 0.75, emekliliği planlama zamanlaması 0.66, emeklilik planlama kararı 0.56 ve emeklilik planı hazırlıkları 0.88 olarak bulunmuştur.

Yaşam Tarzını Planlama Süreci alt ölçeği bireylerin emeklilik yıllarında zamanlarını nasıl değerlendireceklerini sorgulamanın yanı sıra, yeni aktiviteler ve ilgi alanları gibi boş vakitlerde yapılan aktiviteleri de içermektedir. Bu alt ölçekte toplam 11 madde yer almakta ve ölçeğin iç tutarlılık katsayısı dört boyut için sırasıyla 0.80,0.60,0.60 ve 0.66'dır.

Psikososyal Planlama Süreci alt ölçeğinde 12 madde yer almakta olup bireylerin mevcut ve gelecekte sahip olacakları rollerin değerlendirmeleri istenmektedir. Bu alt ölçeğin dört alt boyutunun iç tutarlılık kat sayısı emekliliği planlama düşüncesi faktörü için 0.85, emekliliği planlama zamanlaması faktörü için 0.70, emeklilik planlama kararı faktörü için 0.61 ve emeklilik planı hazırlıkları faktörü için 0.67 olarak belirlenmiştir.

Sağlığı Planlama Süreci alt ölçeği kişinin genel olarak sağlığını değerlendirmekte ve uzun süreli sağlığına yönelik davranışlarını sorgulamakta olup,

toplam 12 madde içermektedir (iç tutarlılık kat sayısı dört alt boyut için sırasıyla emekliliği planlama düşüncesi 0.77, emeklilik planlama kararı faktörü için 0.52, davranışa dayalı emeklilik planı hazırlıkları 0.65 ve tıbbi dayalı emeklilik planı hazırlıkları 0.74 olarak açıklanmıştır.

Emekliliği Planlama Süreci Ölçeğinin Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışması Karabük Üniversitesinde görev yapan 216 akademik ve idari personel ile Günay (2013) tarafından gerçekleştirilmiştir. Analiz sonuçlarında, ölçeğin özgün formuna uygun olarak her bir dört alt ölçeğin dört alt boyuttan oluştuğunu belirlemiştir. Emekliliği Planlama Süreci Ölçeğinin geneli için Cronbach Alpha katsayısı 0.88, test-tekrar test güvenilirlik katsayısı 0.86 ve hesaplanan iki yarım güvenilirlik katsayısı 0.87 olarak hesaplanmıştır. Bu bulgulara dayanarak, Emekliliği Planlama Süreci Ölçeğinin Türkçe formunun yeterli güvenilirlik ve geçerlilik değerlerine sahip olduğunu belirlemiştir.

3.2.4 Araştırma Formunun Uygulanma Süreci

Araştırmada veri toplama araçları Karabük ilinde yaşayan ve aktif çalışma yaşında olan bireylere araştırmacı tarafından hazırlanan anket formuna bağlı kalınarak bireylerle yüz yüze yapılan görüşmeler sonucu gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara öncelikle araştırmanın amacı ve araştırma formunu nasıl doldurmaları gerektiği hakkında bilgi verilmiş ve varsa soruları yanıtladıktan sonra, çalışmaya katılmayı kabul eden kişiler çalışmaya dahil edilmiştir. Veri toplama araçları katılımcılara en üstte bir yönerge sayfası, hemen altında bilgi formu olmak üzere diğer ölçme araçlarının karışık sıralarda yer aldığı bir paket halinde verilmiştir. Yönerge sayfasında araştırmanın akademik amaçlarla yürütüldüğü ve bireyler hakkında tek tek bilgi toplamak olmadığı, bu nedenle de isim ya da kimliği belli edecek herhangi bir bilginin yazılmasına gerek olmadığı özellikle vurgulanmıştır. Ölçekleri doldurmak katılımcıların yaklaşık 25 dakikalarını almıştır. Araştırma verileri 15 Kasım 2013- 15 Şubat 2014 tarihleri arasında toplanmıştır.

3.2.5 Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın sınırlılıkları şunlardır;

- Araştırmanın evreni, tüm Türkiye'deki bireylerin sayısının yüksek olması, zaman ve maliyet kısıtları nedeniyle sadece Karabük İl Merkezine uygulanmıştır.
- Hedef kitlenin araştırmaya katılmama isteği, eksik, yanlış veya hatalı doldurulması ve verilen anketlerin geri dönmemesi nedenleri ile araştırma 700 birey ile sınırlandırılmıştır.
- Yapılan araştırmada konunun uzmanı kişilerden oluşturulacak gruplarla görüşme yapma gibi farklı veri toplama yöntemlerini kullanmak yerine, yalnızca anket tekniği kullanılmıştır.
- Araştırmanın amacı, bireylerin bireysel emeklilik sistemine katılmaya yönelik tutum ve davranışlarını belirlemek olduğu için sadece bu konu üzerinde çalışma yürütülmüştür.

3.2.6 Araştırma Verilerinin Değerlendirilmesi ve Analizi

Araştırma sonucunda elde edilen veriler “ SPSS for Windows 16.0” yazılımı ile araştırmacı tarafından işlenmiş ve değerlendirilmesi yapılmıştır. Verilerin analizinde 700 bireyin “Bireylerin Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemine Yönelik Tutumları, Davranışları ve Beklentilerinin İncelenmesine İlişkin Bilgi Formu”nda yer alan sorulara verdikleri cevaplar bilgisayara geçirilmiştir. Veriler önce hiçbir değişkene bağlı olmaksızın analize tabi tutulmuş ve her bir değişkenin frekans yüzde dağılımları ile kullanılan tüm ölçek formlarının ortalamaları ve standart sapmaları hesaplanmıştır.

İkinci aşamada, bireylerin bireysel emeklilik sistemine katılmaya yönelik tutum ve davranışları ölçeğinin faktör yapısını belirlemek için ölçeğe açımlayıcı faktör analizi uygulanmıştır.

Üçüncü aşamada, bireylerin bireysel emeklilik sistemine katılmaya yönelik tutum ve davranışlarını belirlemek amacıyla değişkenlere: t testi, varyans analizi, ki kare, güvenilirlik analizi, korelasyon ve çoklu regresyon analizi uygulanmıştır.

3.2.7 Araştırmanın Hipotezleri

Bireysel Emeklilik Sistemine katılım isteğe bağlı olduğu için bireylerin sisteme bakışı, sistemden elde ettiği faydalar, sistemden beklentileri, sistemi hangi amaçla kullandıkları, sisteme yönelik tutum ve davranışları konusunda detaylı nitelikte bilgilerin elde edilmesi noktasından hareket edilmektedir. Çalışmada üç ana hipotez ortaya konulmuştur. Ardından, bu ana hipotezlerin kabulü için desteklenmesi gereken alt hipotezler oluşturulmuştur. Bu hipotezler şunlardır;

H₁: Bireylerin demografik özelliklerine bağlı olarak bireysel emeklilik sistemine katılımını etkileyen faktörler farklılık göstermektedir.

H_{1a}: Bireylerin bireysel emeklilik sistemine katılımını etkileyen faktörler ile cinsiyet arasında olumlu bir ilişki vardır.

H_{1b}: Bireylerin bireysel emeklilik sistemine katılımını etkileyen faktörler ile öğrenim düzeyleri arasında olumlu bir ilişki vardır.

H_{1c}: Bireylerin bireysel emeklilik sistemine katılımını etkileyen faktörler ile mesleki statü arasında olumlu bir ilişki vardır.

H_{1d}: Bireylerin bireysel emeklilik sistemine katılımını etkileyen faktörler ile yaş arasında olumlu bir ilişki vardır.

H_{1e}: Bireylerin bireysel emeklilik sistemine katılımını etkileyen faktörler ile gelir arasında olumlu bir ilişki vardır.

H_{1f}: Bireylerin bireysel emeklilik sistemine katılımını etkileyen faktörler ile BES'e dahil olma durumları arasında olumlu bir ilişki vardır.

H₂: Bireylerin demografik özelliklerine bağlı olarak bireysel emeklilik sistemine katılmaya yönelik tutum ve davranışları farklılık göstermektedir.

H_{2a}: Bireylerin bireysel emeklilik sistemine katılmaya yönelik tutum ve davranışları ile cinsiyet arasında olumlu bir ilişki vardır.

H_{2b}: Bireylerin bireysel emeklilik sistemine katılmaya yönelik tutum ve davranışları ile öğrenim düzeyleri arasında olumlu bir ilişki vardır.

H_{2c}: Bireylerin bireysel emeklilik sistemine katılmaya yönelik tutum ve davranışları ile mesleki statü arasında olumlu bir ilişki vardır.

H_{2d}: Bireylerin bireysel emeklilik sistemine katılmaya yönelik tutum ve davranışları ile yaş arasında olumlu bir ilişki vardır.

H_{2e}: Bireylerin bireysel emeklilik sistemine katılmaya yönelik tutum ve davranışları ile gelir arasında olumlu bir ilişki vardır.

H_{2f}: Bireylerin bireysel emeklilik sistemine katılmaya yönelik tutum ve davranışları ile BES'e dahil olma durumları arasında olumlu bir ilişki vardır.

H₃: Bireylerin demografik özelliklerine bağlı olarak emekliliği planlama davranışları farklılık göstermektedir.

H_{3a}: Bireylerin emekliliği planlama davranışları ile cinsiyet arasında olumlu bir ilişki vardır.

H_{3b}: Bireylerin emekliliği planlama davranışları ile öğrenim düzeyleri arasında olumlu bir ilişki vardır.

H_{3c}: Bireylerin emekliliği planlama davranışları ile mesleki statü arasında olumlu bir ilişki vardır.

H_{3d}: Bireylerin emekliliği planlama davranışları ile yaş arasında olumlu bir ilişki vardır.

H_{3e}: Bireylerin emekliliği planlama davranışları ile gelir arasında olumlu bir ilişki vardır.

H_{3f}: Bireylerin emekliliği planlama davranışları ile BES'e dahil olma durumları arasında olumlu bir ilişki vardır.

3.3 ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Bu kısımda, bireylerin, bireysel emeklilik sistemine yönelik tutumları, davranışları ve beklentilerinin incelenmesi üzerine yapılan anket çalışmasının sonuçları ayrıntılı bir şekilde değerlendirilmiştir.

3.3.1 Demografik Bilgiler

Bu aşamada, çalışmaya katılan bireylerin yaşı, cinsiyeti, medeni durumu, ailenin aylık toplam geliri, öğrenim durumu, çalışma durumu gibi demografik bulgularının frekans ve yüzde dağılımlarından oluşan tablo yer almaktadır.

Çalışma kapsamına dahil olan toplam 700 bireyin %65,4'ünü erkekler, %34,6'sını kadınlar oluşturmaktadır. Yaşları 20 ile 56 arasında değişiklik gösteren katılımcıların yaş ortalamasının 33,7(±6,5) olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların %44,7'sinin "26-34 yaş aralığında", %40,4'ünün "35-44 yaş aralığında", %9,3'ünün "25 yaş ve altı" ,%5,6'sının da "45 yaş ve üzeri" gruplarında yer aldığı gözlemlenmiştir.

Araştırmada üniversite mezunu olduğunu belirten bireylerin oranlarının (%42,3) yüksek olduğu belirlenmiştir. Üniversite mezunlarını sırasıyla yüksekokul mezunu (%25,3), lise veya daha az öğrenim (%23,2), yüksek lisans mezunu (%5,1) ve doktora mezunu (%4,1) olduğunu belirtenler izlemektedir.

Bireylerin aylık toplam gelirleri 1000 TL ile 10000 TL arasında değişiklik göstermekte olup, aylık gelir ortalaması 3361,8(±1473,7) TL olarak hesaplanmıştır. Bireyler gelir düzeylerine göre gruplandırıldıklarında; %39,9'unun "2001-3000 TL", %23,9'unun "4001 TL ve üzeri", %22,1'inin "2000 TL ve altı" ve %14,1'inin "3001-4000 TL" gruplarında yer aldıkları gözlemlenmiştir (Tablo 6).

Tablo 6'ya göre bireylerin %89'u çalışan (işçi, memur, çiftçi, kendi hesabına çalışan, doktor, avukat vb.) grubunda yer alırken, %11'i çalışmayan (ev hanımı,

emekli, işsiz) grubunda yer aldığı görülmektedir. Ayrıca çalışmaya katılan bireylerin %64,3'ü evli, %35,7'si bekârdır (Tablo 6).

Tablo 6. Bireylerin Demografik Değişkenlerine İlişkin Bilgileri

Demografik Değişkenler		N	%	ORT	S	Min.	Max.
Cinsiyet	Erkek	458	65.4				
	Kadın	242	34.6				
Yaş	25 Yaş ve altı	65	9.3	33.7443	6.47	20	56
	26-34	313	44.7				
	35-44	283	40.4				
	45 Yaş ve üzeri	39	5.6				
Öğrenim Düzeyi	Lise veya daha az	162	23.2				
	Yüksekokul mezunu	177	25.3				
	Üniversite mezunu	296	42.3				
	Yüksek lisans	36	5.1				
	Doktora	29	4.1				
Aylık Ortalama Geliri	2000 TL ve altı	155	22.1	3361.8	1473.7	1000	10000
	2001 – 3000 TL	279	39.9				
	3001 – 4000 TL	99	14.1				
	4001 TL ve üzeri	167	23.9				
Çalışma Durumu	Çalışmayan	77	11.0				
	Çalışan	623	89.0				
Medeni Durumu	Bekâr	250	35.7				
	Evli	450	64.3				

3.3.2 Bireylerin Bireysel Emeklilik Sistemine Dahil Olma Durumlarına İlişkin Bilgiler

Çalışmaya katılan bireylerin %61,1'i (428) bireysel emeklilik sistemine dahil olduklarını, %38,9'u (272) ise dahil olmadıklarını ifade etmişlerdir.

Bireylerin bireysel emeklilik sistemine dahil olma durumları demografik değişkenlere göre değerlendirildiğinde; kadınların (%62), “45 yaş ve üzeri” yaş aralığında olanların (%76,9), “üniversite mezunu” olanların (%76), “4001 TL ve üzeri” gelir grubunda yer alanların (%79) ve “çalışan” bireylerin (%63,2) diğer kategorilerde yer alan bireylere göre bireysel emeklilik sistemine katılım düzeylerinin daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir (Tablo 7).

Bireylerin bireysel emeklilik sistemine dahil olma durumları ile demografik değişkenler arasındaki ilişki istatistiksel olarak incelendiğinde; yaş ($\chi^2=19.039$ sd=3; $p<0.05$), öğrenim düzeyi ($\chi^2=66.803$ sd=5; $p<0.05$), aylık ortalama gelir ($\chi^2=1.261$ sd=3; $p<0.05$) ve çalışma durumu ($\chi^2=10.508$ sd=1; $p<0.05$) ile bireysel emeklilik

sistemine dahil olma durumları arasındaki ilişkinin önemli olduğu bulunmuştur (Tablo 7).

Tablo 7. Bireylerin Bireysel Emeklilik Sistemine Dahil Olma Durumları ve Demografik Değişkenlere Göre Dağılımı

Demografik Değişkenler	Evet		Hayır		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Cinsiyet						
Erkek	278	60.7	180	39.3	458	100.0
Kadın	150	62.0	92	38.0	242	100.0
Toplam	428	61.1	272	38.9	700	100.0
	$X^2=.110$ df=1; 0.740					
Yaş						
25 yaş ve altı	28	43.1	37	56.9	65	100.0
26-34	180	57.5	133	42.5	313	100.0
35-44	190	67.1	93	32.9	283	100.0
45 yaş ve üzeri	30	76.9	9	23.1	39	100.0
Toplam	428	61.1	272	38.9	700	100.0
	$X^2=19.039$ df=3; 0.000*					
Öğrenim Düzeyi						
Lise veya daha az	62	38.3	100	61.7	162	100.0
Yüksekokul mezunu	98	55.4	79	44.6	177	100.0
Üniversite Mezunu	225	76.0	71	24.0	296	100.0
Yükseklisans	23	63.9	13	36.1	36	100.0
Doktora	20	69.0	9	31.0	29	100.0
Toplam	428	61.1	272	38.9	700	100.0
	$X^2=66.803$ df=5; 0.000*					
Aylık Ortalama Gelir						
2000 TL ve altı	36	23.2	119	76.8	155	100.0
2001-3000 TL	189	67.7	90	32.3	279	100.0
3001-4000 TL	71	71.7	28	28.3	99	100.0
4001 TL ve üzeri	132	79.0	35	21.0	167	100.0
Toplam	428	61.1	272	38.9	700	100.0
	$X^2=1.261$ df=3; 0.000*					
Çalışma Durumu						
Çalışmayan	34	44.2	43	55.8	77	100.0
Çalışan	394	63.2	229	36.8	623	100.0
Toplam	428	61.2	272	38.9	700	100.0
	$X^2=10.508$ df=1; 0.001*					

*p<0.05

3.3.3 Bireylerin Bireysel Emeklilik Sisteminde Tercih Ettiği Kuruma İlişkin Bilgiler

Bireysel Emeklilik Sistemine dahil olan 428 bireyin %93'ü (398) banka kurumunu tercih ederken, %7'sinin (30) sigorta şirketini tercih ettiği belirlenmiştir.

Bireysel Emeklilik Sistemine üye olmak için tercih edilen kurum bireylerin çeşitli demografik özellikleri açısından değerlendirildiğinde; cinsiyet (Kadın=%92; Erkek=%93,5), yaş (25 yaş ve altı=%89.3; 26-34=%92.8; 35-44=%94.2;45 yaş ve

üzeri=%90.0), öğrenim düzeyi (lise veya daha az=%95.2; yüksekokul mezunu=%96.9; üniversite mezunu=%93.3; yüksekisans=%73.9; doktora=%85.0) , aylık ortalama gelir (2000 TL ve altı=%97.2; 2001-3000 TL=%95.2; 3001-4000 TL=%91.5; 4001 TL ve üzeri=%89.4) ve çalışma durumları (çalışmayan=%100.0; çalışan=%92.4) açısından bankayı tercih eden bireylerin oranının yüksek olduğu bulunmuştur (Tablo 8).

Bireylerin bireysel emeklilik sistemini tercih ettiği kurum ile demografik değişkenler arasındaki ilişki incelendiğinde, sadece öğrenim düzeyi ($\chi^2=17.634$ sd=4, $p<0.05$) ile bireylerin bireysel emeklilik sistemini tercih ettiği kurum arasındaki ilişkinin önemli olduğu bulunmuştur (Tablo 8).

Tablo 8. Bireylerin Bireysel Emeklilik Sisteminde Tercih Ettiği Kurum ve Demografik Değişkenlere Göre Dağılımı

Demografik Değişkenler	Banka		Sigorta Şirketi		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Cinsiyet						
Erkek	260	93.5	18	6.5	278	100.0
Kadın	138	92.0	12	8.0	150	100.0
Toplam	398	93.0	30	7.0	428	100.0
$\chi^2=0.348$ df=1; 0.555						
Yaş						
25 yaş ve altı	25	89.3	3	10.7	28	100.0
26-34	167	92.8	13	7.2	180	100.0
35-44	179	94.2	11	5.8	190	100.0
45 yaş ve üzeri	27	90.0	3	10.0	30	100.0
Toplam	398	93.0	30	7.0	428	100.0
$\chi^2=1.448$ df=3; 0.694						
Öğrenim Düzeyi						
Lise veya daha az	59	95.2	3	4.8	62	100.0
Yüksekokul mezunu	95	96.9	3	3.1	98	100.0
Üniversite Mezunu	210	93.3	15	6.7	225	100.0
Yüksekisans	17	73.9	6	26.1	23	100.0
Doktora	17	85.0	3	15.0	20	100.0
Toplam	398	93.0	30	7.0	428	100.0
$\chi^2=17.634$ df=4; 0.001*						
Aylık Ortalama Gelir						
2000 TL ve altı	35	97.2	1	2.8	36	100.0
2001-3000 TL	180	95.2	9	4.8	189	100.0
3001-4000 TL	65	91.5	6	8.5	71	100.0
4001 TL ve üzeri	118	89.4	14	10.6	132	100.0
Toplam	398	93.0	30	7.0	428	100.0
$\chi^2=5.300$ df=3; 0.151						
Çalışma Durumu						
Çalışmayan	34	100.0	-	-	34	100.0
Çalışan	364	92.4	30	7.6	394	100.0
Toplam	398	93.0	30	7.0	428	100.0

	$X^2=2.784$ df=1; 0.095
--	-------------------------

*p<0.05

3.3.4 Bireylerin Bireysel Emeklilik Sistemine Dahil Olmakla İlgili Düşüncelerine İlişkin Bilgiler

Çalışmada bireysel emeklilik sistemine dahil olmayan bireylerin (272) sisteme dahil olmakla ilgili düşüncelerine ilişkin bilgiler verilmiştir. Tablo 4.4'e göre bireylerin %57,7'si sisteme katılmayı düşünürken, %24,3'ü kararsız olduklarını, %18,0'i ise BES'e katılmayı düşünmediklerini ifade etmişlerdir.

Bireylerin BES'e dahil olma düşünceleri çeşitli demografik değişkenler açısından incelendiğinde; erkeklerin (%58,3), "35-44" yaş aralığında olanların (%82,8), yüksekisans mezunları (%69,2), "4001 TL ve üzeri" gelir aralığında olanlar (%82,9) ve çalışmayan bireylerin (%72,1) diğer gruplarda yer alan bireylere oranla daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Bireylerin bireysel emeklilik sistemine dahil olma ile ilgili düşünceleri ve demografik değişkenler arasındaki ilişki istatistiksel olarak incelendiğinde; emeklilik sistemine dahil olma ile ilgili düşünceler ile yaş ($X^2=60.924$ sd=6, p<0.05) ve aylık ortalama gelir ($X^2=15.054$ sd=6, p<0.05) arasındaki ilişkinin önemli olduğu; cinsiyet ($X^2=0.227$ sd=2, p<0.05), öğrenim düzeyi ($X^2=15.717$ sd=10, p<0.05) ve çalışma durumu ($X^2=4.327$ sd=2, p<0.05) ile arasındaki ilişkinin ise önemli olmadığı saptanmıştır (Tablo 9).

Tablo 9. Bireylerin Bireysel Emeklilik Sistemine Dahil Olmakla İlgili Düşünceleri ve Demografik Değişkenlere Göre Dağılımı

Demografik Değişkenler	Düşünürüm		Fikrim Yok		Düşünmem		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Cinsiyet								
Erkek	105	58.3	44	24.4	31	17.2	180	100.0
Kadın	52	56.5	22	23.9	18	19.6	92	100.0
Toplam	157	57.7	66	24.3	49	18.0	272	100.0
$X^2=0.227$ df=2; 0.893								
Yaş								
25 yaş ve altı	11	29.7	11	29.7	15	40.5	37	100.0
26-34	67	50.4	45	33.8	21	15.8	133	100.0
35-44	77	82.8	9	9.7	7	7.5	93	100.0
45 yaş ve üzeri	2	22.2	1	11.1	6	66.7	9	100.0
Toplam	157	57.7	66	24.3	49	18.0	272	100.0
$X^2=60.924$ df=6; 0.000*								
Öğrenim Düzeyi								
Lise veya daha az	55	55.0	29	29.0	16	16.0	100	100.0
Yüksekokul mezunu	48	60.8	20	25.3	11	13.9	79	100.0
Üniversite Mezunu	43	60.6	13	18.3	15	21.1	71	100.0
Yükseklisans	9	69.2	0	0.0	4	30.8	13	100.0
Doktora	2	22.2	4	44.4	3	33.3	9	100.0
Toplam	157	57.7	66	24.3	49	18.0	272	100.0
$X^2=15.717$ df=10; 0.108								
Aylık Ortalama Gelir								
2000 TL ve altı	61	51.3	34	28.6	24	20.2	119	100.0
2001-3000 TL	47	52.2	25	27.8	18	20.0	90	100.0
3001-4000 TL	20	71.4	5	17.9	3	10.7	28	100.0
4001 TL ve üzeri	29	82.9	2	5.7	4	11.4	35	100.0
Toplam	157	57.7	66	24.3	49	18.0	272	100.0
$X^2=15.054$ df=6; 0.020*								
Çalışma Durumu								
Çalışmayan	31	72.1	7	16.3	5	11.6	43	100.0
Çalışan	126	55.0	59	25.8	44	19.2	229	100.0
Toplam	157	57.7	66	24.3	49	18.0	272	100.0
$X^2=4.327$ df=2; 0.115								

*p<0.05

3.3.5 Bireylerin Bireysel Emeklilik Sistemine İlişkin Bilgi Düzeyleri

Çalışmaya katılan bireyler arasında yeterli derecede bilgisi (%47,4) olduğunu belirtenler başta yer alırken, bunu bilgisi olduğunu (%36,7), biraz bilgisi (%9.1) ve BES hakkında her şeyi bildiğini (%6.7) belirtenler izlemektedir (Tablo 10)

Tüm değişkenler içerisinde yeterli derecede bilgim var diyen bireylerin (%47.4) oranı diğer seçeneklere göre en yüksek seviyededir. Demografik değişkenlere göre değerlendirildiğinde; erkeklerin %50,4'ü, kadınların %41,7'si: "25 yaş ve altı" yaş grubundakilerin %36,9'u, "26-34" grubunda olanların %48,2'si, "35-44" grubundakilerin %50,2'si, "45 yaş ve üzeri" yaşındakilerin %38,5'i: "lise veya

daha az mezun” eğitim düzeyindekilerin %31,5’i, “yüksekokul mezunu” olanların %47,5’i, “üniversite mezunu” olan bireylerin %58,5’i, “yükseklisans” mezunlarının %38,9’u, “doktora” mezunu olanların %34,5’i: “2001-3000 TL” gelir grubundakilerin %54,8’i, “3001-4000 TL” geliri olanların %49,5’i, “4001 TL ve üzeri” gelir grubunda olanların %52,7’si: “çalışan” bireylerin %49,4’ü “yeterli derecede bilgin var” seçeneğini belirtmişlerdir (Tablo 10)

Yaş ($X^2=17.280$ sd=9, $p<0.05$), öğrenim düzeyi ($X^2=1.253$ sd=15, $p<0.05$), aylık ortalama gelir ($X^2=85.606$ sd=9, $p<0.05$) ve çalışma durumu ($X^2=18.583$ sd=3, $p<0.05$) demografik değişkenleri ile bireysel emeklilik sistemi hakkındaki bilgi düzeyleri arasındaki ilişkinin istatistiksel açıdan da önemli olduğu saptanmıştır (Tablo 10).

Tablo 10. Bireylerin Bireysel Emeklilik Sistemi Hakkındaki Bilgi Düzeyleri ve Demografik Değişkenlere Göre Dağılımı

Demografik Değişkenler	BES hakkında her şeyi biliyorum		Yeterli derecede bilgin var		Bilgin var		Biraz bilgin var		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Cinsiyet										
Erkek	32	7.0	231	50.4	157	34.3	38	8.3	458	100.0
Kadın	15	6.2	101	41.7	100	41.3	26	10.7	242	100.0
Toplam	47	6.7	332	47.4	257	36.7	64	9.1	700	100.0
	$X^2=5.850$ df=3; 0.119									
Yaş										
25 yaş ve altı	2	3.1	24	36.9	28	43.1	11	16.9	65	100.0
26-34	27	8.6	151	48.2	105	33.6	30	9.6	313	100.0
35-44	16	5.7	142	50.2	108	38.2	17	6.0	283	100.0
45 yaş ve üzeri	2	5.1	15	38.5	16	41.0	6	15.4	39	100.0
Toplam	47	6.7	332	47.4	257	36.7	64	9.1	700	100.0
	$X^2=17.280$ df=9; 0.045*									
Öğrenim Düzeyi										
Lise veya daha az	1	0.6	51	31.5	90	55.6	20	12.4	162	100.0
Yüksekokul mezunu	1	0.6	84	47.5	77	43.5	15	8.5	177	100.0
Üniversite Mezunu	31	10.5	173	58.5	77	26.0	15	5.0	296	100.0
Yükseklisans	9	25.0	14	38.9	7	19.4	6	16.7	36	100.0
Doktora	5	17.2	10	34.5	6	20.7	8	27.6	29	100.0
Toplam	47	6.7	332	47.4	257	36.7	64	9.1	700	100.0
	$X^2=1.253$ df=15; 0.000*									
Aylık Ortalama Gelir										
2000 TL ve altı	1	0.7	42	27.1	90	58.1	22	14.2	155	100.0
2001-3000 TL	11	3.9	153	54.8	94	33.7	21	7.5	279	100.0
3001-4000 TL	8	8.0	49	49.5	32	32.3	10	10.1	99	100.0
4001 TL ve üzeri	27	16.2	88	52.7	41	24.6	11	6.6	167	100.0
Toplam	47	6.7	332	47.4	257	36.7	64	9.1	700	100.0
	$X^2=85.606$ df=9; 0.000*									
Çalışma Durumu										
Çalışmayan	1	1.3	24	31.2	44	57.1	8	10.4	77	100.0
Çalışan	46	7.4	308	49.4	213	34.2	56	9.0	623	100.0
Toplam	47	6.7	332	47.4	257	36.7	64	9.1	700	100.0
	$X^2=18.583$ df=3; 0.000*									

* $p<0.05$

3.3.6 Bireylerin Bireysel Emeklilik Sistemi Hakkında Bilgi Edindikleri Kaynaklar

BES hakkında bilgisi olduğunu belirten 700 katılımcının %59,6'sı bu bilgiyi banka şubelerinden, %13,6'sı arkadaş veya akrabalarından, %11,4'ü internetten, %9,9'u sigorta şirketinden ve %5,6'sı görsel medyadan edindiklerini belirtmişlerdir.

BES'e ilişkin bilgi kaynakları arasında banka şubelerinden bilgi edindiğini belirten bireyler demografik değişkenler ve kategorileri açısından da farklılık göstermemektedir (Kadın:%60,3 Erkek:%59,2; "26-34" yaş:%58,5 "35-44":%58,7 "45 yaş ve üzeri":%64,1 "25 yaş ve altı":%66,2; "doktora mezunu":%34,5 "yükseklisans":%58,3 "üniversite mezunu":%58,5 "yüksekokul mezunu":%58,3 "lise veya daha az":%63,6; "4001 TL ve üzeri" gelir:%52,7 "3001-4000 TL":%59,6 "2001-3000 TL":%60,9 "2000 TL ve altı":%64,5; "çalışmayan":%61,0 "çalışan":59,4) (Tablo 11).

Bireylerin bireysel emeklilik sistemine ilişkin bilgi kaynakları ile demografik değişkenler arasındaki ilişki istatistiksel olarak önemsiz bulunmuştur [cinsiyet($X^2=2.697$ sd=4, $p>0.05$), yaş($X^2=10.617$ sd=12, $p>0.05$), öğrenim düzeyi($X^2=26.572$ sd=20, $p>0.05$), aylık ortalama gelir($X^2=14.097$ sd=12, $p>0.05$), çalışma durumu ($X^2=4.708$ sd=4, $p>0.05$)] (Tablo 11).

Tablo 11. Bireylerin Bireysel Emeklilik Sistemi Hakkındaki Bilgilerinin Kaynakları ve Demografik Değişkenlere Göre Dağılımı

Demografik Değişkenler	İnternet		Görsel medya		Arkadaş/Akraba		Banka şubesi		Sigorta şirketi		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Cinsiyet												
Erkek	54	11.8	29	6.3	63	13.8	271	59.2	41	9.0	458	100.0
Kadın	26	10.7	10	4.1	32	13.2	146	60.3	28	11.6	242	100.0
Toplam	80	11.4	39	5.6	95	13.6	417	59.6	69	9.9	700	100.0
	$X^2=2.697$ df=4; 0.610											
Yaş												
25 yaş ve altı	8	12.3	1	1.5	8	12.3	43	66.2	5	7.7	65	100.0
26-34	31	9.9	17	5.4	49	15.7	183	58.5	33	10.5	313	100.0
35-44	34	12.0	19	6.7	37	13.1	166	58.7	27	9.5	283	100.0
45 yaş ve üzeri	7	18.0	2	5.1	1	2.6	25	64.1	4	10.3	39	100.0
Toplam	80	11.4	39	5.6	95	13.6	417	59.6	69	9.9	700	100.0
	$X^2=10.617$ df=12; 0.562											
Öğrenim Düzeyi												
Lise veya daha az	24	14.8	11	6.8	10	6.2	103	63.6	14	8.6	162	100.0
Yüksekokul mezunu	16	9.0	10	5.7	25	14.1	110	62.2	16	9.0	177	100.0
Üniversite Mezunu	30	10.1	14	4.7	49	16.6	173	58.5	30	10.1	296	100.0
Yükseklisans	3	8.3	1	2.9	6	16.7	21	58.3	5	13.9	36	100.0
Doktora	7	24.1	3	10.3	5	17.2	10	34.5	4	13.8	29	100.0
Toplam	80	11.4	39	5.6	95	13.6	417	59.6	69	9.9	700	100.0
	$X^2=26.572$ df=20; 0.148											
Aylık Ortalama Gelir												
2000 TL ve altı	16	10.3	13	8.4	12	7.8	100	64.5	14	9.0	155	100.0
2001-3000 TL	29	10.4	14	5.0	38	13.6	170	60.9	28	10.0	279	100.0
3001-4000 TL	12	12.1	5	5.1	16	16.2	59	59.6	7	7.1	99	100.0
4001 TL ve üzeri	23	13.8	7	4.2	29	17.4	88	52.7	20	12.0	167	100.0
Toplam	80	11.4	39	5.6	95	13.6	417	59.6	69	9.9	700	100.0
	$X^2=14.097$ df=12; 0.295											
Çalışma Durumu												
Çalışmayan	8	10.4	3	3.9	7	9.1	47	61.0	12	15.6	77	100.0
Çalışan	72	11.6	36	5.8	88	14.1	370	59.4	57	9.2	623	100.0
Toplam	80	11.4	39	5.6	95	13.6	417	59.6	69	9.9	700	100.0
	$X^2=4.708$ df=4; 0.319											

*p<0.05

3.3.7 Bireylerin Bireysel Emeklilik Sistemine İlişkin Görüşleri

Bireysel emeklilik sistemini, çalışmaya katılan bireylerin %57,3'ü "Yatırım aracı", %17,6'sı "Emekliliğe maddi açıdan katkı", %13'ü "Kendi başıma tasarruf yapamadığım için gerekli", %9,3'ü "Geleceğin güvencesi" ve %2,9'u ise "Gereksiz" olarak gördüklerini ifade etmişlerdir.

Bireylere bireysel emeklilik sistemini ne ifade demografik değişkenler göre değerlendirildiğinde; erkeklerin %59'u, kadınların %54,1'i, "25 yaş ve altı" yaş grubundakilerin %38,5'i, "45 yaş ve üzeri" grubundakilerin %48,7'si, "26-34" yaş aralığında olanların %52,1'i, "35-44" yaş aralığındakilerin %68,6'sı, "yükseklisans" mezunu olanların %44,4'ü, "lise veya daha az mezun" olanların %53,7'si, "yüksekokul mezunu" olanların %55,9'u, "üniversite mezunu" olanların %61,2'si, "doktora" mezunu olanların %62,1'i, "2000 TL ve altı" gelir grubundakilerin %45,8'i, "2001-3000 TL" grubundakilerin %53,1'i, "4001 TL ve üzeri" gelir

aralığındakilerin %66,5'i, "3001-4000 TL" gelir aralığındaki bireylerin %71,7'si, "çalışmayan" bireylerin %52'si, "çalışan" bireylerin %58'i bireysel emeklilik sistemini "tasarruf aracı" olarak gördüklerini belirtmişlerdir (Tablo 12).

Yaş ($\chi^2=57.278$ sd=12, $p<0.05$), öğrenim düzeyi ($\chi^2=74.620$ sd=20, $p<0.05$), aylık ortalama gelir ($\chi^2=47.697$ sd=12, $p<0.05$) ve çalışma durumu ($\chi^2=9.536$ sd=4, $p<0.05$) demografik değişkenleri ile bireylerin bireysel emeklilik sistemini nasıl gördükleri arasındaki ilişkinin önemli olduğu, cinsiyet ($\chi^2=7.795$ sd=4, $p<0.05$) ile önemli olmadığı belirlenmiştir (Tablo 12).

Tablo 12. Bireylere Bireysel Emeklilik Sisteminin Ne İfade Ettiği ve Demografik Değişkenlere Göre Dağılımı

Demografik Değişkenler	Tasarruf aracı		Geleceğin Güvencesi		Emekliliğe maddi açıdan katkı		Kendi başıma tasarruf yapamadığım için gerekli		Gereksiz		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Cinsiyet												
Erkek	270	59.0	37	8.1	87	19.0	51	11.1	13	2.8	458	100
Kadın	131	54.1	28	11.6	36	14.9	40	16.5	7	2.9	242	100
Toplam	401	57.3	65	9.3	123	17.6	91	13.0	20	2.9	700	100
	$\chi^2=7.795$ df=4; 0.099											
Yaş												
25 yaş ve altı	25	38.5	10	15.4	12	18.5	17	26.2	1	1.5	65	100
26-34	163	52.1	29	9.3	55	17.6	56	17.9	10	3.2	313	100
35-44	194	68.6	19	6.7	49	17.3	16	5.7	5	1.8	283	100
45 yaş ve üzeri	19	48.7	7	18.0	7	18.0	2	5.1	4	10.3	39	100
Toplam	401	57.3	65	9.3	123	17.6	91	13.0	20	2.9	700	100
	$\chi^2=57.278$ df=12; 0.000*											
Öğrenim Düzeyi												
Lise veya daha az	87	53.7	26	16.1	34	21.0	4	2.5	11	6.8	162	100
Yüksekokul mezunu	99	55.9	15	8.5	38	21.5	22	12.4	3	1.7	177	100
Üniversite Mezunu	181	61.2	23	7.8	36	12.2	54	18.2	2	0.7	296	100
Yükseklisans	16	44.4	-	-	9	25.0	8	22.2	3	8.3	36	100
Doktora	18	62.1	1	3.5	6	20.7	3	10.3	1	3.5	29	100
Toplam	401	57.3	65	9.3	123	17.6	91	13.0	20	2.9	700	100
	$\chi^2=74.620$ df=20; 0.000*											
Aylık Ortalama Gelir												
2000 TL ve altı	71	45.8	17	11.0	34	21.9	21	13.6	12	7.7	155	100
2001-3000 TL	148	53.1	26	9.3	47	16.9	53	19.0	5	1.8	279	100
3001-4000 TL	71	71.7	8	8.1	13	13.1	6	6.1	1	1.0	99	100
4001 TL ve üzeri	111	66.5	14	8.4	29	17.4	11	6.6	2	1.2	167	100
Toplam	401	57.3	65	9.3	123	17.6	91	13.0	20	2.9	700	100
	$\chi^2=47.697$ df=12; 0.000*											
Çalışma Durumu												
Çalışmayan	40	52.0	7	9.1	22	28.6	5	6.5	3	3.9	77	100
Çalışan	361	58.0	58	9.3	101	16.2	86	13.8	17	2.7	623	100
Toplam	401	57.3	65	9.3	123	17.6	91	13.0	20	2.9	700	100
	$\chi^2=9.536$ df=4; 0.049*											

* $p<0.05$

3.3.8 Bireysel Emeklilik Sistemine Katılımı Etkileyen Faktörler

Bireylerin, bireysel emeklilik sistemine katılım aşamasında göz önünde bulundukları kriterlerin etkisini belirlemek amacıyla hazırlanan ve 10 ifadeden oluşan “Bireysel Emeklilik Sistemine Katılımı Etkileyen Faktörler”in puan ortalamaları, standart sapmaları, frekansları, yüzdeleri ve demografik değişkenlerle olan ilişkilerine yönelik değerlendirilmelere yer verilmiştir.

Bireysel emeklilik sistemine katılımı etkileyen faktörlere ilişkin toplam puan aralığı 15 ile 50 arasında değişmekte ve ortalama puanın 40.2 (S=5.3) olduğu belirlenmiştir. İfadelerin ayrı ayrı ortalama puanları ve standart sapmaları hesaplanmıştır. Hesaplamalara göre; bireysel emeklilik sistemine katılımı etkileyen faktörler arasında “tasarruf imkanı” maddesinin en yüksek (\bar{X} =4.5, s=0.6), “çalışanların davranışları” maddesinin (\bar{X} =3.2, s=1.08) en düşük puan ortalamasını gösterdiği belirlenmiştir. Faktörler arasında “tasarruf imkanı” (%60), “devlet desteği” (%43.4) ve “prim ödemesi” (%35,1) gibi maddelerin bireylerin bireysel emeklilik sistemine katılımında “çok önemli” olduğu belirlenmiştir (Tablo 13).

Tablo 13. Bireysel Emeklilik Sistemine Katılımı Etkileyen Faktörler

Bireylerin BES Davranışını Etkileyen Unsurlar	\bar{X}	S	Hiç Önemli Değil		Önemli Değil		Kararsızım		Önemli		Çok Önemli	
			N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
1.Devlet Desteği	4.3	0.74	3	0.4	23	3.3	29	4.1	341	48.7	304	43.4
2.Prim Ödemesi	4.3	0.65	1	0.1	7	1.0	53	7.6	393	56.1	246	35.1
3. Fon işletim giderinin yüksek olması	4.1	0.75	2	0.3	16	2.3	116	16.6	367	52.4	199	28.4
4.Vergi Avantajı	4.1	0.85	5	0.7	25	3.6	127	18.1	305	43.6	238	34.0
5.Tasarruf İmkânı	4.5	0.64	1	0.1	5	0.7	33	4.7	241	34.4	420	60.0
6.Çalışanların Davranışı	3.2	1.08	43	6.1	145	20.7	222	31.7	212	30.3	78	11.1
7.Şirketin Görünümü	3.3	1.04	31	4.4	133	19.0	233	33.3	221	31.6	82	11.7
8. Giriş aidatının yüksek olması	4.2	0.70	4	0.6	17	2.4	51	7.3	425	60.7	203	29.0
9.Katkı Payı Ödemesi	4.2	0.63	1	0.1	10	1.4	42	6.0	429	61.3	218	31.1
10.Yönetim Gideri	4.1	0.67	2	0.3	14	2.0	62	8.9	430	61.4	192	27.4

Cronbach's Alpha:.87

Tablo 14'te Bireysel emeklilik sistemine katılımı etkileyen faktörler ile demografik değişkenler arasındaki ilişki istatistiksel açıdan incelenmiştir. Ortalama puanların karşılaştırılması amacıyla; iki gruptan oluşan değişkenlerde ilişkisiz örneklem t-testi, üç ve daha fazla gruptan oluşan değişkenler de ise tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır. Bireysel emeklilik sistemine katılımı etkileyen

faktörler ile BES'e dahil olma durumu arasındaki ilişkinin önemli olduğu bulunmuştur ($t=2.182$, $SD=698$, $p<0.05$). Bu önemliliğin BES'e dahil olan bireylerden kaynaklandığı belirlenmiştir ($\bar{X}=40.6$, $s=5.19$). Yani BES'e katılımı etkileyen faktörlerden, BES'e dahil olan bireylerin (%61,1), dahil olmayanlara (%38,9) göre daha fazla etkilendikleri söylenebilir. Bireysel emeklilik sistemine katılımı etkileyen faktörler ile cinsiyet, yaş, öğrenim düzeyi, aylık ortalama gelir ve çalışma durumu arasındaki ilişkinin önemli olmadığı bulunmuştur ($p>0.05$).

Tablo 14. Bireysel Emeklilik Sistemine Katılımı Etkileyen Faktörler ile Demografik Değişkenler Arasındaki İlişkiye Yönelik İstatistiksel Analiz Sonuçları

Değişkenler	N	%	\bar{X}	S	Test	SD	Sig.
Cinsiyet							
a. Erkek	458	65.4	40.1	5.56	-0.649	698	.516
b. Kadın	242	34.6	40.4	4.86			
Yaş							
a.25 yaş ve altı	65	9.3	39.6	6.39	0.875	699	.454
b.26-34	313	44.7	40.4	5.29			
c.35-44	283	40.4	40.3	4.75			
d.45 yaş ve üzeri	39	5.6	40.4	4.59			
Öğrenim Durumu							
a. Lise veya daha az	162	23.2	39.5	6.04	2.253	699	.062
b. Yüksekokul mezunu	177	25.3	40.5	5.09			
c. Üniversite Mezunu	296	42.3	40.7	5.04			
d. Yüksek lisans	36	5.1	39.0	4.10			
e. Doktora	29	4.1	39.2	6.20			
Gelir							
a. 2000 TL ve altı	155	22.1	39.6	6.39	0.875	699	.454
b. 2001-3000 TL	279	39.9	40.4	5.29			
c. 3001-4000 TL	99	14.1	40.3	4.75			
d. 4001 TL ve üzeri	167	23.9	40.4	4.59			
Çalışma Durumu							
a. Çalışmayan	77	11.0	40.0	4.54	-0.424	698	.671
b. Çalışan	623	89.0	40.2	5.42			
BES'e Dahil Olma Durumu							
a. Evet	428	61.1	40.6	5.19	2.182	698	.029*
b. Hayır	272	38.9	39.7	5.50			

* $p<0.05$

3.3.9 Bireylerin Bireysel Emeklilik Sistemine Katılmaya Yönelik Tutum ve Davranışları

Bireylerin bireysel emeklilik sistemine bakış açılarını belirlemek için oluşturulan “Bireylerin bireysel emeklilik sistemine katılmaya yönelik tutum ve davranışları” ölçeğinin 23 olan madde sayısı yapılan faktör analizi sonucunda; 2 maddenin ayrı ayrı faktörlerde bulunması ve 2 maddenin de madde yüklerinin .30 değerinin altında olması sebebiyle ölçekten çıkarılmış ve ölçek 19 madde üzerinden

değerlendirilmiştir. Ölçeğe ait 19 maddenin puan ortalaması, standart sapması, frekans, yüzde ve demografik değişkenlerle ilişkileri verilmiştir.

Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre; bireylerin bireysel emeklilik sistemine katılmaya yönelik tutum ve davranışları ölçeğinin puanlarının 19 ile 90 aralığında ve puan ortalamasının ise 69.5 (± 1.06) olduğu belirlenmiştir. Her bir maddenin ayrı ayrı puan ortalamaları incelendiğinde; “Yapılan yeni düzenlemelerin tüketici yararına olduğunu düşünüyorum” ($\bar{X}=4.1$ S=0.95), “Emekli olmak için belirlenen 56 yaşını uygun bulmuyorum” ($\bar{X}=4.1$, S=1.04), “BES’e girişte alınan aidatları yüksek buluyorum” ($\bar{X}=3.9$, S=1.07) ve “BES de devlet katkısının olması sisteme katılma isteğimi artırmaktadır” ($\bar{X}=3.9$, S=0.92) ifadelerinin diğer maddelere göre daha yüksek puan ortalamasına sahip oldukları gözlemlenmiştir. “Sigorta şirketlerinin bireysel emeklilik konusuna yeteri kadar önem verdiğini düşünmüyorum” ($\bar{X}=3.0$, S=1.11) maddesinin ise en düşük puan ortalamasına sahip olduğu belirlenmiştir (Tablo 15).

“BES’in rahat bir emeklilik dönemi geçirmeme yardımcı olacağını düşünüyorum” (%55,7), “BES’de birikimlerimin profesyoneller tarafından yönlendirilmesi sisteme olumlu bakmamı sağlamaktadır” (%54,6), “BES’de devlet katkısının olması sisteme katılma isteğimi artırmaktadır” (%51), “BES sayesinde ikinci bir emeklilik maaşı olarak finansal açıdan rahat bir emeklilik planlıyorum” (%51) maddelerini bireylerin “katılıyorum” olarak belirttikleri görülmüştür.

Tablo 15. Bireylerin Bireysel Emeklilik Sistemine Katılmaya Yönelik Tutum ve Davranışları

Bireylerin BES'e Katılmaya Yönelik Tutum ve Davranışları	\bar{X}	S	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum	
			N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
1.BES ile geleceğe daha pozitif bakabiliyorum.	3.5	1.08	38	5.4	86	12.3	161	23.0	297	42.4	118	16.9
2.BES'i iyi bir yatırım aracı olarak görüyorum.	3.8	0.93	14	2.0	43	6.1	191	27.3	301	43.0	151	21.6
3.Yapılan yeni düzenlemelerin tüketici yararına olduğunu düşünüyorum.	4.1	0.95	12	1.7	33	4.7	116	16.6	258	36.9	281	40.1
4.BES'in rahat bir emeklilik dönemi geçirmeme yardımcı olacağını düşünüyorum.	3.8	0.96	21	3.0	68	9.7	97	13.9	390	55.7	124	17.7
5.BES'in kişilere ve ülkeye büyük faydalar sağlayacağını düşünüyorum.	3.4	0.92	24	3.4	56	8.0	290	41.4	249	35.6	81	11.6
6.BES'in Türkiye'de yeterince tanıtılmadığını düşünüyorum.	3.8	1.02	17	2.4	67	9.6	150	21.4	283	40.4	183	26.1
7.BES'in yapısal sorunlarının tam olarak çözülmediğini düşünüyorum.	3.9	0.93	11	1.6	42	6.0	170	24.3	290	41.4	187	26.7
8.Vergisel teşviklerin yeterli olduğunu düşünmüyorum.	3.2	1.43	126	18.0	129	18.4	63	9.0	233	33.3	149	21.3
9.Emekli olmak için belirlenen 56 yaşını uygun bulmuyorum.	4.1	1.04	26	3.7	45	6.4	66	9.4	286	40.9	277	39.6
10.BES sayesinde ikinci bir emeklilik maaşı olarak finansal açıdan rahat bir emeklilik planlıyorum.	3.6	0.91	22	3.1	49	7.0	182	26.0	355	50.7	92	13.1
11.BES'deki yatırım danışmanlarının yeterli bilgiye sahip olduklarını düşünüyorum.	3.5	0.90	22	3.1	43	6.1	266	38.0	282	40.3	87	12.4
12.BES'e girişte alınan aidatları yüksek buluyorum.	3.9	1.07	31	4.4	45	6.4	131	18.7	275	39.3	218	31.1
13.BES de yapılan kesintiler kar elde etmemi engelleyecek düzeydedir.	3.4	1.00	35	5.0	67	9.6	255	36.4	252	36.0	91	13.0
14.Hayat sigortalarında yaşanan olumsuz tecrübeler BES'e bakışımı olumsuz etkilemektedir.	3.6	1.09	47	6.7	64	9.1	153	21.9	314	44.9	122	17.4
15.BES de devlet katkısının olması sisteme katılma isteğimi artırmaktadır.	3.9	0.92	16	2.3	40	5.7	99	14.1	357	51.0	188	26.9
16.BES'e olan güvenliliğin zamanla daha da artacağını düşünüyorum.	3.8	0.95	17	2.4	46	6.6	148	21.1	323	46.1	166	23.7
17.BES de birikimlerimin profesyoneller tarafından yönlendirilmesi sisteme olumlu bakmamı sağlamaktadır.	3.8	0.87	17	2.4	32	4.6	140	20.0	382	54.6	129	18.4
18.Mevcut sigorta sisteminin yetersiz olduğunu ve bu yüzden BES'e katılmayı düşünüyorum.	3.4	1.11	53	7.6	94	13.4	203	29.0	254	36.3	96	13.7
19.Sigorta şirketlerinin bireysel emeklilik konusuna yeteri kadar önem verdiğini düşünmüyorum.	3.0	1.11	81	11.6	118	16.9	261	37.3	182	26.0	58	8.3

Bireylerin bireysel emeklilik sistemine katılmaya yönelik tutum ve davranışlar ile demografik değişkenler arasındaki ilişki istatistiksel olarak incelendiğinde; öğrenim durumu ($F=7.976$, $SD=699$, $p<.001$) ve BES'e dahil olma durumu ($t=4.316$, $SD=698$, $p<.001$) ile tutum ve davranışlar arasındaki ilişkinin önemli olduğu bulunmuştur. Bu önemliliğin hangi öğrenim düzeyi veya öğrenim

düzeyleri arasındaki farktan kaynaklandığını belirlemek amacıyla uygulanan Tukey Testi'ne göre; “üniversite mezunu” grubu ile “doktora mezunu” ($\bar{X}=64.0$, $S=8.75$) ve “yüksekokul mezunu” ($\bar{X}=67.4$, $S=11.07$) grupları ile arasındaki farktan kaynaklandığı belirlenmiştir. BES’e dahil olma durumu ile ölçek arasındaki önemliliğin; BES’e dahil olan bireylerden kaynaklandığı belirlenmiştir ($\bar{X}=70.8$, $S=10.00$). BES’e dahil olan bireylerin (%61.1) BES’e dahil olmayan bireylere (%38.9) göre BES’e karşı tutum ve davranışlarının daha olumlu olduğu söylenebilir (Tablo 16).

Tablo 16. Bireylerin Bireysel Emeklilik Sistemine Katılmaya Yönelik Tutum ve Davranışları ile Demografik Değişkenler Arasındaki İlişkiye Yönelik İstatistiksel Analiz Sonuçları

Değişkenler	N	%	\bar{X}	S	Test	SD	Sig.	Tukey
Cinsiyet								
a. Erkek	458	65.4	69.6	10.65	0.508	698	.570	
b. Kadın	242	34.6	69.2	10.49				
Yaş								
a.25 yaş ve altı	65	9.3	67.9	9.17	1.478	699	.219	
b.26-34	313	44.7	70.3	10.40				
c.35-44	283	40.4	69.0	10.70				
d.45 yaş ve üzeri	39	5.6	68.3	13.05				
Öğrenim Durumu								
a. Lise veya daha az	162	23.2	69.1	11.00	7.976	699	.000*	e<c b<c
b. Yüksekokul mezunu	177	25.3	67.4	11.07				
c. Üniversite Mezunu	296	42.3	71.8	9.86				
d. Yüksek lisans	36	5.1	67.1	9.38				
e. Doktora	29	4.1	64.0	8.75				
Gelir								
a. 2000 TL ve altı	155	22.1	68.4	12.01	0.643	699	.588	
b. 2001-3000 TL	279	39.9	69.8	10.38				
c. 3001-4000 TL	99	14.1	69.6	10.40				
d. 4001 TL ve üzeri	167	23.9	69.8	9.63				
Çalışma Durumu								
a. Çalışmayan	77	11.0	68.4	10.59	-0.976	698	.330	
b. Çalışan	623	89.0	69.6	10.59				
BES’e Dahil Olma Durumu								
a. Evet	428	61.1	70.8	10.00	4.316	698	.000*	
b. Hayır	272	38.9	67.3	11.14				

*p<0.001

3.3.10 Emekliliği Planlama Süreci Ölçeği

Finansal planlama süreci 14 maddeden meydana gelmektedir. Bu alt faktörün puan aralığı 14 ile 65 arasında değişmekte olup, puan ortalamasının 41.8(±8.04) olduğu belirlenmiştir. “Emeklilik için Finansal hazırlıklar yapmak gerekli” ($\bar{X}=3.7$, $S=1.18$) ifadesinin en yüksek ortalamaya; “Bugün emekli olmak

zorunda kalırsam, emeklilikte gerekecek yeterli paraya sahibim” ($\bar{X}=2.5$, $S=1.18$) ifadesinin ise en düşük puan ortalamasına sahip olduğu belirlenmiştir. *Yaşam tarzını planlama süreci* 11 maddeden oluşmakta ve puan ortalaması $35.5(\pm 6.25)$ puan aralığının ise 11 ile 52 arasında değişmekte olduğu bulunmuştur. “İş dışında yapmaktan hoşlandığım pek çok ilgilerim var” ($\bar{X}=3.7$, $s=1.03$), “Bugün emekli olmak zorunda kalsam, benim zamanımla yapabileceğim pek çok şey var” ($\bar{X}=3.6$, $s=1.06$) ve “Emeklilik için yeni aktiviteler geliştirmek gerekli” ($\bar{X}=3.5$, $s=1.07$) maddelerinin diğer maddelere göre yüksek puan ortalamasına sahip olduğu belirlenmiştir. *Psiko-sosyal planlama süreci* 12 maddeden oluşmaktadır. Puan ortalaması $33.4(\pm 8.11)$ ve puan aralığının 12 ile 55 arasında değiştiği tespit edilmiştir. Puan ortalamasının en yüksek olduğu ifade “Şimdiden emeklilikteki rollerime hazırlanmak yerine, gelecekte rollerim ortaya çıktığında onlarla ilişkili herhangi bir konuda uğraşmayı tercih ederim” ($\bar{X}=3.3$, $S=1.20$), en düşük olduğu ifadenin ise “Çalışma saatlerimi azaltmaya başladım veya azalttım” ($\bar{X}=2.1$, $S=1.04$) olduğu belirlenmiştir. *Sağlık planlama süreci* 11 maddeden oluşmakta olup puan ortalamasının $33.7 (\pm 6.69)$ (min. 11, max. 55 puan aralığı) olduğu bulunmuştur. “Yaşlı insanlar için sağlığın önemi hakkında net bir bilgiye sahibim” ($\bar{X}=3.5$, $s=1.05$), “Fiziksel aktivite yapmaya çalışıyorum (örn: düzenli olarak yürüyorum, spor veya yoga yapıyorum vb.)” ($\bar{X}=3.4$, $s=1.22$) ve “Şimdiki sağlık durumum ile gelecekte olmasını istediğim sağlık durumumu sıklıkla karşılaştırıyorum” ($\bar{X}=3.4$, $s=1.26$) maddelerinin yüksek puan ortalamasına sahip oldukları belirlenmiştir (Tablo 17).

Tablo 4.12’deki verilere göre; “Bugün emekli olmak zorunda kalsam, benim zamanımla yapabileceğim pek çok şey var” (%46), “Emeklilik için yeni aktiviteler geliştirmek gerekli” (%39.9), “Yaşlı insanlar için sağlığın önemi hakkında net bir bilgiye sahibim” (%39.1), “Benim yaşındaki insanların emeklilik için Finansal hazırlıklar yaptıklarını biliyorum” (%38.4) ve “Emeklilik için Finansal hazırlıklar yapmak gerekli” (%38.3) maddelerini katılımcılar “benim için doğru” olarak belirtmişlerdir.

Tablo 17. Emekliliği Planlama Süreci Ölçeği

Emekliliği Planlama Süreci Ölçeği	\bar{X}	S	Benim için Kesinlikle Doğru Değil		Benim için Doğru Değil		Benim için Doğru Olup Olmadığından Emin Değilim		Benim için Doğru		Benim için Kesinlikle Doğru	
			N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
			Finansal Planlama Süreci									
1. Gelecekteki finansal durumum hakkında çok düşündüm.	3.1	1.22	77	11.0	156	22.3	149	21.3	225	32.1	93	13.3
2. Mevcut finansal durumum ile emekli olduğumda sahip olmak istediğim finansal durumumu sık sık karşılaştırıyorum.	3.1	1.36	122	17.4	125	17.9	135	19.3	194	27.7	124	17.7
3. Emeklilere yönelik finansal konular hakkında net bir bilgiye sahibim.	3.0	1.20	98	14.0	150	21.4	196	28.0	189	27.0	67	9.6
4. Emeklilere yönelik finansal konular hakkında ailemle sık sık konuşuyorum.	2.9	1.24	103	14.7	185	26.4	178	25.4	149	21.3	85	12.1
19. Emeklilikteki finansal durumum hakkında düşünmeye başlamak için daha çok erken.	3.1	1.28	108	15.4	132	18.9	143	20.4	226	32.3	91	13.0
20. Şimdiden finansal hazırlıklar yapmak yerine emekliliğe yakın herhangi bir finansal konuyla uğraşmayı tercih ederim.	2.9	1.23	113	16.1	139	19.9	211	30.1	162	23.1	75	10.7
21. Benim yaşındaki insanların emeklilik için finansal hazırlıklar yaptıklarını biliyorum.	3.2	1.15	62	8.9	162	23.1	143	20.4	269	38.4	64	9.1
22. Emeklilik için finansal hazırlıklar yapmak gerekli.	3.7	1.18	48	6.9	83	11.9	117	16.7	268	38.3	184	26.3
33. Bugün emekli olmak zorunda kalırsam, emeklilikte gerekecek yeterli paraya sahibim.	2.5	1.18	160	22.9	238	34.0	159	22.7	96	13.7	47	6.7
34. 65 yaşında emekli olmak zorunda kalırsam, emeklilikte gerekecek yeterli paraya sahibim.	2.7	1.15	117	16.7	188	26.9	218	31.1	130	18.6	47	6.7
35. Aile üyeleri gelirimizden yeterli bir oranı biriktiriyor veya bununla yatırım yapıyorlar.	2.7	1.10	102	14.6	218	31.1	210	30.0	130	18.6	40	5.7
36. Emekli olduğum zaman, emeklilik için istediğim yaşam standardını sağlamak için yeterli gelire sahip olacağım.	2.9	1.10	79	11.3	170	24.3	240	34.3	159	22.7	52	7.4
37. Emekli olduğum zaman borçsuz bir eve sahip olmuş olacağım.	3.0	1.17	66	9.4	177	25.3	222	31.7	141	20.1	94	13.4
38. Emekli olduğum zaman beklenmedik harcamalar için yeterli paraya sahip olacağım.	3.0	1.15	82	11.7	134	19.1	260	37.1	144	20.6	80	11.4
Yaşam Tarzını Planlama Süreci												
9. Emeklilikte zamanımı nasıl geçireceğim hakkında çok fazla düşünüyorum.	2.8	1.24	116	16.6	184	26.3	155	22.1	180	25.7	65	9.3
10. Zamanımı şimdi nasıl geçirdiğim ile emeklilikte zamanımı nasıl geçirmek istediğimi sık sık karşılaştırıyorum.	3.0	1.34	115	16.4	177	25.3	114	16.3	189	27.0	105	15.0
11. Emekli insanların zamanlarını nasıl geçirdikleri konusunda net bir bilgiye sahibim.	3.2	1.04	47	6.7	121	17.3	234	33.4	238	34.0	60	8.6
12. Emekli insanların zamanlarını nasıl geçirdikleri hakkında ailemle sık sık konuşuyorum.	2.8	1.16	121	17.3	165	23.6	226	32.3	139	19.9	49	7.0
25. Emeklilikte zamanımı nasıl geçireceğim hakkında düşünmeye başlamak için daha çok erken.	3.2	1.16	67	9.6	139	19.9	189	27.0	225	32.1	80	11.4
26. Şimdiden emekliliğimde zamanımı nasıl geçireceğimi düşünmek yerine emekli olduğumda zamanımı nasıl geçireceğime karar vermeyi tercih ederim.	3.3	1.28	83	11.9	118	16.9	150	21.4	216	30.9	133	19.0
27. Benim yaşındaki insanların zamanlarını geçirmek için yeni yollar geliştirdiklerini biliyorum.	3.2	1.13	56	8.0	123	17.6	222	31.7	204	29.1	95	13.6
28. Emeklilik için yeni aktiviteler geliştirmek gerekli.	3.5	1.07	40	5.7	66	9.4	191	27.3	279	39.9	124	17.7
44. Bugün emekli olmak zorunda kalsam, benim zamanımla yapabileceğim pek çok şey var.	3.6	1.06	32	4.6	87	12.4	135	19.3	322	46.0	124	17.7

45. Son zamanlarda yeni ilgi alanları, aktiviteleri veya hobilerle meşgulüm.	3.2	1.18	61	8.7	149	21.3	179	25.6	211	30.1	100	14.3
46. İş dışında yapmaktan hoşlandığım pek çok ilgilerim var.	3.7	1.03	27	3.9	56	8.0	203	29.0	263	37.6	151	21.6
Psiko-sosyal Planlama Süreci												
13. Emekli bir insan olarak aile içindeki rollerim hakkında çok fazla düşünüyorum.	2.8	1.22	125	17.9	181	25.9	182	26.0	151	21.6	61	8.7
14. Emekli bir insan olarak toplum içindeki rollerim hakkında çok fazla düşünüyorum.	2.7	1.25	145	20.7	198	28.3	171	24.4	117	16.7	69	9.9
15. Emekli olduklarında insanların rollerinin nasıl değişebileceği konusunda net bir bilgiye sahibim.	3.1	1.23	84	12.0	153	21.9	153	21.9	222	31.7	88	12.6
16. Şimdiki rollerimi emekli bir birey olduğumda sahip olmak istediğim rollerle sık sık karşılaştırıyorum.	2.8	1.19	103	14.7	217	31.0	178	25.4	137	19.6	65	9.3
17. Emekli insanların rolleri hakkında ailemle sık sık konuşuyorum.	2.7	1.19	140	20.0	179	25.6	193	27.6	142	20.3	46	6.6
18. Emekli olmanın nasıl bir şey olduğu konusunda insanlarla sık sık konuşurum.	2.6	1.20	151	21.6	200	28.6	160	22.9	147	21.0	42	6.0
29. Emekli bir birey olarak rollerimi düşünmek için daha çok erken.	3.0	1.32	119	17.0	153	21.9	117	16.7	220	31.4	91	13.0
30. Şimdiden emeklilikteki rollerime hazırlanmak yerine, gelecekte rollerim ortaya çıktığında onlarla ilişkili herhangi bir konuda uğraşmayı tercih ederim.	3.3	1.20	76	10.9	88	12.6	163	23.3	265	37.9	108	15.4
31. Benim yaşındaki insanların rollerindeki değişimler için hazırladıklarını biliyorum.	3.0	1.12	61	8.7	188	26.9	187	26.7	202	28.9	62	8.9
32. Emekli bir birey olarak rollerimdeki değişimler için hazırlanmak gerekli.	3.1	1.21	83	11.9	125	17.9	195	27.9	200	28.6	97	13.9
47. İşimden yavaş yavaş uzaklaşmaya başladım.	2.2	1.03	217	31.0	213	30.4	209	29.9	43	6.1	18	2.6
48. Çalışma saatlerimi azaltmaya başladım veya azalttım.	2.1	1.04	261	37.3	225	32.1	146	20.9	53	7.6	15	2.1
Sağlık Planlama Süreci												
5. Uzun vadede sağlığım hakkında çok düşünüyorum.	3.2	1.28	83	11.9	136	19.4	128	18.3	233	33.3	120	17.1
6. Şimdiki sağlık durumum ile gelecekte olmasını istediğim sağlık durumumu sıklıkla karşılaştırıyorum.	3.4	1.26	71	10.1	113	16.1	131	18.7	237	33.9	148	21.1
7. Yaşlı insanlar için sağlığın önemi hakkında net bir bilgiye sahibim.	3.5	1.05	43	6.1	49	7.0	213	30.4	274	39.1	121	17.3
8. Gelecekteki sağlığım hakkında ailemle sık sık konuşuyorum.	3.0	1.18	89	12.7	137	19.6	224	32.0	171	24.4	79	11.3
23. Uzun vadeli sağlığımı düşünmek için daha çok erken.	2.4	1.19	172	24.6	270	38.6	116	16.6	93	13.3	49	7.0
24. Şimdiden uzun vadeli sağlığım için hazırlık yapmak yerine, ortaya çıktığında sağlık konularıyla uğraşmayı tercih ederim.	2.3	1.24	225	32.1	220	31.4	94	13.4	123	17.6	38	5.4
39. Sadece uzun vadeli sağlığıma yararlı olacak olan besinleri alıyorum.	2.9	1.30	129	18.4	154	22.0	163	23.3	164	23.4	90	12.9
40. Bütün sağlıksız olan alışkanlıklardan kaçınıyorum.	3.1	1.38	120	17.1	136	19.4	116	16.6	194	27.7	134	19.1
41. Fiziksel aktivite yapmaya çalışıyorum (örn: düzenli olarak yürüyorum, spor veya yoga yapıyorum vb.).	3.4	1.22	58	8.3	115	16.4	131	18.7	251	35.9	145	20.7
42. Kanser, diyabet ve kalp hastalıkları gibi hastalıklar için asla bir sağlık taraması yaptırmadım.	3.1	1.31	84	12.0	192	27.4	91	13.0	218	31.1	115	16.4
43. Ben asla bir sağlık checkup yaptırmadım.	3.2	1.43	126	18.0	129	18.4	63	9.0	233	33.3	149	21.3

Finansal planlama süreci ile demografik değişkenler arasındaki ilişkinin istatistiksel sonuçlarına göre; tek yönlü varyans analizi sonucunda “Yaş” (F=14.819, SD=699, p<.001), “Öğrenim durumu” (F=3.012, SD=699, p<.05) ve “Gelir” (F=3.264, SD=699, p<.05) grupları arasındaki ilişkinin önemli olduğu saptanmıştır.

Tukey testi sonuçlarına göre; “Yaş” gruplarında “45 yaş ve üzeri” grubu ile diğer gruplar arasındaki farktan kaynaklandığı bulunmuştur. “Gelir” gruplarında “4001 TL ve üzeri” grubu ile “2001-3000 TL” grubu arasındaki farktan meydana geldiği belirlenmiştir (Tablo 18).

Demografik değişkenlerle *Yaşam tarzını planlama süreci* arasındaki ilişkiyi belirlemek için yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda; “Öğrenim durumu” ($F=5.960$, $sd=699$, $p<.05$) ve “Yaş” ($F=17.095$, $sd=699$, $p<.05$) grupları arasındaki ilişkinin önemli olduğu belirlenmiştir. Tukey testi sonuçlarına göre ise; “öğrenim durumu” gruplarında “yüksek lisans” ($\bar{X}=38.3$, $s=7.27$) grubu ile “üniversite” ($\bar{X}=34.5$, $s=6.31$) ve “lise veya daha az” ($\bar{X}=36.8$, $s=6.82$) grubu ile “üniversite mezunu” grupları arasındaki farktan kaynaklandığı saptanmıştır. “Yaş” gruplarında “45 yaş ve üzeri” grubu ile diğer gruplar arasındaki farktan oluştuğu belirlenmiştir (“35-44” $\bar{X}=35.6$, $s=6.59$; “26-34” $\bar{X}=35.3$, $s=5.90$; “25 yaş ve altı” $\bar{X}=32.3$, $s=4.95$).

Psiko-sosyal planlama süreci ile demografik değişkenler arasındaki ilişki tek yönlü varyans analizi ile incelenmiş ve sonuç olarak; “Yaş” ($F=7.910$, $sd=699$, $p<.05$), “Öğrenim durumu” ($F=3.966$, $sd=699$, $p<.05$) ve “Gelir” ($F=4.553$, $sd=699$, $p<.05$) grupları ile arasındaki ilişkinin önemli olduğu; “Cinsiyet” ($t=0.895$, $sd=698$, $p>.05$) ve “Çalışma durumu” ($t=1.386$, $sd=698$, $p>.05$) grupları ile arasındaki ilişkinin ise önemli olmadığı saptanmıştır. Tukey sonuçlarına göre; “Yaş” kategorisinde “45 yaş ve üzeri” grubu ile diğer gruplar arasındaki farktan kaynaklandığı gözlemlenmiştir. “Öğrenim düzeyi” grubunda “lise veya daha az” ($\bar{X}=34.3$, $S=8.55$) öğrenim grubu ile “yüksek okul mezunu” ($\bar{X}=31.9$, $S=7.29$) öğrenim grupları arasındaki farktan meydana geldiği saptanmıştır. “Gelir” gruplarında “4001 TL ve üzeri” ($\bar{X}=35.0$, $S=8.54$) grubu ile “2001-3000 TL” ($\bar{X}=32.1$, $S=7.65$) grubu arasındaki farktan oluştuğu belirlenmiştir (Tablo 18).

Tablo 18’deki verilerle, *Sağlık planlama süreci* ile demografik değişkenler arasındaki ilişki incelendiğinde; ilişkisiz örneklem t-testi sonucuna göre; “çalışma durumu” ($t=2.060$, $sd=698$, $p<.05$) ile arasındaki ilişkinin önemli olduğu belirlenmiştir. Sağlık planlama sürecinin çalışma durumu bakımından toplam puanları incelendiğinde çalışan puan ortalamasının ($\bar{X}=33.9$, $s=6.66$) çalışmayan

puan ortalamasından ($\bar{X}=32.3$, $s=6.77$) daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Diğer bir deyişle, çalışan bireylerin çalışmayan bireylere göre sağlık planlama sürecini daha fazla önemsedikleri söylenebilir. Tek yönlü varyans analizi sonuna göre ise; “Yaş” ($F=10.258$, $sd=699$, $p<.001$) ve “Öğrenim durumu” ($F=2.462$, $sd=699$, $p<.05$) grupları arasındaki ilişkinin önemli olduğu saptanmıştır. “45 yaş ve üzeri” yaş grubu ile diğer yaş grupları arasındaki farktan kaynaklandığı belirlenmiştir (25 yaş ve altı: $\bar{X}=32.5$, $s=5.69$; 26-34 yaş: $\bar{X}=34.2$, $s=6.48$; 35-44 yaş: $\bar{X}=32.8$, $s=6.89$). “Öğrenim durumu” gruplarında ise “yüksek lisans” grubu ile “üniversite mezunu” ($\bar{X}=33.4$, $s=7.36$) grupları arasındaki farktan oluşmaktadır.

Tablo 18. Emekliliği Planlama Süreci Ölçeği ile Demografik Değişkenler Arasındaki İlişkiye Yönelik İstatistiksel Analiz Sonuçları

Değişkenler	N	Fin. Pla. Sür.		Yaş. Tar. P S		Psi-sos. P. S.		Sağ. Pla. Sür.	
		M	S	M	S	M	S	M	S
Cinsiyet									
a. Erkek	458	42.0	8.07	35.7	6.10	33.6	8.22	33.8	6.50
b. Kadın	242	41.4	7.96	34.9	6.51	33.0	7.91	33.7	7.05
		t=0.956, sd=698 p=.340		t=1.637, sd=698, p=.102		t=0.895, sd=698, p=.371		t=0.123, sd=698, p=.902	
Yaş									
a.25 yaş ve altı	65	39.7	6.36	32.3	4.95	29.7	5.98	32.5	5.69
b.26-34	313	40.9	7.48	35.3	5.90	33.6	7.48	34.2	6.48
c.35-44	283	42.2	8.53	35.6	6.59	33.5	9.02	32.8	6.89
d.45 yaş ve üzeri	39	49.1	7.02	41.0	4.57	37.1	6.85	38.6	6.03
		f=14.819, sd=699, p=.000*		f=17.095, sd=699, p=.000*		f=7.910, sd=699, p=.000*		f=10.258, sd=699, p=.000*	
Öğrenim Durumu									
a. Lise veya daha az	162	42.9	8.05	36.8	6.82	34.3	8.55	34.1	6.55
b.Yüksekokul mezunu	177	40.9	6.86	35.4	4.94	31.9	7.29	33.7	5.30
c.Üniversite mezunu	296	41.3	8.43	34.5	6.31	33.8	8.07	33.4	7.36
d. Yüksek lisans	36	44.8	8.59	38.3	7.27	35.6	9.36	36.6	7.75
e. Doktora	29	42.0	8.63	34.1	6.11	30.4	7.44	32.1	5.66
		f=3.012, sd=699, p=.018*		f=5.960, sd=699, p=.000*		f=3.966, sd=699, p=.003*		f=2.462, sd=699, p=.044*	
Gelir									
a.2000 TL ve altı	155	41.1	7.05	35.7	5.21	33.9	7.57	34.1	5.54
b.2001-3000 TL	279	41.1	7.66	35.3	5.83	32.1	7.65	33.5	6.04
c.3001-4000 TL	99	42.2	8.09	34.8	7.26	33.6	8.99	33.2	7.42
d.4001 TL ve üzeri	167	43.3	9.22	35.9	7.13	35.0	8.54	34.2	8.10
		f=3.264, sd=699, p=.021*		f=0.802, sd=699, p=.493		f=4.553, sd=699, p=.004*		f=0.735, sd=699, p=.531	
Çalışma Durumu									
a. Çalışmayan	77	41.4	7.03	35.4	6.61	32.2	7.96	32.3	6.77
b. Çalışan	623	41.8	8.15	35.5	6.21	33.5	8.13	33.9	6.66
		t=-0.467, sd=698, p=.641		t=-0.068, sd=698, p=.946		t=-1.386, sd=698, p=.166		t=-2.060, sd=698, p=.040*	
BES'e Dahil Olma Durumu									
a. Evet	428	42.0	8.39	35.2	6.09	33.4	8.00	33.6	6.51
b. Hayır	272	41.5	7.46	35.9	6.49	33.4	8.31	34.0	6.95
		t=0.817, sd=698, p=.414		t=-1.471, sd=698, p=.142		t=0.029, sd=698, p=.977		t=-0.864, sd=698, p=.388	

*p<0.05

3.3.11 Bireylerin Bireysel Emeklilik Sistemine Katılmaya Yönelik Tutum ve Davranışları Ölçeği

Bu alanda bireylerin bireysel emeklilik sistemine katılmaya yönelik tutum ve davranışları ölçeği açımlayıcı faktör analizleri, güvenilirlik analizleri ve ölçeğin geneli ve alt boyutları ile olan korelasyonlarına değinilecektir.

3.3.11.1 Bireylerin Bireysel Emeklilik Sistemine Katılmaya Yönelik Tutum ve Davranışları Ölçeği' nin Açımlayıcı Faktör Analizi İle İncelenmesi

Bireylerin bireysel emeklilik sistemine katılmaya yönelik tutum ve davranışları ölçeğinin yapı geçerliliğini tespit etmek amacıyla ölçek maddelerine Faktör Analizi uygulanmıştır. Maddelere Faktör Analizi uygulanıp uygulanmayacağını belirleyebilmek için öncelikle KMO ve Bartlett testi yapılmıştır. KMO değeri yapılan hesaplama sonucunda 0.90 bulunmuştur. Örneklem büyüklüğünün yeterliliğini KMO değerinin 0.60'dan yüksek bir değerde olması göstermektedir (Büyüköztürk,2014:136). Bartlett testinin ($X^2=5.115$, $p<0.001$) anlamlı çıkması verilerin birbiriyle ilişkili olduğunu ve açımlayıcı faktör analizine elverişli olduğunu belirtmektedir.

Bireylerin bireysel emeklilik sistemine katılmaya yönelik tutum ve davranışları ölçeğinin faktör yapısını belirlemek için faktörleştirme yöntemi olarak temel bileşenler analizi ve döndürme yöntemi olarak da Varimax dik eksen döndürme tekniği kullanılmıştır (Büyüköztürk,2014:136). Analize tabi tutulan 19 maddenin özdeğerleri 1.08 ile 6.38 arasında değişmekte ve toplam varyansın %58.15'ini açıklayan 4 faktörlü bir yapıdan oluşmaktadır. Belirlenen 4 faktörün varyans tablosu incelenmiş ve toplam varyansa yaptıkları katkının yeterli düzeyde olduğu kanısına ulaşılmıştır (Büyüköztürk,2014:135).

İlk faktör *Olumlu Bakış* olarak adlandırılmış olup toplam 9 maddeden meydana gelmektedir. Bu alt boyut bireylerin bireysel emeklilik sistemine karşı olumlu tutum ve davranışlarını gösteren maddelerden oluşmaktadır. Toplam varyansın %25.36'sını açıklayan faktörün özdeğeri ise 6.38'dir. *Olumlu Bakış* faktöründe bulunan maddelerin madde yükleri .55 ile .76 arasında değişiklik göstermektedir.

Olumsuz Bakış olarak adlandırılan ikinci faktör “BES de yapılan kesintiler kar elde etmemi engelleyecek düzeydedir” gibi 5 maddeden oluşmaktadır. Bireysel emeklilik sistemine karşı bireylerin olumsuz tutum ve davranışlarını gösteren maddelerden meydana gelmektedir. Faktörde bulunan maddelerin madde yükleri sırasıyla .73, .65, .58, .56 ve .47 olarak hesaplanmıştır. Olumsuz bakış faktörünün özdeğeri 2.10 ve faktörün toplam varyansının %12.53’ünü açıklamaktadır.

Tanıtım ve Yapısal Sorunlara Bakış olarak adlandırılan üçüncü faktör “BES’in yapısal sorunlarının tam olarak çözülmediğini düşünüyorum” ve “BES’in Türkiye’de yeterince tanıtılmadığını düşünüyorum” maddelerinden şekillenmektedir. BES’in tanıtım ve yapısal açıdan yaşadığı sorunlara bireylerin bakış açısını gösteren maddelerden meydana gelmektedir. Faktörün toplam varyansının %10.36’sını açıklamakta ve özdeğeri 1.49’dur. Faktördeki maddelerin madde yükleri sırasıyla .82 ve .70’dir.

Bireylerin sistemin işleyişine bakışlarını gösteren maddelerden oluşan *Sistemin İşleyişine Bakış* olarak adlandırılan dördüncü ve son faktör 3 maddeden oluşmaktadır. Faktör toplam varyansın %9.89’unu açıklamakta ve özdeğeri 1.08 olarak belirlenmiştir. Faktördeki maddelerin madde yükleri sırasıyla .72, .69 ve .50 olarak tespit edilmiştir.

Tablo 19. Bireylerin Bireysel Emeklilik Sistemine Katılmaya Yönelik Tutum ve Davranışlarının Açıklayıcı Faktör Analizi Sonucu

BES Tutum ve Davranışlar Ölçeği Maddeleri	Olumlu Bakış	Olumsuz Bakış	Tanıtım ve Yapısal Sorunlara Bakış	Sistemin İşleyişine Bakış
4.BES'in rahat bir emeklilik dönemi geçirmeme yardımcı olacağını düşünüyorum	.76			
2.BES'i iyi bir yatırım aracı olarak görüyorum	.76			
16.BES'e olan güvenilirliğin zamanla daha da artacağını düşünüyorum	.75			
17.BES'te birikimlerimin profesyoneller tarafından yönlendirilmesi sisteme olumlu bakmamı sağlamaktadır isteğimi artırmaktadır	.74			
10.BES sayesinde ikinci bir emeklilik maaşı olarak finansal açıdan rahat bir emeklilik planlıyorum	.71			
1.BES ile geleceğe daha pozitif bakabiliyorum	.70			
15.BES'te devlet katkısının olması sisteme katılma sisteme katılma isteğimi artırmaktadır	.65			
5.BES'in kişilere ve ülkeye büyük faydalar sağlayacağını düşünüyorum	.61			
3.Yapılan yeni düzenlemelerin tüketici yararına olduğunu düşünüyorum	.55			
13.BES'te yapılan kesintiler kar elde etmemi engelleyecek düzeydedir		.73		
19.Sigorta şirketlerinin bireysel emeklilik konusuna yeteri kadar önem verdiğini düşünmüyorum		.65		
18.Mevcut sigorta sisteminin yetersiz olduğunu ve bu yüzden BES'e katılmayı düşünüyorum		.58		
14.Hayat sigortalarında yaşanan olumsuz tecrübeler BES'e bakışımı olumsuz etkilemektedir		.56		
9.Emekli olmak için belirlenen 56 yaşını uygun bulmuyorum		.47		
7.BES'in yapısal sorunlarının tam olarak çözülmediğini düşünüyorum			.82	
6.BES'in Türkiye'de yeterince tanıtılmadığını düşünüyorum			.70	
8.Vergisel teşviklerin yeterli olduğunu düşünmüyorum				.72
11.BES'teki yatırım danışmanlarının yeterli bilgiye sahip olduklarını düşünüyorum				.69
12.BES'e girişte alınan aidatları yüksek buluyorum				.50
Açıklanan varyans (%)	25.36	12.53	10.36	9.89
Özdeğer (eigenvalue)	6.38	2.10	1.49	1.08
Cronbach Alpha	.89	.66	.63	.57

Kaiser-Meyer-Olkin (KMO)=0.90

Bartlett testi: $\chi^2=5.115$; $p=0.000$

3.3.11.2 Bireylerin Bireysel Emeklilik Sistemine Katılmaya Yönelik Tutum ve Davranışları Ölçeğinin Güvenilirlik Analizi

Bireylerin Bireysel Emeklilik Sistemine Katılmaya Yönelik Tutum ve Davranışları Ölçeği maddelerinin iç ölçüt geçerliğini tespit etmek amacıyla Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı ve madde toplam test puanı korelasyonları incelenmiştir.

Tablo 20’de ölçeğin alt boyutlarına ilişkin hesaplanan madde toplam test korelasyon değerleri verilmiştir. *Olumlu Bakış* alt boyutunda .56 - .70, *Olumsuz Bakış* alt boyutunda .33 - .53, *Sistemin İşleyişine Bakış* alt boyutunda .30 - .50, arasında madde-toplam korelasyon değerleri değişmekte olup; *Tanıtim ve Yapısal Sorunlara Bakış* alt boyutunda .46 olarak belirlenmiştir. Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı ölçekte yer alan dört faktör için sırasıyla .89, .66, .63, ve .57 olarak bulunmuştur. Ölçeğin geneli için ise bu değer .87 olarak hesaplanmıştır. Tabloda verilen madde silindiğinde Cronbach Alpha değerleri incelendiğinde, ölçek maddelerinden herhangi birinin çıkartılmasının ölçeğin güvenilirliğini artırmayacağı anlaşılmaktadır. Bu yüzden Bireylerin Bireysel Emeklilik Sistemine Katılmaya Yönelik Tutum ve Davranışları ölçeğinin 19 maddelik yapısı muhafaza edilmiştir.

Tablo 20. Bireylerin Bireysel Emeklilik Sistemine Katılmaya Yönelik Tutum ve Davranışları Ölçeğinin Güvenilirlik Analizi Sonuçları

Madde No	Madde Silindiğinde Ölçek Ortalaması	Madde Silindiğinde Ölçek Varyansı	Madde Toplam Puan Korelasyonu	Madde Silindiğinde Cronbach Alpha
Faktör 1: Olumlu Bakış				
4	30.04	30.16	.70	.87
2	30.04	30.57	.69	.88
16	29.97	30.40	.68	.88
17	29.98	31.09	.68	.88
10	30.16	30.80	.68	.88
1	30.27	29.94	.62	.88
15	29.85	31.58	.58	.88
5	30.36	31.03	.64	.88
3	29.71	31.56	.56	.89
Faktör 2: Olumsuz Bakış				
13	14.01	8.12	.53	.56
19	14.41	8.69	.34	.65
18	14.08	7.64	.53	.55
14	13.86	8.63	.36	.63
9	13.37	9.02	.33	.65
Faktör 3: Tanıtım ve Yapısal Sorunlara Bakış				
7	3.78	1.03	.46	.38
6	3.86	0.87	.46	.42
Faktör 4: Sistemin İşleyişine Bakış				
8	7.39	2.94	.30	.67
11	7.08	3.88	.50	.36
12	6.74	3.64	.41	.43

Bireylerin Bireysel Emeklilik Sistemine Katılmaya Yönelik Tutum ve Davranışları ölçeği ile ölçeğin alt boyutları arasında ilişkinin bulunup bulunmadığını tespit etmek ve ilişki varsa hangi yönde olduğunu (pozitif – negatif) ve ilişkinin kuvvetini (düşük – orta – yüksek) göstermek amacıyla Pearson korelasyon katsayısı analizi uygulanmıştır. Korelasyon katsayısının (r) 1 olması mükemmel ilişkiyi (+pozitif, -negatif), 0 olması ise ilişkinin olmadığını göstermektedir. Bu değer 0.00 – 0.30 arasında düşük ilişkiyi, 0.31 – 0.70 arasında orta düzey ilişkiyi ve 0.71 – 1.0 arasında ise yüksek düzey ilişkiyi ifade etmektedir (Büyüköztürk,2014:31-32).

Bireylerin Bireysel Emeklilik Sistemine Katılmaya Yönelik Tutum ve Davranışları ölçeğinin geneli ve alt boyutları arasındaki korelasyon sonuçlarına göre; olumlu etkileşim alt boyutunun olumsuz etkileşim (r=.47, p<0.01) ve tanıtım ve

yapısal sorunlara bakış ($r=.45$, $p<0.01$) boyutlarıyla 0.01 düzeyinde pozitif yönlü ve orta kuvvette ilişkiye; sistemin işleyişine bakış ($r=.28$, $p<0.01$) alt boyutuyla pozitif yönlü ve düşük kuvvette ilişkiye sahip oldukları belirlenmiştir. Olumsuz etkileşim alt boyutunun tanıtım ve yapısal sorunlara bakış ($r=.31$, $p<0.01$) ve sistemin işleyişine bakış ($r=.40$, $p<0.01$) alt boyutları ile pozitif yönlü ve orta kuvvette ilişkiye sahip oldukları saptanmıştır. Tanıtım ve yapısal sorunlara bakış alt boyutunun sistemin işleyişine bakış ($r=.41$, $p<0.01$) alt boyutuyla arasındaki ilişkinin orta kuvvette, pozitif ve anlamlı olduğu belirlenmiştir. BES tutum ve davranışları ölçeği geneli ile olumlu etkileşim ($r=.88$, $p<0.01$) ve olumsuz etkileşim ($r=.75$, $p<0.01$) alt boyutlarıyla arasındaki ilişkinin yüksek düzeyde ve pozitif; tanıtım ve yapısal sorunlara bakış ($r=.62$, $p<0.01$) ve sistemin işleyişine bakış ($r=.60$, $p<0.01$) alt boyutlarıyla pozitif ve orta kuvvette ilişkinin olduğu bulunmuştur (Tablo 21).

Tablo 21. Bireylerin Bireysel Emeklilik Sistemine Katılmaya Yönelik Tutum ve Davranışları Ölçeğinin Geneli ve Alt Boyutları Arasındaki İlişki

BES Tutum ve Davranış Ölçeği Alt Boyutları	Olumlu Etkileşim	Olumsuz Etkileşim	Tanıtım ve Yapısal Sorunlara Bakış	Sistemin İşleyişine Bakış	BES Tutum ve Davranış Ölçeği
Olumlu Etkileşim	1				
Olumsuz Etkileşim	.47**	1			
Tanıtım ve Yapısal Sorunlara Bakış	.45**	.31**	1		
Sistemin İşleyişine Bakış	.28**	.40**	.41**	1	
BES Tutum ve Davranış Ölçeği	.88**	.75**	.62**	.60**	1

* $p<.05$; ** $p<.01$

3.3.12 Bireysel Emeklilik Sistemine Katılımı Etkileyen Faktörlerin Bireylerin Bireysel Emeklilik Sistemine Katılmaya Yönelik Tutum ve Davranışlarına Etkisi

Bu bölümde bireysel emeklilik sistemine katılımı etkileyen faktörlerin bireylerin bireysel emeklilik sistemine katılmaya yönelik tutum ve davranışlarına etkisini belirlemek amacıyla bunlara korelasyon ve regresyon analizleri uygulanmıştır.

3.3.12.1 Bireysel Emeklilik Sistemine Katılımı Etkileyen Faktörlerin Bireylerin Bireysel Emeklilik Sistemine Katılmaya Yönelik Tutum ve Davranışlarına Etkisinin Korelasyon Analizi

Korelasyon analizi sonucuna göre; demografik değişkenler, finansal idare davranış ölçeği, finansal memnuniyet düzeyi ölçeği ve finansal planlama süreci ile bireylerin BES'e karşı tutum ve davranışları arasında bir ilişkinin olmadığı saptanmıştır. Ancak BES'e katılımı etkileyen faktörler ($r=.21$, $p<0.01$), yaşam tarzını planlama süreci ($r=.12$, $p<0.01$), psiko-sosyal planlama süreci ($r=.21$, $p<0.01$) ve sağlık planlama süreci ($r=.19$, $p<0.01$) ile BES'e karşı tutum ve davranışlar arasında düşük kuvvette ve pozitif yönlü bir ilişkinin olduğu; BES'e dahil olma durumu ($r=-.16$, $p<0.01$) ile de negatif ve düşük kuvvette ilişkinin olduğu bulunmuştur.

Tablo 22. Bireysel Emeklilik Sistemine Katılımı Etkileyen Faktörlerin Bireylerin Bireysel Emeklilik Sistemine Katılmaya Yönelik Tutum ve Davranışlarına Etkisi

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1.Yaş	1													
2.Cinsiyet	-.09*	1												
3.Aylık Ortalama Gelir	.26**	.23**	1											
4.Öğrenim Düzeyi	-.19**	-.02	.44**	1										
5.Mesleki Statü	-.10**	-.45**	.10*	.28**	1									
6.BES'e Dahil Olma Durumu	-.16**	-.01	-.33**	-.26**	-.12**	1								
7.BES'e Katılımı Etkileyen Faktörler	-.06	.03	.03	.03	.02	-.08*	1							
8.FİDÖ	.20**	.04	.25**	.02	.00	-.04	-.01	1						
9.FMDÖ	.12**	.04	.21**	.01	.02	.03	.01	.55**	1					
10.FPS	.24**	-.04	.10**	-.02	.02	-.03	-.06	.43**	.39**	1				
11.YTPS	.26**	-.06	.00	-.09*	.00	.06	-.03	.34**	.30**	.64**	1			
12.PPS	.18**	-.03	.06	-.02	.05	-.00	-.06	.36**	.27**	.67**	.65**	1		
13.SPS	.09*	-.01	-.02	-.02	.08	.03	.03	.27**	.27**	.58**	.66**	.59**	1	
14. BES Tutum ve Davranış Ölçeği	-.03	-.02	.04	.01	.04	-.16**	.21**	-.05	.05	-.02	.12**	.21**	.19**	1

*p<0.05, **p<0.01, FİDÖ: Finansal İdare ve Davranış Ölçeği, FMDÖ: Finansal Memnuniyet Düzeyi Ölçeği, FPS: Finansal Planlama Süreci,

YTPS: Yaşam Tarzını Planlama Süreci, PPS: Psiko-sosyal Planlama Süreci, SPS: Sağlık Planlama Süreci

3.3.12.2 Bireysel Emeklilik Sistemine Katılımı Etkileyen Faktörlerin Bireylerin Bireysel Emeklilik Sistemine Katılmaya Yönelik Tutum ve Davranışları Üzerine Etkisinin Regresyon Analizi

Demografik değişkenler (yaş, cinsiyet, aylık ortalama gelir, öğrenim durumu, meslek statüsü) BES'e dahil olma durumu, finansal idare ve davranış ölçeği, finansal memnuniyet düzeyi ölçeği, BES'e katılımı etkileyen faktörler, emekliliği planlama süreci ölçeğinin alt faktörleri (finansal planlama süreci, yaşam tarzını planlama süreci, psiko-sosyal planlama süreci, sağlık planlama süreci) ile bireylerin BES'e katılmaya yönelik tutum ve davranışlarına olan etkisine ilişkin regresyon analizi sonuçları Tablo 23'te verilmiştir.

Yordayıcı değişken olan demografik değişkenler ve BES'e dahil olma durumu ile bağımlı değişken olan bireylerin BES'e katılmaya yönelik tutum ve davranışlarına olan etkisinin açıklandığı Model 1'de: yordayıcı değişkenlerin bireylerin BES'e katılmaya yönelik tutum ve davranışları üzerinde anlamlı bir ilişkinin olduğu ($R=.185$, $R^2=.034$, $F=4.092$, $p<0.01$) ve açıklanan varyans oranının %3 olduğu saptanmıştır. Yordayıcı değişkenlerin bağımlı değişken üzerindeki standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) göre görece önem sırası; BES'e dahil olma durumu, yaş, öğrenim durumu, aylık ortalama gelir, cinsiyet ve meslek statüsüdür. t-testi sonuçlarına göre ise; BES'e dahil olma durumu ve yaş değişkenlerinin bireylerin BES'e katılmaya yönelik tutum ve davranışları üzerinde önemli (anlamlı) yordayıcı oldukları belirlenmiştir (Tablo 23).

Model 2, finansal idare ve davranış ölçeği ve finansal memnuniyet düzeyi ölçeklerinin Model 1'e ilave edilmesiyle oluşturulmuş ve yapılan analizler sonucunda, bireylerin BES'e katılmaya yönelik tutum ve davranışları üzerinde bu iki faktörün de etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur ($R=.216$, $R^2=.046$, $F=4.211$, $p<0.001$). Modelde yer alan değişkenlerin birlikte toplam varyansın %5'ini açıkladığı belirlenmiştir. Yani Finansal İdare ve Davranış Ölçeği ve Finansal Memnuniyet Düzeyi Ölçeğinin bireylerin BES'e katılmaya yönelik tutum ve davranışları üzerinde etkisinin olduğu gözlemlenmiştir (Tablo 23).

BES'e katılımı etkileyen faktörler ve emekliliği planlama süreci ölçeğinin alt faktörlerinin bireylerin BES'e katılmaya yönelik tutum ve davranışlarına olan

etkisinin açıklandığı Model 3'te; yordayıcı değişkenlerin bireylerin BES'e katılmaya yönelik tutum ve davranışları üzerindeki etkisinin anlamlı olduğu ($R=.449$, $R^2=.202$, $F=13.348$, $p<0.001$) ve toplam varyansın %20'sini açıkladığı belirlenmiştir. β katsayısına göre; psiko-sosyal planlama süreci, finansal planlama süreci, BES'e katılımı etkileyen faktörler, sağlık planlama süreci ve yaşam tarzını planlama süreci şeklinde görece olarak önem sırasına göre sıralanmaktadır. Bireylerin BES'e katılmaya yönelik tutum ve davranışları üzerinde yordayıcı değişkenlerin etkisinin olduğu gözlemlenmiştir (Tablo 23).

Tablo 23. Demografik Değişkenlerin, BES'e Katılımı Etkileyen Faktörlerin, FİDÖ, FMDÖ ve EPSÖ'nun Bireylerin Bireysel Emeklilik Sistemine Katılmaya Yönelik Tutum ve Davranışlarına Etkisinin Modeli

Bağımsız Değişkenler	B	Standart Hata B	β	t	p	R	R ²	F
1. Model						.185	.034	4.092*
Yaş	-.153	.071	-.094	-2.160	.031*			
Cinsiyet	-.994	1.014	-.045	-.980	.327			
Aylık Ortalama Gelir	.000	.000	.049	1.001	.317			
Öğrenim Durumu	-.760	.479	-.074	-1.586	.113			
Meslek Statüsü	.058	1.512	.002	.038	.970			
BES'e Dahil Olma Durumu	-3.903	.876	-.180	-4.454	.000*			
2. Model						.216	.046	4.211*
Yaş	-.141	.071	-.086	-1.989	.047			
Cinsiyet	-1.008	1.009	-.045	-.999	.318			
Aylık Ortalama Gelir	.000	.000	.048	.950	.343			
Öğrenim Durumu	-.741	.478	-.072	-1.551	.121			
Meslek Statüsü	-.036	1.505	-.001	-.024	.981			
BES'e Dahil Olma Durumu	-4.076	.877	-.188	-4.649	.000			
FİDÖ	-.132	.054	-.112	-2.458	.014*			
FMDÖ	.217	.080	.121	2.713	.007*			
3. Model						.449	.202	13.348*
Yaş	-.147	.068	-.090	-2.176	.030			
Cinsiyet	-1.606	.932	-.072	-1.724	.085			
Aylık Ortalama Gelir	.001	.000	.081	1.735	.083			
Öğrenim Durumu	-.712	.439	-.069	-1.621	.106			
Meslek Statüsü	-1.535	1.395	-.045	-1.100	.272			
BES'e Dahil Olma Durumu	-4.060	.812	-.187	-5.002	.000			
FİDÖ	-.177	.051	-.150	-3.439	.001			
FMDÖ	.203	.075	.114	2.692	.007			
BES'e Katılımı Etkileyen Faktörler	.371	.069	.187	5.404	.000*			
FPS	-.445	.069	-.338	-6.404	.000*			
YTPS	.087	.091	.052	.957	.339			
PPS	.448	.067	.343	6.709	.000*			
SPS	.266	.078	.168	3.416	.001*			

* $p<0.01$

TARTIŞMA VE YORUM

Bu araştırmanın amacı; bireylerin bireysel emeklilik sistemine katılmaya yönelik tutum ve davranışlarını belirlemeye yöneliktir. Elde edilen bulgulara göre, bireylere bireysel emeklilik sistemi hakkında fayda sağlayabilecek önerilerde bulunabilmek için planlanmış ve yürütülmüştür. Araştırma kapsamına Karabük ilinin merkez ilçesinde yaşayan bireyler arasından Kartopu örnekleme yöntemi ile seçilen toplam 700 kişi alınmıştır.

Araştırma kapsamına alınan bireyler arasında bireysel emeklilik sistemine dahil olan bireylerin sayısı (428), dahil olmayan bireylerin sayısından (272) daha fazladır. Bunun sebeplerinden bir tanesi, araştırmanın başlangıç aşamasında sisteme dahil olan bireylere daha öncelik verilmesi oluşturmaktadır. Ancak bu sonucu sadece bu sebebe bağlamak doğru olmayabilir. Karabük ilindeki bireylerin sisteme katılma isteklerinin fazla olması gibi diğer sebeplerin göz ardı edilmemesi gerekmektedir.

Bireysel emeklilik sistemine giriş aşamasında gelir seviyesi ve öğrenim düzeyinin olumlu etki yaptığını, Şener ve Akın 2010 yılında yaptıkları çalışma ile tespit etmişlerdir (Şener ve Akın,2010:310-311). Yani bireylerin gelir seviyesi arttıkça ve eğitim düzeyi yükseldikçe bireysel emeklilik sistemine katılım kararlarında olumlu etki yaptığı belirlenmiştir.

Sisteme dahil olan bireylerin %93'ü (398) banka kurumunu sigorta kurumuna tercih etmişlerdir. Burada belirtilmesi gereken husus, anketi dolduran bireylerin belirli bir kısmının bankadan kredi kullanırken BES'e dahil olduklarını söylemeleridir. Yani bireyler gönüllü katılımın esas olduğu BES'e bir nevi mecburiyetten katılmışlardır. Koban'ın (2008) bireysel emeklilik sistemine dahil olan 158 katılımcı üzerinde yaptığı çalışmasında da; katılımcıların %35,4'ünün sisteme dahil olma nedenlerini "bir amacım yoktu bankadan kredi alırken yaptılar" seçeneğini belirtmeleri, bu görüşü destekleyici bir veridir. Bu görüşü destekleyen diğer önemli bulgu da, araştırmaya katılan bireylerin 417'sinin (%59,6) BES hakkındaki bilgilerini banka şubesinden aldıklarını belirtmeleridir. Bu da göstermektedir ki bireyler bilinçli olarak ve ya geleceğe yönelik planları dahilinde sisteme katılmamışlardır.

Sisteme dahil olmayan bireyler içerisinde, sisteme katılmayı düşündüğünü belirtenlerin oranı %57,7 gibi yüksek bir seviyededir. Bu da göstermektedir ki sisteme dahil olmayan bireylerin büyük bir kısmında sisteme katılma isteği vardır. Bireylerin %57,3'ü (401) BES'i "tasarruf aracı" olarak belirtirken; %13'ü ise "kendi başıma tasarruf yapamadığım için gerekli" olarak ifade etmişlerdir. Yani bireyler ellerinde ihtiyaçlarından fazla para olmasına rağmen bunu tasarrufa yönlendiremediklerini belirterek sisteme katıldıklarını söylemişlerdir. Bu da sistemin bireyler açısından tasarruf oluşturabilme gücünü göstermektedir.

Bireyler, bireysel emeklilik sistemine katılım aşamasında bazı faktörleri dikkate alarak karar vermektedirler. Bu faktörler onların sisteme karşı düşüncelerinin de bir göstergesi olabilmektedir. Çünkü faktörler incelendiğinde, bireyler sistemi her açıdan değerlendirmekte ve kendi düşüncelerine göre öncelik vermektedirler. Bazı bireyler açısından sistemin kazandırdıkları ön planda iken, bazıları açısından sisteme yapacağı ödemeler ön plandadır. Bireylerin yaptıkları bu seçimler sisteme karşı takındıkları tavrın ve görüşlerinin yansıması olarak karşımıza çıkabilecektir.

Bireysel emeklilik sistemine katılımı etkileyen faktörler ile demografik değişkenler arasındaki ilişki: $H1_a$: "Bireylerin bireysel emeklilik sistemine katılımını etkileyen faktörler ile cinsiyet arasında olumlu bir ilişki vardır.", $H1_b$: "Bireylerin bireysel emeklilik sistemine katılımını etkileyen faktörler ile öğrenim düzeyleri arasında olumlu bir ilişki vardır.", $H1_c$: "Bireylerin bireysel emeklilik sistemine katılımını etkileyen faktörler ile mesleki statü arasında olumlu bir ilişki vardır.", $H1_d$: "Bireylerin bireysel emeklilik sistemine katılımını etkileyen faktörler ile yaş arasında olumlu bir ilişki vardır.", $H1_e$: "Bireylerin bireysel emeklilik sistemine katılımını etkileyen faktörler ile gelir arasında olumlu bir ilişki vardır." ve $H1_f$: "Bireylerin bireysel emeklilik sistemine katılımını etkileyen faktörler ile BES'e dahil olma durumları arasında olumlu bir ilişki vardır." hipotezleri ile sınanmıştır. Sonuçlara göre ise; cinsiyet, yaş, öğrenim düzeyi, gelir ve meslek statüsü ile arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı; BES'e dahil olma durumu ile anlamlı bir ilişkinin olduğu saptanmıştır. Bu durumda $H1_a$, $H1_b$, $H1_c$, $H1_d$ ve $H1_e$ hipotezleri reddedilmiş; $H1_f$ hipotezi kabul edilmiştir. Yani BES'e dahil olan bireylerin ($\bar{X}=40.6$, $s=5.19$), BES'e dahil olmayan bireylere ($\bar{X}=39.7$, $s=5.50$) göre bu faktörlerden daha fazla etkilendikleri belirlenmiştir.

Cinsiyet, yaş, gelir gibi demografik değişkenlerin, bireylerin emeklilik sistemi tasarruf seçimleri ve davranışları üzerinde olumlu bir etki yaptığı: Bernasek ve Shwiff (2001), Gerrans ve Clark- Murphy (2004) tarafından yapılan çalışmalarda belirlenmiştir. Hershey ve Mowen (2000), Jacobs-Lawson ve Hershey (2005) tarafından yapılan çalışmalar, finansal bilginin bireysel emeklilik tasarruf seçimlerini etkileyen önemli bir değişken olduğunu tespit etmişlerdir. Ayrıca gelişmiş ülkelerde özel emeklilik sigortalarına katılımın bireylerin harcanabilir gelirleri ve ülkenin finansal gelişmişliği ile ilişkili olduğunu, Outreville (1996) çalışmasında belirlemiştir.

Araştırmaya katılan bireylerin BES'e katılmaya yönelik tutum ve davranışlarının, BES'e dahil olma durumu ve öğrenim durumu ile arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkinin olduğu belirlenmiştir. Öğrenim durumunda "üniversite mezunu" ($\bar{X}=71.8$, $sd=9.86$) ile "doktora mezunu" ($\bar{X}=64.0$, $sd=8.75$) ve "yüksekokul mezunu" ($\bar{X}=67.4$, $s=11.07$) grupları arasındaki ilişkiden dolayı anlamlı olduğu saptanmıştır. BES'e dahil olma durumu açısından bakıldığında ise dahil olan bireylerin ($\bar{X}=70.8$, $s=10.00$) BES'e yönelik tutum ve davranışlara bakış açılarının daha olumlu olduğu söylenebilir. Yani **H2_b**: Bireylerin bireysel emeklilik sistemine katılmaya yönelik tutum ve davranışları ile öğrenim düzeyleri arasında olumlu bir ilişki vardır. ve **H2_r**: Bireylerin bireysel emeklilik sistemine katılmaya yönelik tutum ve davranışları ile BES'e dahil olma durumları arasında olumlu bir ilişki vardır hipotezleri kabul edilmiş; **H2_a**: Bireylerin bireysel emeklilik sistemine katılmaya yönelik tutum ve davranışları ile cinsiyet arasında olumlu bir ilişki vardır. **H2_c**: Bireylerin bireysel emeklilik sistemine katılmaya yönelik tutum ve davranışları ile mesleki statü arasında olumlu bir ilişki vardır. **H2_d**: Bireylerin bireysel emeklilik sistemine katılmaya yönelik tutum ve davranışları ile yaş arasında olumlu bir ilişki vardır. **H2_e**: Bireylerin bireysel emeklilik sistemine katılmaya yönelik tutum ve davranışları ile gelir arasında olumlu bir ilişki vardır hipotezleri ise reddedilmiştir. Yapılan diğer çalışmalarda yaş, gelir gibi demografik değişkenlerle bireysel emeklilik sistemine katılım ve sisteme karşı tutumları arasında anlamlı ilişkinin çıktığı belirlenmesine rağmen, bu araştırma da böyle bir sonuca ulaşamamıştır. Bunun sebepleri olarak; araştırma kapsamına alınan bireylerin yaş, gelir, cinsiyet

açısından farklılık göstermesi, yaşanılan yer ve kültürün farklı olması, sisteme bakış açılarındaki farklılıklar gösterilebilir.

Eğitim seviyesi ve gelir, bireylerin yaşam kalitelerini ve hayata daha farklı bir perspektiften bakabilmelerini sağlayan en önemli unsurlardandır. Öğrenim seviyesi ve gelirdeki artışın bireylerin yaşam kalitelerindeki olumlu artış ile pozitif yönde ilişkisinin olması (Waheed, Mahasan ve Sandhu,2014), bireyi hayata daha olumlu bakmaya yönlendirmektedir. Eğitim seviyesi yükseldikçe insanların sisteme karşı olan tutum ve davranışlarında olumlu etkilerin görüldüğü belirlenmiştir. Çalışma kapsamına alınan bireylerin büyük oranda eğitim seviyesinin yüksek olması dolayısıyla gelir seviyelerinin de iyi düzeyde olduğu ve sisteme karşı tutumlarının daha pozitif olduğu tespit edilmiştir. Lisansüstü eğitim almış bireylerin sayısının toplam çalışmada az olmasından dolayı bu iki grup (yükseklisans ve doktora) ortalama en alt seviyelerde bulunmaktadır. Üniversite mezunu olan bireylerin BES hakkındaki tutum ve davranışlarının en olumlu düzeyde olması, bireyin eğitim seviyesinin belirli standartları geçtiğinde sisteme bakış açısının daha bir farklı olması ve sisteme olumlu bakması sonucuna bağlanabilir. Ayrıca gelir seviyesinin de yüksek olması bireylerin sistemin olumsuz taraflarına duyarlılıklarını da azaltmaktadır. Bireyler temel ihtiyaçlarını karşılayabildikleri için sistemden kaynaklanan sorunları göz ardı edebilmektedirler.

Bireylerin aktif çalışma yaşamı sonrasında emekli olmalarıyla birlikte; kendine ayırabileceği zamanının artmasına rağmen, iş yaşamında üstlendiği rollerinin azalması, elde ettiği gelirin azalmasıyla birlikte yaşadığı refah kaybı, toplumsal ilişkilerini sağlıklı bir şekilde sürdürememesi, aile ilişkilerinde ortaya çıkan sorunlar gibi ekonomik, psikolojik ve fizyolojik pek çok sorunla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu yüzden bireyin, emekli olarak ömrünün yaklaşık üçte birini geçireceği bu dönem için gerekli olan hazırlıkları önceden yapması ve bazı kararları vermesi büyük önem taşımaktadır (Günay,2013:85).

Emekliliği planlama süreci ölçeği alt faktörleri ile demografik değişkenler arasındaki ilişki istatistiksel açıdan incelendiğinde; finansal planlama süreci alt faktörünün; yaş, öğrenim durumu ve gelir ile arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu bulunmuştur. Yaşam tarzını planlama sürecinin, yaş ve öğrenim durumu ile arasında

anlamli ilişkinin olduğu belirlenmiştir. Yaş, öğrenim durumu ve gelir ile psiko-sosyal planlama süreci arasındaki ilişkinin anlamli olduğu saptanmıştır. Sağlık planlama sürecinin; yaş, öğrenim durumu ve çalışma durumu ile arasındaki ilişkinin anlamli olduğu tespit edilmiştir. Yani **H3_b** ve **H3_a** hipotezleri doğrulanmış; **H3_a**, **H3_c**, **H3_e** ve **H3_f** hipotezleri reddedilmiştir.

Bireylerin yaşı ilerledikçe geleceğe dönük plan yapma eğilimleri de artmaktadır. Çalışmada da bu durumun gerçekleştiği görölmektedir. Çalışmaya katılan bireylerin yaşı ilerledikçe emeklilik dönemlerine ilişkin plan yapma durumlarının da arttığı belirlenmiştir. Bu durumun sebebi olarak, bireylerin yaşadıkları tecrübeler sonucunda geleceğe yönelik hazırlıklar yapma fikrinin ağır basması gösterilebilir. Belirli bir gelire sahip birey, emekli olduğunda gelirinin azalacağını düşünerek ona göre geleceğini şekillendirebilir. Birey bu riski dikkate alarak emeklilik dönemine yönelik planlarını geliştirebilir ve buna göre hayatını ilerletebilir. Öğrenim durumu açısından bakıldığında, genel olarak eğitim seviyesi yükseldikçe emeklilik dönemlerine ilişkin plan yapma eğilimlerinin arttığı sonucuna varılmıştır. Birey aldığı eğitim sayesinde daha bilinçli bir duruma gelmekte ve dolayısıyla yaşadığı andan çok geleceğe yönelik plan ve düşünceler içerisine girmektedir.

Demografik değişkenler (yaş, cinsiyet, aylık ortalama gelir, öğrenim düzeyi, mesleki statü), BES'e dahil olma durumları, BES'e katılımı etkileyen faktörler, finansal idare ve davranış ölçeği, finansal memnuniyet düzeyi ölçeği ve emekliliği planlama süreci ölçeği alt faktörlerinin bireylerin BES'e katılmaya yönelik tutum ve davranışları üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla yapılan korelasyon analizi sonucunda; BES'e katılımı etkileyen faktörler ($r=.21$, $p<.01$), yaşam tarzını planlama süreci ($r=.12$, $p<.01$), psiko-sosyal planlama süreci ($r=.21$, $p<.01$) ve sağlık planlama süreci ($r=.19$, $p<.01$) ile bireylerin BES'e katılmaya yönelik tutum ve davranışları arasında pozitif yönlü ve düşük kuvvette bir ilişkinin olduğu; BES'e dahil olma durumu ($r=-.16$, $p<.01$) ile de düşük kuvvette ve negatif yönlü bir ilişkinin olduğu belirlenmiştir. Yani bireylerin emekliliğe yönelik yaşam tarzını planlama, psiko-sosyal planlama ve sağlık planlama düşünceleri arttığı BES'e katılmaya yönelik olumlu tutumları da artmaktadır.

Bireylerin bireysel emeklilik sistemine karşı tutum ve davranışlarının olumlu olması sistemin geleceği açısından hayati derece önemlidir. Sisteme dahil olan veya olmayan birey tarafından sistemin olumlu ve ya olumsuz taraflarının belirtilmesi, sistemi şekillendirip yönetenler açısından da önemli bir göstergedir. Bireylerin görüşlerini dikkate alarak sistemde gerekli düzenlemelerin yapılması, sistemin işleyişi ve sisteme katılımın artırılması yönünde olumlu etkiler sağlayacaktır.

Demografik değişkenler (yaş, cinsiyet, aylık ortalama gelir, öğrenim düzeyi, mesleki statü), BES'e dahil olma durumları, BES'e katılımı etkileyen faktörler, finansal idare ve davranış ölçeği, finansal memnuniyet düzeyi ölçeği ve emekliliği planlama süreci ölçeği alt faktörlerinin bireylerin BES'e katılmaya yönelik tutum ve davranışları üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla yapılan çoklu regresyon analizinde; demografik değişkenler ve BES'e dahil olma durumunun ($R=.185$, $R^2=.034$, $F=4.092$, $p<0.01$), finansal idare ve davranış ölçeği ve finansal memnuniyet düzeyi ölçeklerinin ($R=.216$, $R^2=.046$, $F=4.211$, $p<0.01$) ve BES'e katılımı etkileyen faktörler ve emekliliği planlama süreci ölçeğinin alt faktörlerinin ($R=.449$, $R^2=.202$, $F=13.348$, $p<0.01$) bireylerin BES'e katılmaya yönelik tutum ve davranışlarına olan etkisinin anlamlı olduğu belirlenmiştir. Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçlarına göre; yaş, BES'e dahil olma durumu, finansal idare ve davranış ölçeği, finansal memnuniyet düzeyi ölçeği, BES'e katılımı etkileyen faktörler, finansal planlama süreci, psiko-sosyal planlama süreci ve sağlık planlama süreçlerinin bireylerin BES'e katılmaya yönelik tutum ve davranışları üzerinde anlamlı birer yordayıcı oldukları tespit edilmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bireylerin bireysel emeklilik sistemine katılımını etkileyen faktörleri tespit etmek, bireylerin bireysel emeklilik sistemi hakkında ne kadar bilgi sahibi olduklarını belirlemek, bireylerin bireysel emeklilik sistemine katılmaya yönelik tutum ve davranışlarını tespit etmek, sistemin avantajlı ve dezavantajlı gördükleri yönlerini belirleyerek bireye, devlete, sigorta şirketlerine faydalı olabilecek önerilerde bulunmak için hazırlanan bu çalışmanın sonuçları;

- Çalışmaya katılan bireylerin %65,4'ü erkeklerden %34,6'sı kadınlardan oluşmaktadır. Üniversite mezunu olan bireylerin oranı %42,3 ile çalışmaya katılanlar arasında en yüksek orana sahiptir. "26-34" (%44,7) ve "35-44" (%40,4) yaş gruplarında olan bireyler çalışmada yoğun olarak yer almaktadır.
- Bireylerin %61,1'inin bireysel emeklilik sistemine dahil oldukları, %38,9'unun ise dahil olmadıkları belirlenmiştir. Sisteme dahil olmayan bireylerin %57,7'sinin sisteme katılmayı düşündükleri saptanmıştır. Çalışmaya katılan bireylerin %47,4'ünün sistem hakkında yeterli derecede bilgisi olduğu tespit edilmiştir.
- "Yatırım aracı" olarak bireysel emeklilik sistemini gören bireylerin oranı %57,3 ile diğer seçeneklere göre en yüksek seviyededir.
- Bireysel emeklilik sistemine katılımı etkileyen faktörlerle ilgili görüşlerde sadece bireylerin bireysel emeklilik sistemine dahil olma durumları ile arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu bulunmuştur ($p < .05$). Çalışmada bireysel emeklilik sistemine katılımı etkileyen faktörler içerisinde "tasarruf imkânı" ($\bar{X} = 4.5$), "devlet desteği" ($\bar{X} = 4.3$) ve "prim ödemesi" ($\bar{X} = 4.3$) faktörlerini bireylerin daha önemli gördükleri belirlenmiştir.
- Bireylerin öğrenim durumu ve bireysel emeklilik sistemine dahil olma durumları ile bireysel emeklilik sistemine katılmaya yönelik tutum ve davranışları arasında anlamlı ilişkinin olduğu tespit edilmiştir ($p < .001$). "Emekli olmak için belirlenen 56 yaşını uygun bulmuyorum" ($\bar{X} = 4.1$) ve "Yapılan yeni düzenlemelerin tüketici yararına olduğunu düşünüyorum" ($\bar{X} = 4.1$) maddelerini bireylerin diğer maddelere göre daha yüksek puanda gördükleri belirlenmiştir.

- Emekliliği planlama süreci ölçeği alt boyutlarından finansal planlama süreci ile öğrenim durumu, yaş ve gelir arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Yaşam tarzını planlama sürecinin öğrenim durumu ve yaş ile arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu bulunmuştur. Yaş, öğrenim durumu ve gelir değişkenleri ile psiko-sosyal planlama süreci arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu saptanmıştır. Çalışma durumu, yaş ve öğrenim durumu ile sağlık planlama süreci arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir ($p<.001$).
- Bireylerin bireysel emeklilik sistemine katılmaya yönelik tutum ve davranışları ölçeğinin, elde edilen sonuçlarda puanlarının yüksek düzeyde olması ve yeterli geçerlilik ve güvenilirlik düzeyine sahip olmasından dolayı, ölçeğin bundan sonra yapılacak olan çalışmalarda kullanılabilmesi için gerekli ve yeterli psikometrik özellikleri taşıdığı söylenebilir.
- Korelasyon analizi sonucunda; Bireylerin bireysel emeklilik sistemine katılmaya yönelik tutum ve davranışları üzerinde demografik değişkenlerin, finansal idare davranış ölçeğinin, finansal memnuniyet düzeyi ölçeğinin ve finansal planlama sürecinin etkisinin olmadığı; bireysel emeklilik sistemine katılımı etkileyen faktörlerin, bireysel emeklilik sistemine dahil olma durumlarının, yaşam tarzını planlama sürecinin, psiko-sosyal planlama sürecinin ve sağlık planlama sürecinin etkili olduğu belirlenmiştir.
- Uygulanan çoklu regresyon analizi sonucunda; yaş, bireysel emeklilik sistemine dahil olma durumu, finansal idare davranış ölçeği, finansal memnuniyet düzeyi ölçeği, bireysel emeklilik sistemine katılımı etkileyen faktörler, finansal planlama süreci, psiko-sosyal planlama süreci ve sağlık planlama süreçlerinin bireylerin bireysel emeklilik sistemine katılmaya yönelik tutum ve davranışları üzerinde anlamlı bir etkiye sahip oldukları bulunmuştur ($p<.01$).

Bireysel emeklilik sistemi sayesinde bireyler ikinci bir emeklilik geliri elde ederek geleceğe dönük yatırım yapabilmekte ve bu sayede ekonomik bağımsızlıklarını elde edebilmektedirler. Bireyler çalışma hayatlarını sonlandırdıktan sonra gelirlerindeki azalmayı bu sistem sayesinde önleyebilmekte ve kazançlarını muhafaza edebilmektedirler. Ülkemizde geçmiş dönemlerde sigorta sektöründe

yaşanan olumsuz deneyimler sonucunda vatandaşlar, sisteme güvenmemekte ve dolayısıyla sisteme katılmayı da düşünmemektedirler. Ancak bireylere sistemin avantajları ayrıntılı bir şekilde anlatıldığı zaman, hem bireylerin sisteme olan güven eksikliği hem de ülkemizdeki sigorta kültürü eksikliği giderilmiş olacaktır. Burada da görev hem devlete hem de sigorta kapsamında hizmet veren kurum ve kuruluşlara düşmektedir. Devletin bireylere sistem konusunda güvence verebilmesi, bireylerin gözünde sistemi daha cazip hale getirecek ve katılımı artırabilecek bir unsurdur. Türkiye de sisteme devletin güvence vermemesi en önemli eksikliklerden biridir. Ancak bu durumu çoğu kimse bilmemektedir. Sisteme devlet prim ödeme aşamasında katkı sağlamaktadır. Bu durum bireylerin gözünde devletin sisteme güvence verdiği gibi bir izlenim oluşturmuş olsa da sadece devlet kendi katkı payı tutarı üzerinde bir güvence vermektedir. Belirtilen süreler içerisinde sisteme kalmaya devam edildiği takdirde devlet, kişinin yatırım araçlarından elde ettiği kazancını ve kendisinin verdiği katkıyı katılımcıya ödeme garantisi vermektedir. Bu da bireylerin akıllarında olumsuz düşüncelerin giderilmesine yardımcı olmuş ve eski dönemde sigorta sektöründeki olumsuzlukların tekrar yaşanmayacağını garanti şeklinde bir izlenim oluşturmuştur.

Bireysel emeklilik sistemi dünyada uzun zamandan beri kullanılmakta olan bir sistem olmasına rağmen ülkemizde yeni bir kavram olarak ortaya çıkmıştır. Türkiye de bu konu üzerinde yapılan araştırmaların az olması ve sistemin gerekli merciler tarafından tanıtımının iyi yapılmaması, vatandaşların sisteme katılımını azalttığı gibi çoğu kesim tarafından sistemin ne ifade ettiği de bilinmemektedir. Bu durumun en büyük sebebi yukarıda da belirtildiği gibi tanıtım eksikliğidir. Bireylere sistemin her aşaması ayrıntılı, açık ve doğru bir şekilde anlatıldığı takdirde, sisteme katılımı kendisi açısından uygun ve mantıklı bulan birey sisteme katılma kararı verecek ve çevresindekilere de belki sistemden elde ettiği kazançları anlatarak onları da sisteme dahil edebilecektir. Bu sayede sisteme katılım çığ gibi artacaktır.

Bireyler yatırdığı primleri istedikleri yatırım araçlarında değerlendirme konusunda özgür bırakılmıştır. Katılımcı katkı payını istediği oranda yatırım araçları arasında paylaşırma hakkına sahiptir. Kendi risk ve beklentilerini göz önüne alarak yatırım kararını vermekte ve yatırım araçlarının getirileri doğrultusunda elde edeceği gelir artış göstermektedir. Yıl içerisinde birey dilerse yatırım araçları ve oranları

üzerinde belirlenen sayıda değişikliğe de gidebilmektedir. Burada bireyler istedikleri takdirde sisteme katıldıkları sigorta kurumunun yatırım danışmanlarından da yardım alabilmektedirler. Kişi yatırım danışmanının önerileri doğrultusunda yatırım tercihlerini şekillendirir ve ona göre yatırım kararını verir. Burada önemli olan nokta yatırım danışmanlarının iyi eğitim almış olmaları ve bireylerin istek ve arzularına yönelik yönlendirmelerde bulunabilmeleridir. Çünkü bireylerin kazançları yatırım araçlarının getirilerine bağlıdır. Birey sistemden kazanç elde etmediği ya da beklediğinden az kazanç elde ettiği takdirde sistemden çıkarak parasını daha farklı alanlarda değerlendirebilmektedir.

Sistemin işleyiş kısmında bireylerin yararına olabilecek değişiklikler yapmak sisteme katılımı artırabilecek unsurların başında gelmektedir. Sistemin kuruluş aşamasında, katılımcılara vergi açısından çeşitli ayrıcalıklar tanınmıştı. Vergi muafiyeti katılımcılara cazip gelmiş ve katılım istenilen seviyelerde olmuştu. Katılımcıların lehine olabilecek mevzuat çalışmaları yaparak sistemin cazibesini artırılabilir ve katılım yükseltilebilir. İşleyiş anlamında mevzuattan kaynaklı olumsuzluk ve eksikliklerin giderilmesi de yine katılımcıların avantajına bir durum olacağı için sistem hakkındaki olumlu görüşleri artırabilecektir.

Bireysel emeklilik sisteminin katılımcılarına sunduğu ayrıcalık ilk başta vergi indirimi uygulamasıydı. Katılımcılar yıllık gelirleri üzerinden, brüt asgari ücretin bir yıllık toplamını aşmayacak tutarda vergi indiriminde yararlanabilmekteydi. Bu durum sistemin cazibesini ilk başlarda artırmıştır. Uzun vadeye bakıldığında bu uygulamanın yeteri kadar sisteme katılımı artırmadığı ve her katılımcının bu uygulamadan yararlanamadığı düşüncesi sonucunda devlet katkısı uygulamasına geçilmiştir. Bu uygulama sonucunda bireylerin sisteme katılım oranlarında belirgin bir yükseliş görülmektedir. Bu da göstermektedir ki katılımcıların tamamının faydasına yapılan düzenlemeler katılımı artırmaktadır. Bu doğrultuda devlet katılımcıların yararına olabilecek yeni uygulamalar geliştirmeli ve en kısa sürede bunları yürürlüğe koymalıdır.

Sistem devletin güvencesinde olmadığı için, katılımcılarda bazı tereddütler ve çekimserlikler görülmektedir. Bu durumu ortadan kaldırabilmek için devlet gerekli denetim ve gözetim enstrümanlarını kullanmaktadır. Sistem her aşamada belirlenen

denetim ve gözetim kurumları aracılığıyla takip edilmekte ve gerekli görünen yerlerde çeşitli tedbirler alarak sorunları çözmeye çalışmaktadır. Burada katılımcıları rahatlatan en önemli unsur ise katılımcı hesaplarının Takasbank da saklanmasıdır. Burada bireylerin yatırım fonları saklanmakta ve sigorta şirketinde yaşanabilecek olumsuz durumlarda katılımcının varlıklarına zarar gelmesi önlenmektedir. Bu da bireylere güvence vermekte ve dolayısıyla gönül rahatlığı içerisinde katkı paylarını ödemelerini sağlamaktadır.

Bireysel emeklilik sistemine katılan bireylerin istek ve sorunlarına hızlı bir şekilde cevap verebilmek için oluşturulan telekomünikasyon iletişim merkezlerinin daha aktif şekilde kullanılması faydalı olarak görülmektedir. Katılımcıların çoğu böyle bir hizmetin olduğunu bilmemekte ve sorunlarını daha çok hesaplarının bulunduğu şirketle görüşmektedir. Bu durum bazen katılımcı aleyhine sonuçlanabileceği için bu hizmetin tanıtımının daha iyi yapılması ve sorunların buraya bildirilmesi, sistemin daha iyi işlemesine ve müşteri memnuniyetinin artmasını sağlayabilecektir.

Katılımcılar özgür iradeleri ile yatırım araçlarını seçtikleri için bu fonların getirisi bireylerin kazançlarını oluşturmaktadır. Uzun vadeli yatırım aracı olarak uygulanan bireysel emeklilik sisteminde biriken fonlar, ekonomik konjonktür içerisinde doğru ve getirisi yüksek yerlerde değerlendirilmelidir. Bu sayede ülkenin kazanımları maksimum seviyelere ulaşabilmekte ve sermaye piyasaları üzerinde olumlu etkiler gözlemlenebilmektedir.

Sistemin, Türkiye ekonomisi açısından en önemli sorun olan işsizlik üzerinde de olumlu etkilerinin olacağı düşünülmektedir. Sigorta sektörü içerisinde yeni bir iş kolu olan bireysel emeklilik sistemi, bünyesinde çalışacak kalifiyeli eleman ihtiyacını karşılamak için istihdam oluşturabilecek ve sigorta kurum ve kuruluşları yeni personeller istihdam edeceklerdir. Ayrıca yatırım danışmanlığı hizmetini verecek eleman bulundurma zorunluluğu da yeni iş olanakları sunmaktadır. Bu doğrudan etkinin yanında dolaylı etkisini de göz ardı etmemek gerekmektedir. Bünyesinde birikecek fonlarla, yeni yatırımlar oluşturulmakta bu da üretim artışını beraberinde getirmektedir. Üretim artışı sonucunda ekonomik büyümenin olması

yeni fabrikaların kurulmasını hızlandırabilecektir. Bunun sonucunda yeni istihdam kapıları açılmış olacaktır.

Devletin katılımcılara tanıdığı ayrıcalıkların yanında bireysel emeklilik hizmetini veren sigorta kurumlarının davranışları da sisteme katılımı artırabilecek en önemli unsurlardandır. Sigorta kurumunun kuruluş amacının kar elde etmek olduğu bilinmektedir. Bu amacını gerçekleştirirken müşterilerinin isteklerini de ön planda tutarak onların memnuniyetlerini artırmayı da göz ardı etmemelidir. Böyle davrandığı takdirde hem kendi müşteri portföyünü genişletebilecek hem de sisteme katılımı artırabilecektir.

Katılımcıların üzerinde durdukları ve sisteme katılım aşamasında en çok düşündükleri unsur da ödedikleri aidat ve ücretlerdir. Bireyin sisteme katılırken ödemekle yükümlü olduğu bazı maliyet kalemleri mevcuttur. Sigorta kurumları bireysel emeklilik kapsamında verdikleri hizmetler karşılığında bazı maliyetlere katlanmaktadırlar. Bu hizmetlerin karşılığı olarak da katılımcılarından belirlenen oranlarda ücret talep etmektedirler. İstenilen bu ücretlerin minimum seviyelere indirilmesi katılımcı lehine olacaktır. Bu sayede yeni katılımcılar ödeyecekleri maliyet unsurlarını gözlerinde büyütmeyecek ve elde edeceği gelirlerini artırmış olacaktır.

Bireyler sisteme katılma konusunda olumlu görüş bildirmektedirler. Ancak geçmiş dönemlerde yaşanan olumsuzlukların tam olarak giderilip giderilmediği konusunda emin olmadıkları için kararsız kalmaktadırlar. Sistemin kendileri ve ülke ekonomisi açısından faydalı olabileceğini düşünseler de, büyüme aşamasında olan bu sistemin etkilerini görebilmek için biraz daha zamanın geçmesini beklemeyi uygun görmekteyiz. Bireylerin bu düşüncede olması bir taraftan bakıldığında yanlış görülmemektedir. Geçmiş dönemlerde bireyleri kandırmaya yönelik uygulamalara sigorta sektöründe çok rastlanması acaba şimdi de öyle mi olacak gibi düşüncelere kapılmalarına sebep olmaktadır. Bu yüzden yeni olan bu sistemi biraz daha takip ederek, geçen süre içerisindeki gelişmelere göre davranışlarını şekillendirebileceklerdir.

Müslüman bir ülke yapısından dolayı ülkemizde faize duyarlı olan kesim azımsanmayacak düzeydedir. Bu potansiyel katılımcıları göz ardı ederek yeni

enstrüman ve uygulamaların gerçekleştirilmesi, sistem açısından olumsuz bir durumdur. Faize duyarlı kesimin, birikimlerini değerlendirdiği alanların kısıtlı olması onları sermaye piyasalarına değil de daha farklı alanlara yönlendirmektedir. Bu kesimi de sisteme çekebilmek için yeni yatırım araçları geliştirilmelidir. Son zamanlarda uygulanmaya başlanan katılım emeklilik ile birlikte faize duyarlı kesim de sisteme katılımı istekli duruma gelmektedir. Yani burada belirtilmesi gereken husus, potansiyel katılımcıların istek ve önerileri doğrultusunda sistemde gerekli değişiklik ve yeniliklerin yapılmasıdır. Bunların sonucunda da sisteme katılım artacaktır.

KAYNAKÇA

- Acar, İ. A. ve Kitapçı, İ. (2008) “Sosyal Güvenliğin Demografik Boyutu: Türkiye’deki Emeklilik Sistemindeki Değişim”, *Maliye Dergisi*, 154, 77-98.
- Adams, K. A. ve Lawrence, E. K. (2015) *Research Methods, Statistics, and Applications*, California: SAGE Publications.
- Akgeyik, T. (2006) “Sosyal Güvenlikte Reform Eğilimleri: Geleneksel Sistemlerden Bireysel Emeklilik Programlarına Dönüşüm”, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 51, 47-99.
- Alper, Y. (2011) “Sosyal Güvenlik Reformu ve Finansmanla İlgili Beklentiler”, *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 2011/1, 1-47.
- Alper, Y. ve Tuncay, C. (1997) “Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Yeniden Yapılanma: Sorunlar, Reform İhtiyacı, Arayışlar, Çözüm Önerileri”, *TÜSİAD Yayınları*, Yayın No: TÜSİAD-T/97- 10/217.
- Altıntaş, K. M. (2009) “Belirlenmiş Katkı Esaslı Emeklilik Planlarında Finansal Eğitimin Önemi: Katılımcıların Finansal Okur Yazarlığı Çerçevesinde Alternatif Bir Yatırım Eğilimi Modeli”, *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (9), 151-176.
- Antolin, P., Payet, S. ve Yermo, J. (2012) “Coverage of Private Pension Systems: Evidence and Policy Options”, *OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions*, 20, 1-36.
- Aras, G. ve Müslümov, A. (2003) “Sermaye Piyasalarının Gelişmesinde Kurumsal Yatırımcıların Rolü OECD Ülkeleri ve Türkiye Örneği”, *Kurumsal Yatırımcı Yöneticileri Derneği*. 1-92.
- Arıcı, K. (2001) “Sosyal Güvenlik Sistemimiz İçin Yeni Bir Tecrübe: Özel Emeklilik Fonları”, *İşveren Dergisi*, XL (3), 20-21.
- Asaminew, E. (2010) “Adopting Private Pension System in Ethiopia”, *The African Symposium: An on Line Journal of African Educational Research Network*, 10 (1), 7-13.

- Ayhan, A. (2012) “Sosyal Güvenlik Kavramı ve Sosyal Güvenlik İlkeleri”, *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 2012/1, 41-55.
- Bacak, B. (2005) “Sosyal Güvenlik Yönüyle Bireysel Emeklilik”, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 49, 159-172.
- Bajtelsmit, V. L., Bernasek, A. ve Jianakoplos, N. A. (1999) “Gender Differences in Defined Contribution Pension Decision”, *Financial Services Review*, 8, 1-10.
- Bernasek, A. ve Shwiff, S. (2001) “Gender, Risk and Retirement”, *Journal of Economic Issues*, 35 (2), 345-356.
- Blommestein, H. J. (1998) “Emeklilik Reformlarının Sermaye Piyasalarına Etkileri”, *İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Dergisi*, 2 (7-8), 79-90.
- Bozkuş, S. C. ve Elveren A. Y. (2009) “Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemi’ndeki Cinsiyet Farklılıklarının Analizi”, *Ekonomik Yaklaşım Dergisi*, 19 (69), 89-106.
- Böhm, W. (2012) “Pension Systems and Their Meaning for Welfare: A Comparison of PAYG and FF Pension Systems”, Bielefeld University.
- Brainard, L. (2008) “What is The Role of Insurance in Economic Development?”, Zurich Government and Industry Affairs.
- Büyüköztürk, Ş. (2014) *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*, Ankara: Pegem Akademi, 20. Baskı.
- Can, Y. (2010) “Bireysel Emekliliğin Türkiye’deki Durumu ve Gelişimi” *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 2 (2), 139-146.
- Clark, R. L. ve Pitts, M. M. (1999) “Faculty Choice of a Pension Plan: Defined Benefit Versus Defined Contribution”, *Industrial Relations*, 38 (1), 18-45.
- CGU, (2004) *Insurance Basics*, Avustralya.
- Dağlı, H., Bank, S. ve Er, B. (2008) “Türkiye’deki Bireysel Emeklilik Yatırım Fonlarının Performans Değerlendirmesi” *MUFAD Journal*, 40, 84-95.
- David, B., Wahl, J. ve Rose, S. (2010) “The Evolution of Insurance”, SAS Institute Inc. Cary, North Carolina, USA.

- Davis, E. P. (2004) “Is There a Pension Crisis in the U.K. ?”, *The Geneva Papers on Risk and Insurance*, 29 (3), 343-370.
- Daykin, C. (2003) “Pension Reform Developments Around the World”, CB MA FIA ASA, United Kingdom. 1-36.
- Daykin, C. (2004) “An Ageing Population – Pension Reform Developments in the UK and Internationally”, *Institute of Actuaries of Australia, IACA, PBSS & IAAust Colloquium*, 1-39.
- Demir, Y. ve Yavuz, A.(2004) “Bireysel Emeklilik Sisteminin Sermaye Piyasalarına Etkisi ve Sistemin Gelişmesinde Vergisel Teşviklerin Önemi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9 (1), 281-300.
- Dew, J. ve Xiao, J. J (2011) “The Financial Management Behavior Scale: Development and Validation”, *Journal of Financial Counseling and Planning*, 22 (1), 43-59.
- EGM (Emeklilik Gözetim Merkezi) (2005) Bireysel Emeklilik Sistemi Gelişim Raporu 2004 <http://www.egm.org.tr/bes2004gr1.asp> (10.08.2013)
- EGM (Emeklilik Gözetim Merkezi) (2006) Bireysel Emeklilik Sistemi Gelişim Raporu 2005 <http://www.egm.org.tr/bes2005gr/bes2005gr.pdf> (10.08.2013)
- EGM (Emeklilik Gözetim Merkezi) (2007) Bireysel Emeklilik Sistemi Gelişim Raporu 2006 <http://www.egm.org.tr/bes2006gr/bes2006gr.pdf> (10.08.2013)
- EGM (Emeklilik Gözetim Merkezi) (2008) Bireysel Emeklilik Sistemi Gelişim Raporu 2007 <http://www.egm.org.tr/bes2007gr/bes2007gr.pdf> (10.08.2013)
- EGM (Emeklilik Gözetim Merkezi) (2009) Bireysel Emeklilik Sistemi Gelişim Raporu 2008 http://www.egm.org.tr/bes2008gr/bes2008gr_tr.pdf (10.08.2013)
- EGM (Emeklilik Gözetim Merkezi) (2010) Bireysel Emeklilik Sistemi Gelişim Raporu 2009 http://www.egm.org.tr/bes2009gr/bes2009gr_tr.pdf (10.08.2013)

- EGM (Emeklilik Gözetim Merkezi) (2011) Bireysel Emeklilik Sistemi Gelişim Raporu 2010 http://www.egm.org.tr/bes2010gr/bes2010gr_tr.pdf (10.08.2013)
- EGM (Emeklilik Gözetim Merkezi) (2012) Bireysel Emeklilik Sistemi Gelişim Raporu 2011 http://www.egm.org.tr/bes2011gr/bes2011gr_tr.pdf (10.08.2013)
- EGM (Emeklilik Gözetim Merkezi) (2013) Bireysel Emeklilik Sistemi Gelişim Raporu 2012 http://www.egm.org.tr/bes2012gr/bes2012gr_tr.pdf (10.08.2013)
- EGM (Emeklilik Gözetim Merkezi) (2014) Bireysel Emeklilik Sistemi Gelişim Raporu 2013 http://www.egm.org.tr/bes2013gr/bes2013gr_tr.pdf (10.06.2014)
- EGM (Emeklilik Gözetim Merkezi) (2015) Bireysel Emeklilik Sistemi Gelişim Raporu 2014 http://www.egm.org.tr/bes2014gr/bes2014gr_tr.pdf (10.06.2015)
- Eken, M. H. ve Gaygısız, H. (2010) “Bireysel Emeklilik Şirketlerinde Risk Yönetimi ve Türkiye Örneği”, *Maliye Finans Yazıları*, 24 (88), 55-78.
- Ekin, N., Alper, Y. ve Akgeyik, T (1999) *Türk Sosyal Güvenlik Sistemi'nde Arayışlar: Özelleştirme ve Yeniden Yapılanma*, İstanbul: İTO Yayınları.
- Ercan, M. Ve Gökçe, D. (1998) “Sosyal Güvenlik Sistemlerinde Belirlenmiş Katkı Modeli: Tanım, Teori ve Bir Türkiye Uygulaması”, *İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Dergisi*. 2 (7-8), 35-52.
- Ergenekon, Ç. (1998) “Vergilendirme Rejiminin Özel Emeklilik Fonlarının Gelişimi Üzerindeki Etkisi: Sermaye Piyasası'na Yansımalar”, *İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Dergisi*, 2 (7-8), 103-120.
- Feldstein, M. (1981) “Private Pensions as Corporate Debt”, *National Bureau of Economic Research Working Paper Series*, No:703.
- Fesliyen, B. (2007) Sigorta Sektöründe Müşteri İlişkileri Yönetimi ve Bireysel Emeklilik Sistemi Uygulamalarına Yönelik Bir Araştırma, İstanbul: Marmara

Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

- Feyen, E., Lester, R. ve Rocha, R. (2011) “What Drives the Development of the Insurance Sector? An Empirical Analysis Based on a Panel of Developed and Developing Countries” *The World Bank. Policy Research Working Paper* 5572.
- Genç, Ö. (2002) “Sigortacılık Sektörü ve Türkiye’de Sigorta Sektörünün Fon Yaratma Kapasitesi”, *Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş.*, Ankara.
- Gerrans, P. ve Clark- Murhpy, M. (2004) “Gender Differences İn Retirement Savings Decisions”, *Journal of Pension Economics and Finance*, 3 (2), 145-164.
- Gökbayrak, Ş. (2010) “Türkiye’de Sosyal Güvenliğin Dönüşümü”, *Çalışma ve Toplum*, 2010/2, 141-162.
- Gökbunar, A. R. ve Koç, Ö. E. (2009) “Demografik Değişimlerin Sosyal Güvenlik Kurumlarına Etkisi ve Türkiye’de Sosyal Güvenlik Kurumlarının Mali Yapısının Analizi”, *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (1), 15-34.
- Gutierrez, A. C. (2001) “Principles and Practices of Social Security Reform”, *IAA International Seminar on Pensions, International Social Security Association (ISSA), Brighton*. 1-13.
- Günay, G. (2013) “Emekliliği Planlama Süreci Ölçeğinin Türkçe Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması: Karabük Üniversitesi Örneği”, *Turkish Journal of Geriatrics*, 16 (1), 84-94.
- Günay, G., Aydın Boylu, A. ve Oğuz, A. (2015). Determinants of financial Management Behaviors of families (pp.244-262) (Ed. Çopur, Z.) *Handbook of Research on Behavioral Finance and Investment Strategies: Decision Making in the Financial Industry* (pp.1 -473). Hershey, PA:IGI Global doi:10.4018/978-1-4666-7484-4.
- Gümüş, E. (2010) “Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sistemi: Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler”, *SETA Analiz*, 24.

- Gürbüz, A. O. ve Ekinçi, S. (2003) “Bireysel Emeklilik Sistemi ve Sermaye Piyasalarında Beklenen Etkiler”, *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 18 (1), 205-228.
- Güzel, A. (2005) “Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Öngörülen Reform Mevcut Sorunlara Çözüm Mü?”, *Çalışma ve Toplum*, 2005/4, 61-76.
- Hicks, F. (1989) *Fiscal Policy* Delmar Publishing, USA.
- Hira, T. K. ve Mugenda, O. M. (1998) “Predictors Of Financial Satisfaction: Differences Between Retirees And Non-retirees”, *Financial Counseling and Planning*, 9 (2), 75-84.
- Holzman, R. (2003) “Toward a Reformed and Coordinated Pension System in Europe: Rationale and Potential Structure”, *Tanımlanmış Katkı Planları Üzerine İsveç Sosyal Güvenlik Fonu-Dünya Bankası Konferansı*, Stockholm.
- Hu, Y-W. and Stewart, F. (2009) “Pension Coverage and Informal Sector Workers: International Experiences”, *OECD Working Papers on Insurance and Private Pensions*, 31, 1-23.
- ILO (1994) *Introduction to Social Security*, Geneva.
- ILO (2003) “Facts on Social Security”, International Labour Office, Geneva, 1-2.
- Işık, A., Ay, H., Meriç, M. ve Baran, T. (2011) “Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sisteminde Vergisel Avantajlar ve Uygulamaları”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16 (1), 25-45.
- İleri, T. (2013) “Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Maden İşçilerinin Çalışma Hayatına İlişkin Yapılan Düzenlemeler”, *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6 (2), 1449-1467.
- İşbilen, E. (2008) *Bireysel Emeklilik Sistemi ve Türkiye Uygulaması*, İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- İşseveroğlu, G. ve Hatunoğlu, Z. (2012) “Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sisteminin Makro Ekonomik Dinamiklere Etkisi Kapsamında Swot Analizi”, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Ekim, 155-174.

- İzgi, B. B. (2008) “Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Son Gelişmeler”, *Çalışma ve Toplum*, 1, 85-107.
- Kaydu, Z. (2006) Bireysel Emeklilik Sisteminde Tüketici Profillerinin Farklılaşması: Antalya ve Isparta İllerinin Karşılaştırılması Örneği, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Koban, H. (2008) Bireysel Emeklilik Sisteminde Pazarlama: Tüketici Alguları Üzerine Bir Araştırma, Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Koh, B. S. K., Mitchell, O. S., Tanuwidjaja, T. ve Fong, J. (2007) “Investment Patterns in Singapore’s Central Provident Fund System”, *Wharton-SMU Research Centre, WSRC Paper 2007/5-1*.
- Korkmaz, E., Akgeyik, T., Yılmaz, B. E., Oktayer, N., Susam, N. ve Şeker, M. (2007) “Sosyal Güvenlikte Yeni Yaklaşım: Bireysel Emeklilik”, *İstanbul Ticaret Odası Yayınları*, Yayın no: 2006-21. İstanbul.
- Lester, R. (2010) “The Insurance Sector in the Middle East and North Africa: Challenges and Development Agenda”, *The World Bank, Financial Flagship*.
- Ma, J. ve Zhai, F. (2011) “Financing China’s Pension Reform”, *Conference on Financial Sector Reform in China*.
- TCMB (Merkez Bankası) (2011) Bireysel Emeklilik Sistemi ve Finansal İstikrar Açısından Önemi, Ankara: Finansal İstikrar Raporu Kasım 2011, Özel konular, 55-58.
- McCarthy, J. ve Pham, H. N. (1995) “The Impact of Individual Retirement Accounts on Savings”, Federal Reserve Bank of New York: *Current Issues in Economics and Finance*, 1 (6), 1-6.
- Mladen, L. (2012) “A Comparative Review Over the Pension Systems’ Performance in Central and Eastern European Countries”, *Journal of Knowledge Management, Economics and Information Technology*, October-2012, 2 (5).

- Musalem, A. R. ve Pasquini, R. (2012) "Private Pension Systems Cross-Country Investment Performance", *The World Bank, Social Protection & Labor, Discussion Paper 1214*.
- Noone JH., Stephens, C. ve Alpass, F.(2010) "The Process of Retirement Planning Scale (PRePS): Development and Validation", *Psychological Assessment*, 22 (3), 520-531.
- OECD, (1997) The Chilean Pension System, PUMA/SBO/(97)5/FINAL.
- OECD, (2014) Pension Markets in Focus, İsrail: OECD Yayınları, 1-40.
- Orenstein, M. A. (2003) "Mapping the Diffusion of Pension Innovation", *Pension Reform in Europe: Process and Progress, The World Bank*, 171-192.
- Outreville, J. F. (1996) "Life Insurance Markets in Developing Countries", *The Journal of Risk and Insurance*, 63 (2), 263-278.
- Öz, E. (2005) "Türkiye’de Sosyal Güvenliğin Durumu ve Reorganizasyon Arayışları", *Sosyo Ekonomi Dergisi*, 1 (2), 179-197.
- Özel, Ö. ve Yalçın, C. (2013) "Yurtiçi Tasarruflar ve Bireysel Emeklilik Sistemi: Türkiye’deki Uygulamaya İlişkin Bir Değerlendirme", *TCMB Çalışma Tebliği*, 04, 1-35.
- Özer, Ö. ve Çınar, E. (2012) "Bir Vakıf Üniversitesi Akademik Personelinin Bireysel Emeklilik Sistemine Bakış Açısının Değerlendirilmesi", *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9 (19), 75-88.
- Peker, A. (1997) "Sosyal Güvenlik Sisteminin Yeniden Yapılandırılması Tartışmaları ve Çözüm Önerileri" *Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Tartışma Tebliği*, No:9703.
- Rao, M. S. ve Srinivasulu, R. (2013) "Contribution of Insurance Sector to Growth and Development of the Indian Economy", *IOSR Journal of Business and Management*, 7 (4), 45-52.
- Samancı, S. (2010) Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sisteminin Analizi ve Tüketicilerin Yaklaşımları Üzerine Bir Araştırma (Ankara İli Örneği),

Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi.

- Sergici, E. (2001) *Türklerin Tarihi ve Sigortacılık*, İstanbul: Latin Yayın.
- SGK (2014) *Kurumsal Tarihçe* <http://www.sgk.gov.tr/> (12.02.2014)
- SGK (2015) Aylık Temel Göstergeler, 2015/Şubat: Sosyal Güvenlik Kurumu. www.sgk.gov.tr
- Singh, A. (1998) “Özel Emeklilik Reformu, Hisse Senetleri Piyasası, Sermaye Oluşumu ve Ekonomik Büyüme: Dünya Bankası’nın Önerilerine Eleştirel Bir Yaklaşım”, *İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Dergisi*. 2 (7-8), 53-78.
- Speelman, C. P., Clark-Murhpy, M. ve Gerrans, P. (2007) “Decision Making Clusters in Retirement Savings: Preliminary Findings”, *Australian Journal of Labour Economics*, 10 (2), 115-127.
- Stiglitz, J. E. (1994). *Kamu Kesimi Ekonomisi*. Çev.: Batirel, Ö. F. İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayını.
- Şahin, Ş., Rittersberger-Tılıç, Helga ve Elveren, A. Y. (2010) “The Individual Pension System in Turkey: A Gendered Perspective”, *Ekonomik Yaklaşım*, 21 (77), 115-142.
- Şakar, M. (2011) *Sosyal Sigortalar Uygulaması*, İstanbul: Beta Yayınevi, 10. Baskı.
- Şen, M. (2002) “Osmanlı Devleti’nde Sosyal Güvenlik: Ahi Birlikleri, Loncalar ve Vakıflar”, *Çimento İşveren Dergisi*, 6 (16), 18-40.
- Şener, O. ve Akın, F. (2010) “Özel Emeklilik Fonları ve Türkiye’de Bireylerin Bireysel Emeklilik Sistemine Giriş Kararlarını Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma”, *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 28 (1), 291-312.
- Tapia, W. (2008). “Description of Private Pension Systems”, *OECD Working Papers on Insurance and Private Pensions*, No. 22, 1-83.
- Tapia, W. Ve Yermo, J. (2008) “Fees in Individual Account Pension Systems: Cross-Country Comparison”, *OECD Working Papers on Insurance and Private Pensions*, No: 27, OECD Yayınları.

- TSBa (2014) *Sigortanın Tarihi* <http://www.tsb.org.tr/sigortanin-tarihi.aspx?pageID=438> (12.02.2014)
- TSBb (2014) *Türkiye’de Sigortacılık* <http://www.tsb.org.tr/turkiyede-sigortacilik.aspx?pageID=439> (01.10.2014)
- Turner, J. (2001) “Social Security Development and Reform Around the World”, *Public Policy Institute AARP*, Washington.
- Turner, A. J. (2010) “Pension Policy: The Search for Better Solutions”, Upjohn Institute for Employment Research.
- TÜİK (2014a) *İstatistikler ile Yaşlılar 2013*, Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.
- TÜİK. (2014b). <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do;jsessionid=Xy9nJfKHK7p1T5jJR4Hth7ZQbjwZpWb9F8fLh918WBn13Hp2ffTf!1471620358?id=16083> (11.02.2015)
- Uğur, S. (2002), “Sosyal Güvenliğimizdeki Son Gelişmelerin Değerlendirilmesi” *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4 (2), 131-146.
- Uralcan, G. Ş. (2004), *Temel Sigorta Bilgileri ve Sigorta Sektörünün Yapısal Analizi*, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.
- Uyar, H. İ. (2012) “Bireysel Emeklilik Sistemi ile Ekonomik Göstergeler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” *Mali Çözüm Dergisi*, Mart-Nisan, 71-94.
- Vickerstaff, S., Macvarish, J., Taylor-Gooby, P., Loretto, W. Ve Harrison, T. (2012) “Trust and Confidence in Pensions: A Literature Review”, *Department for Work and Pensions*, No:108.
- Voronkova, S. ve Bohl, M. (2003) “Institutional Traders’ Behavior in an Emerging Stock Market: Empirical Evidence on Polish Pension Fund Investors”, *The Pension Institute, University of London*: Discussion Paper PI-0310.
- Waheed, A., Mahasan, S. S. ve Sandhu, M. A. (2014) “Factor That Affects Consumer Buying Behavior: An Analysis of Some Selected Factors,” *Middle-East Journal of Scientific Research*, 19 (5), 636-641.

- Walker, E. ve Lefort, F. (2002) “Pension Reform and Capital Markets: Are There Any (Hard) Links?”, *Social Protection Discussion Paper 0201*, World Bank: Washington.
- Weiss, R. D. (1976) “Private Pensions: The Impact of ERISA on the Growth of Retirement Funds” In *Funding Pensions: Issues and Implications for Financial Markets*, Boston: Federal Reserve Bank of Boston. <https://www.bostonfed.org/economic/conf/conf16/conf16e.pdf> (10.09.2014).
- World Bank (1994) *Averting the Old Age Crisis*, New York: Oxford Üniversitesi Yayınları.
- World Bank (2015) <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDS.TOTL.ZS> (10.02.2015).
- Yanardağ, M. Ö. (2010) *Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sistemi ve Bireysel Emeklilik Sisteminin Etkinliği: Muğla İli Üzerine Ampirik Bir İnceleme*, Muğla: Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Zor, İ. (2008) “Özel Emeklilik Fonları: OECD Ülkeleri ve Türkiye Bağlamında Bir Değerlendirme.”, *Reasürör Dergisi*, Ekim, 70, 6-20.
- 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu (1964, 31 Temmuz) *T. C. Resmi Gazete*, 11766-11779.
- İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (1948,10 Aralık) *Birleşmiş Milletler Genel Kurulu*, 217 A (III).
- 5434 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu (1949, 8 Haziran) *T. C. Resmi Gazete*,7235.
- 6327 Sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (2012, 13 Haziran) *T. C. Resmi Gazete*, 28338.
- 4632 Sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu (2001, 28 Mart) *T. C. Resmi Gazete*, 24366.
- 1479 Sayılı Esnaf ve Sanatkârlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu (1971, 2 Eylül) *T. C. Resmi Gazete*,13956.

6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu (2011, 13 Ocak) *T. C. Resmi Gazete*,27846.

EK1: ANKET FORMU

BİREYLERİN TÜRKİYE'DE BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİNE YÖNELİK TUTUMLARI, DAVRANIŞLARI VE BEKLENTİLERİNİN İNCELENMESİNE İLİŞKİN BİLGİ FORMU

Bilimsel bir araştırmada kullanılmak üzere hazırlanan bu anket formunda çeşitli sorular bulunmaktadır. Çalışmada kimliğinizi tanıtıcı bilgiler vermeden, soruları cevaplandırmanız, doğru ve güvenilir bilgilere ulaşmak açısından önemlidir. Ankete gösterdiğiniz ilgi, ayırdığınız vakit ve değerli katkılarınız için şimdiden teşekkür ederim.

Hidayet GÜNEŞ
Karabük Üniversitesi İktisat
Bölümü
Yüksek Lisans Öğrencisi

1. Yaş :

2. Cinsiyet :

1.	Erkek
2.	Kadın

3. Medeni Durumunuz:

1.	Bekar
2.	Evli
3.	Boşanmış

4. Ailenin aylık toplam geliri:

5. Öğrenim durumu ile ilgili bilgiler:

1.	İlkokul mezunu ve daha az
2.	Ortaokul mezunu
3.	Lise mezunu
4.	Yüksekokul mezunu (2 yıllık)
5.	Üniversite mezunu
6.	Yüksek Lisans
7.	Doktora

6. Aile üyelerinin mesleklerine ilişkin bilgiler

1.	Ev hanımı
2.	Emekli
3.	İşsiz
4.	İşçi
5.	Çiftçi
6.	Kendi başına çalışan
7.	7Serbest meslek (doktor, avukat vb)
8.	8Memur
9.	Diğer

7. Bireysel Emeklilik Sistemine (BES) dahil misiniz?

1.	Evet
2.	Hayır

8. Aylık katkı payı tutarı (7.soruya evet cevabı verenler için):(TL)

9. BES 'e katılmak için hangi kurumu tercih ederdiniz?

1.	Banka
2.	Sigorta Şirketi

10. BES' e dahil olmayı düşünür müsünüz?(7. Soruya hayır cevabı verenler için)

1.	Kesinlikle düşünürüm
2.	Düşünürüm
3.	Fikrim yok
4.	Düşünmem
5.	Kesinlikle düşünmem

11. BES hakkında bilginiz var mı?

1.	BES hakkında her şeyi biliyorum
2.	Yeterli derece bilğim var
3.	Bilğim var
4.	Biraz bilğim
5.	Hiç bilğim yok

12. BES hakkındaki bilgilerinizi nereden edindiniz?(11. Soruya bilğim var diyenler için)

1.	İnternet
2.	Görsel medya
3.	Broşür
4.	Arkadaş/Akraba
5.	Banka şubesi
6.	Sigorta şirketi

13. BES size ne ifade ediyor?

1.	Tasarruf aracı
2.	Geleceğin güvencesi
3.	Emekliliğe maddi açıdan katkı
4.	Kendi başıma tasarruf yapamadığım için gerekli
5.	Gereksiz

14. BES 'e katıldıysanız ya da katılmak isterseniz aşağıda verilen kriterler sizin açınızdan ne kadar önemlidir?

	Hiç önemli değil	Önemli değil	Kararsızım	Önemli	Çok önemli
1.Devlet desteği	1	2	3	4	5
2.Prim ödemesi	1	2	3	4	5
3.Fon işletim giderinin yüksek olması	1	2	3	4	5
4.Vergi avantajı	1	2	3	4	5
5.Tasarruf imkânı	1	2	3	4	5
6.Çalışanların davranışı	1	2	3	4	5
7.Şirketin görünümü	1	2	3	4	5
8.Giriş aidatının yüksek olması	1	2	3	4	5
9.Katkı payı ödemesi	1	2	3	4	5
10.Yönetim gideri	1	2	3	4	5

15. Bireylerin Bireysel Emeklilik Sistemine katılmaya yönelik tutum ve davranışları

1= Kesinlikle katılmıyorum	2= Katılmıyorum	3= Kararsızım	4= Katılıyorum	5= Kesinlikle katılıyorum	
1.BES ile geleceğe daha pozitif bakabiliyorum.	1	2	3	4	5
2.BES'i iyi bir yatırım aracı olarak görüyorum.	1	2	3	4	5
3.Yapılan yeni düzenlemelerin tüketici yararına olduğunu düşünüyorum.	1	2	3	4	5
4.BES'in rahat bir emeklilik dönemi geçirmeme yardımcı olacağını düşünüyorum.	1	2	3	4	5
5.BES'in kişilere ve ülkeye büyük faydalar sağlayacağını düşünüyorum.	1	2	3	4	5
6.BES'in Türkiye'de yeterince tanıtılmadığını düşünüyorum.	1	2	3	4	5
7.BES'in yapısal sorunlarının tam olarak çözülmediğini düşünüyorum.	1	2	3	4	5
8.Vergisel teşviklerin yeterli olduğunu düşünmüyorum.	1	2	3	4	5
9.Emekli olmak için belirlenen 56 yaşını uygun bulmuyorum.	1	2	3	4	5
10.BES sayesinde ikinci bir emeklilik maaşı olarak finansal açıdan rahat bir emeklilik planlıyorum.	1	2	3	4	5
11.BES'deki yatırım danışmanlarının yeterli bilgiye sahip olduklarını düşünüyorum.	1	2	3	4	5
12.BES'e girişte alınan aidatları yüksek buluyorum.	1	2	3	4	5
13.BES'te yapılan kesintiler kar elde etmemi engelleyecek düzeydedir.	1	2	3	4	5
14.Hayat sigortalarında yaşanan olumsuz tecrübeler BES'e bakışımı olumsuz etkilemektedir.	1	2	3	4	5
15.BES de devlet katkısının olması sisteme katılma isteğimi artırmaktadır.	1	2	3	4	5
16.BES'e olan güvenliliğin zamanla daha da artacağını düşünüyorum.	1	2	3	4	5
17.BES de birikimlerimin profesyoneller tarafından yönlendirilmesi sisteme olumlu bakmamı sağlamaktadır.	1	2	3	4	5
18.Mevcut sigorta sisteminin yetersiz olduğunu ve bu yüzden BES'e katılmayı düşünüyorum.	1	2	3	4	5
19.Sigorta şirketlerinin bireysel emeklilik konusuna yeteri kadar önem verdiğini düşünmüyorum.	1	2	3	4	5

16. Aşağıda verilen aktiviteleri son 6 ayda ne kadar sıklıkla yaptığınızı size en uygun seçeneği işaretleyerek değerlendiriniz.

1 = Hiçbir zaman,	2 = Nadiren,	3 = Arasıra,	4 = Sıklıkla,	5 = Her zaman.
-------------------	--------------	--------------	---------------	----------------

Finansal İdare Davranış Ölçeği	1	2	3	4	5
1.Bir ürün veya hizmet satın alırken (fiyat ve kalite) karşılaştırma yaparım.	1	2	3	4	5
2.Tüm faturalarımı zamanında ederim.	1	2	3	4	5
3.Aylık giderlerimi yazılı veya elektronik ortamda kayıtlarımı tutarım.	1	2	3	4	5
4.Bütçe veya harcama planıma sadık kalırım.	1	2	3	4	5
5. Her ay kredi kartı bakiyesinin tamamını ederim.	1	2	3	4	5
6.Bir veya daha fazla kredi kartı limitini artırdım.	1	2	3	4	5
7.Bir kredinin sadece minimum (asgari miktarını) ödemelerini	1	2	3	4	5

yaparım.					
8.Acil durumlar için bir tasarruf fonu yapmaya başladım veya var olan acil durum fonunu devam ettiriyorum.	1	2	3	4	5
9.Her ay maaş aldığında tasarruf yaparım.	1	2	3	4	5
10.Otomobil, ev, eğitim vb. gibi uzun vadeli amaçlar için tasarruf yaparım.	1	2	3	4	5
11.Emeklilik hesabım için pay ayırırım.	1	2	3	4	5
12.Bono, hisse senedi veya yatırım fonları satın alırım.	1	2	3	4	5
13.Bir sağlık sigortası poliçem var ve bunu devam ettiriyorum	1	2	3	4	5
14.Yeterli miktarda otomobil veya ev sigortasına benzer sigortalarımı devam ettiriyorum.	1	2	3	4	5
15.Yaşam sigortamı devam ettiriyorum.	1	2	3	4	5

17. Aşağıda ailenizin mevcut finansal durumu ile ilgili olabilecek konulara ilişkin memnuniyet düzeyiniz nedir?

1 = Hiç memnun değil,	2 = Memnun değil,	3 = Kararsız,	4 = Memnun,	5 = Çok memnun.
-----------------------	-------------------	---------------	-------------	-----------------

Finansal Memnuniyet Düzeyi Ölçeği	1	2	3	4	5
1.Kendisinin ve ailesinin temel ihtiyaçlarını karşılayabilme düzeyi	1	2	3	4	5
2.Varlıkları artırmak ve yaşam kalitesini yükseltme düzeyi	1	2	3	4	5
3. Düzenli para tasarrufu yapabilme düzeyi	1	2	3	4	5
4. Mevcut borçlanma düzeyi	1	2	3	4	5
5.Ailenin mevcut finansal düzeyi	1	2	3	4	5
6.Uzun vadeli finansal amaçlara ulaşma yeteneği	1	2	3	4	5
7. Acil finansal durumlara cevap verebilme düzeyi	1	2	3	4	5
8. Para yönetimi becerisi	1	2	3	4	5
9. Finansal durumunuzu diğer aileler ile karşılaştırdığınızda	1	2	3	4	5
10.Şu anki finansal durumunuz ile geçmişteki finansal durumunuz ile karşılaştırdığınızda	1	2	3	4	5
11.Gelecekteki finansal durum beklentiniz	1	2	3	4	5

18. Aşağıda verilen durumları size en uygun seçeneği işaretleyerek değerlendiriniz.

1= Benim için kesinlikle doğru değil,	2= Benim için doğru değil,	3= Benim için doğru olup olmadığından emin değilim,	4= Benim için doğru,	5= Benim için kesinlikle doğru
--	-----------------------------------	--	-----------------------------	---------------------------------------

Emekliliği Planlama Süreci Ölçeği	1	2	3	4	5
1.Gelecekteki finansal durumum hakkında çok düşündüm.	1	2	3	4	5
2. Mevcut Finansal durumum ile emekli olduğumda sahip olmak istediğim finansal durumumu sık sık karşılaştırıyorum.	1	2	3	4	5
3. Emeklilere yönelik Finansal konular hakkında net bir bilgiye sahibim.	1	2	3	4	5
4. Emeklilere yönelik Finansal konular hakkında ailemle sık sık konuşuyorum.	1	2	3	4	5
5. Uzun vadede sağlığım hakkında çok düşünüyorum.	1	2	3	4	5
6. Şimdiki sağlık durumum ile gelecekte olmasını istediğim sağlık durumumu sıklıkla karşılaştırıyorum.	1	2	3	4	5
7. Yaşlı insanlar için sağlığın önemi hakkında net bir bilgiye sahibim.	1	2	3	4	5
8. Gelecekteki sağlığım hakkında ailemle sık sık konuşuyorum.	1	2	3	4	5
9. Emeklilikte zamanımı nasıl geçireceğim hakkında çok fazla düşünüyorum.	1	2	3	4	5
10. Zamanımı şimdi nasıl geçirdiğim ile emeklilikte zamanımı nasıl geçirmek istediğimi sık sık karşılaştırıyorum.	1	2	3	4	5
11. Emekli insanların zamanlarını nasıl geçirdikleri konusunda net bir bilgiye sahibim.	1	2	3	4	5
12. Emekli insanların zamanlarını nasıl geçirdikleri hakkında ailemle sık sık konuşuyorum.	1	2	3	4	5
13. Emekli bir insan olarak aile içindeki rollerim hakkında çok fazla düşünüyorum.	1	2	3	4	5
14. Emekli bir insan olarak toplum içindeki rollerim hakkında çok fazla düşünüyorum.	1	2	3	4	5
15. Emekli olduklarında insanların rollerinin nasıl değişebileceği konusunda net bir bilgiye sahibim.	1	2	3	4	5
16. Şimdiki rollerimi emekli bir birey olduğumda sahip olmak istediğim rollerle sık sık karşılaştırıyorum.	1	2	3	4	5

17. Emekli insanların rolleri hakkında ailemle sık sık konuşuyorum.	1	2	3	4	5
18. Emekli olmanın nasıl bir şey olduğu konusunda insanlarla sık sık konuşurum.	1	2	3	4	5
19. Emeklilikteki Finansal durumum hakkında düşünmeye başlamak için daha çok erken.	1	2	3	4	5
20. Şimdiden Finansal hazırlıklar yapmak yerine emekliliğe yakın herhangi bir Finansal konuyla uğraşmayı tercih ederim.	1	2	3	4	5
21. Benim yaşımdaki insanların emeklilik için Finansal hazırlıklar yaptıklarını biliyorum.	1	2	3	4	5
22. Emeklilik için Finansal hazırlıklar yapmak gerekli.	1	2	3	4	5
23. Uzun vadeli sağlığı düşünmek için daha çok erken.	1	2	3	4	5
24. Şimdiden uzun vadeli sağlığı için hazırlık yapmak yerine, ortaya çıktığında sağlık konularıyla uğraşmayı tercih ederim.	1	2	3	4	5
25. Emeklilikte zamanımı nasıl geçireceğim hakkında düşünmeye başlamak için daha çok erken.	1	2	3	4	5
26. Şimdiden emekliliğimde zamanımı nasıl geçireceğimi düşünmek yerine emekli olduğumda zamanımı nasıl geçireceğime karar vermeyi tercih ederim.	1	2	3	4	5
27. Benim yaşımdaki insanların zamanlarını geçirmek için yeni yollar geliştirdiklerini biliyorum.	1	2	3	4	5
28. Emeklilik için yeni aktiviteler geliştirmek gerekli.	1	2	3	4	5
29. Emekli bir birey olarak rollerimi düşünmek için daha çok erken.	1	2	3	4	5
30. Şimdiden emeklilikteki rollerime hazırlanmak yerine, gelecekte rollerim ortaya çıktığında onlarla ilişkili herhangi bir konuda uğraşmayı tercih ederim.	1	2	3	4	5
31. Benim yaşımdaki insanların rollerindeki değişimler için hazırlandıklarını biliyorum.	1	2	3	4	5
32. Emekli bir birey olarak rollerimdeki değişimler için hazırlanmak gerekli.	1	2	3	4	5
33. Bugün emekli olmak zorunda kalırsam, emeklilikte gerekecek yeterli paraya sahibim.	1	2	3	4	5
34. 65 yaşında emekli olmak zorunda kalırsam, emeklilikte gerekecek yeterli paraya sahibim.	1	2	3	4	5
35. Aile üyeleri gelirimizden yeterli bir oranı biriktiriyor veya bununla yatırım yapıyorlar.	1	2	3	4	5
36. Emekli olduğum zaman, emeklilik için istediğim yaşam standardını sağlamak için yeterli gelire sahip olacağım.	1	2	3	4	5
37. Emekli olduğum zaman borçsuz bir eve sahip olmuş olacağım.	1	2	3	4	5
38. Emekli olduğum zaman beklenmedik harcamalar için yeterli paraya sahip olacağım.	1	2	3	4	5
39. Sadece uzun vadeli sağlığıma yararlı olacak olan besinleri alıyorum.	1	2	3	4	5
40. Bütün sağlıksız olan alışkanlıklardan kaçınıyorum.	1	2	3	4	5
41. Fiziksel aktivite yapmaya çalışıyorum (örn: düzenli olarak yürüyorum, spor veya yoga yapıyorum vb.).	1	2	3	4	5
42. Kanseri, diyabet ve kalp hastalıkları gibi hastalıklar için asla bir sağlık taraması yaptırmadım.	1	2	3	4	5
43. Ben asla bir sağlık checkup yaptırmadım.	1	2	3	4	5
44. Bugün emekli olmak zorunda kalsam, benim zamanımla yapabileceğim pek çok şey var.	1	2	3	4	5
45. Son zamanlarda yeni ilgi alanları, aktiviteleri veya hobilerle meşgulüm.	1	2	3	4	5
46. İş dışında yapmaktan hoşlandığım pek çok ilgilerim var.	1	2	3	4	5
47. İşimden yavaş yavaş uzaklaşmaya başladım.	1	2	3	4	5
48. Çalışma saatlerimi azaltmaya başladım veya azalttım.	1	2	3	4	5

ÖZET

Dünyada artmakta olan emekli nüfus grubunun, çalışma dönemindeki yaşam standardı ve kalitesinin korunabilmesi ve geliştirilebilmesi için uygulanan programlardan en çok tercih edileni bireysel emeklilik sistemidir. Bireysel emeklilik sistemi sayesinde bireyler emeklilik dönemlerinde; ikinci bir emeklilik maaşı olarak gelirlerini artırabilmekte, yaşam standartlarını iyileştirebilmekte, ekonomik özgürlüklerini tekrar kazanabilmektedirler.

Çalışma, bireylerin bireysel emeklilik sistemine katılımını etkileyen faktörlerin sisteme katılmaya yönelik tutum ve davranışları üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla, Karabük'te kartopu örnekleme yöntemiyle ulaşılan 700 kişi ile yürütülmüştür. Bireysel emeklilik sistemine dahil olduğunu belirtenlerin oranı (%61,1) sisteme dahil olmayanların oranından (%38,9) yüksektir. Bireysel emeklilik sistemine katılırken banka kurumunu tercih edenlerin oranı %93'tür. Bireylerin bireysel emeklilik sistemine yönelik tutum, davranış ve beklentilerini belirlemek amacıyla hazırlanan anket formu katılımcılara uygulanmıştır. Bireylerin bireysel emeklilik sistemine katılmaya yönelik tutum ve davranışları ölçeği, 19 maddeden ve dört faktörlü yapıdan oluşmaktadır. Korelasyon analizi sonucunda; bireysel emeklilik sistemine dahil olma durumu, bireysel emeklilik sistemine katılımı etkileyen faktörler, yaşam tarzını planlama süreci, psiko-sosyal planlama süreci ve sağlık planlama süreçleri değerlerinin yüksek olması, bireysel emeklilik sistemine katılım oranını artırmakta ve bu da bireylerin bireysel emeklilik sistemine katılmaya yönelik tutum ve davranışları üzerinde olumlu etkilere sebep olmaktadır. Yaş, bireysel emeklilik sistemine dahil olma durumu, finansal idare davranış ölçeği, finansal memnuniyet düzeyi ölçeği, bireysel emeklilik sistemine katılımı etkileyen faktörler, finansal planlama süreci, psiko-sosyal planlama süreci ve sağlık planlama süreçlerinin bireylerin bireysel emeklilik sistemine katılmaya yönelik tutum ve davranışları üzerinde etkili olduğu yapılan çoklu regresyon analizi sonucunda bulunmuştur.

Elde edilen bulgulara göre; bireylere, kurumlara ve sigorta şirketlerine geçerli olabilecek önerilerde bulunulmuştur.

ARŞİV Kayıt Bilgileri:

Tezin Adı : Bireylerin Bireysel Emeklilik Sistemine Yönelik Tutum ve Davranışları: Karabük İlinde Bir Alan Araştırması

Tezin Yazarı : Hidayet GÜNEŞ

Tezin Danışmanı : Gülay GÜNAY

Tezin Konumu : Yüksek Lisans

Tezin Tarihi :16.06.2015

Tezin Alanı : İKTİSAT

Tezin Yeri : KBÜSBE – KARABÜK

Anahtar Sözcükler

Bireysel Emeklilik Sistemi, Emeklilik, Sosyal Güvenlik Sistemi

ABSTRACT

Individual pension system is the most preferred programme implemented in order for term of employment life standard and quality of the people who are retired to be protected and improved. Thanks to individual pension system, individuals, in their period of retirement, can increase their income by getting a second retirement pension, they can improve their life standards and can regain their economic independence.

The study is conducted with 700 people who are reached by snowball sampling method in Karabük in an attempt to determine the effects of factors that affect individuals' attending individual pension on attitudes and behaviors towards attending the system. The rate of the people attending the system (%61,1) is higher than those who are not attending (%38,9) the system. The rate of the people preferring banking institution while attending individual pension system is %93. The questionnaire which has been prepared by the aim of determining individuals' attitudes, behaviors and expectations to individual pension system has been conducted on attendants. The attitude and behavior scale consists of 19 items and four-factored structure. As a result of the correlation analysis, an increase in the condition of attending individual pension system, the factors affecting the attendance of individual pension system, life-style planning process, psycho-social planning process and health planning process increases the rate of attendance of individual pension system and thus, this has had positive effects on attitudes and behaviors towards individual pension system. As a result of the multiple regression analysis, it has been concluded that age, the condition of attending individual pension system, financial management behavior scale, financial satisfaction level scale, the factors affecting the attendance of individual pension system, life-style planning process, psycho-social planning process and health planning process is affective on individuals' attitudes and behaviors towards attending individual pension system.

According to the findings obtained; individuals, institutions and insurance companies have been made effective suggestions.

ARCHIVAL Records Information:

***Name of Thesis* : Individuals' Attitude and Behaviors towards to Individual Pension System: A Field Research in Karabük**

***Thesis Author* : Hidayet GÜNEŞ**

***Supervisor* : Gülay GÜNAY**

***The location of Thesis* : Master**

***The Date of Thesis* : 16.06.2015**

***Subject of Thesis* : Economics**

***The Place o Thesis* : KBÜSBE - KARABÜK**

Keywords

Individual Pension System, Retirement, Social Security System

ÖZGEÇMİŞ

Hidayet GÜNEŞ 27.04.1990 tarihinde Hatay'ın İskenderun ilçesinde doğdu. İskenderun (Yabancı Dil Ağırlıklı Lise) Lisesi'ni bitirdikten sonra Celal Bayar Üniversitesi Bankacılık ve Finans Bölümü'nden 2012 yılında mezun oldu. 2015 yılında Karabük Üniversitesi İktisat Bölümü Yüksek Lisans programını bitirdi.